

Bulletin

2024/1.

MAGYAR KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA
MELLETT MŰKÖDŐ
ÁLLANDÓ VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG

ARBITRATION COURT ATTACHED TO THE
HUNGARIAN CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

MAGYAR KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA MELLETT MŰKÖDŐ

ÁLLANDÓ VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG

ARBITRATION COURT

ATTACHED TO THE HUNGARIAN CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

BULLETIN

2024/1.

Szerkesztette: Dr. Berzeviczi Attila

Tartalom

Előszó	4
Dr. Berzeviczi Attila AZ UNCITRAL EXPEDITED ARBITRATION RULES	5
Dr. Faludi Zoltán – Dr. Csajági Tímea GONDOLATOK A VÁLASZTOTTBÍRÓI KÜLÖNVÉLEMÉNY MARGÓJÁRA... ..	22
Dr. Schmidt Richárd, LL.M, PhD A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA ÉS KORLÁTAI - Aszimmetrikus joghatósági és választottbírói megállapodások	43
Professor Dr Ádám Boóc LIABILITY OF ARBITRATORS IN HUNGARIAN LAW WITH A VIEW TO THE LATEST AMENDMENT OF THE RULES OF PROCEDURE OF THE ARBITRATION COURT ATTACHED TO THE HUNGARIAN CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY	71
Lukács Józsefné dr. VB-PORTÁL	91
A VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI ÍTÉLET TARTALMA ELLENŐRZŐ LISTA ÍTÉLETÍRÁSHOZ.....	95
Választottbírói határozatok – Eljárásjogi kérdések	98
2/7/2019. Választottbírói végzés (választottbírói szerződés)	98
3/6/2023. Választottbírói végzés (választottbírói hatáskör bizonyítása)	101
2/1/2022. Választottbírói ítélet (elévülési kifogás)	104
Bírói határozatok	107
Kúria Pfv. 20.510/2023/8. (külföldi választottbírói határozat végrehajthatóvá nyilvánítása és tanúsítvánnyal ellátása iránti kérelmének elutasítása).....	107

Előszó

A Kereskedelmi Választottbíróság első évkönyve 2018-ban jelent meg. A kiadványt egészen a 2021/2022-es évkönyv megjelenéséig nyomtatott formában érhatték el az érdeklődők, amely évkönyv az utolsó nyomtatott kiadás volt. A jelenlegi digitális korszakban a siker egyik kulcsa minden bizonnyal a vállalkozásokkal való szorosabb kapcsolat kialakítása lehet. Ma már elengedhetetlen a változó vállalkozói igények folyamatos követése, elemzése és megértése, a személyre szabott, értéknövelt szolgáltatások kidolgozása. A Kereskedelmi Választottbíróság évkönyve haladva a modern korral, figyelembe véve a környezettudatosságot, a továbbiakban kizárólag online, azonban gyakrabban jelenik meg, folyóirat formájában! E váltással egy új korszak kezdődik el a Választottbíróság életében, egy olyan, amelyben minden korábbinál több emberhez juthat el folyóirata, amely laptopon és okostelefonon is bárhol, bármikor elérhető lesz.

A Választottbíróság jogelődje 1949-ben alakult és idén 75 éves, így a jelen kötet egyúttal tisztelgés a választottbíráskodás magyarországi hagyományai és a Kereskedelmi Választottbíróság megújulása előtt, továbbá egyúttal születésnap-i összeállítás is, mely mutatja a szerzők, jogtudósok külföldi és magyarországi gyakorlati és elméleti szakemberek elkötelezettségét a választottbíráskodás XXI. századi alkalmazása mellett. A válogatás magyar és angol nyelvű már megjelent és most készült tanulmányokat tartalmaz, valamint tartalmazza fontos anonimizált választottbíróági, és választottbíráskodást érintő állami bírósági döntéseket is.

A Választottbíróság anonimizált, a felek felismerhetőségét kizáró ítéletei és végzései Választottbíróság honlapján kereshető formában történő megjelentetése által megteremtődött a versenyképesség fokozása érdekében a Választottbíróság egyébként bizalmas döntéseinek felhasználhatósága, alkalmazhatósága és az ezzel kapcsolatos joggyakorlat kialakítása is.

Az itt megjelent tanulmányokon túlmenően a szerkesztő külön is köszöni a választottbírói testület, az ügyvédi hivatásrend tagjainak, valamint külföldi és belföldi jogtudósoknak a támogatását, valamint szívesen fogadja a következő időkben megjelenő számokhoz írásaikat, esetleges javaslataikat, előremutató és fejlesztő kritikáikat.

AZ UNCITRAL EXPEDITED ARBITRATION RULES

Az UNCITRAL alapítása, működése

A gyorsított választottbíróvási eljárás – Expedited Arbitration Rules

2.1 Miért is jött létre a gyorsított választottbíróvási eljárás?

2.2 Mely ügyekre érdemes a gyorsított eljárást kikötni?

A Szöveg

3.1 Scope of Application

3.2 Article 3 - Conduct of the parties and the arbitral tribunal

3.3 Due process paranoia

3.4 Article 4 - Notice of arbitration and statement of claim

3.5 Article 5 - Response to the notice of arbitration and statement of defence

3.6 Article 6 - Designating and appointing authorities

3.7 Article 7 - Number of arbitrators

3.8 Article 8 - Appointment of a sole arbitrator

3.9 Article 9 - Consultation with the parties

3.10 Article 10 - Discretion of the arbitral tribunal with regard to periods of time

3.11 Article 11 - Hearings

3.12 Article 12 – Counterclaims or claims for the purpose of set off

3.13 Article 13 – Amendments and supplements to a claim or defence

3.14 Article 14 – Further written statements

3.15 Article 15 – Evidence

3.16 Article 16 – Period of time for making the award

¹ Dr. Berzeviczi Attila ügyvéd, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróvási elnöke

TÉMÁNK EGY NAGYON IZGALMAS VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI
ESZKÖZ: AZ UNCITRAL VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI SZABÁLYZATÁNAK
A GYORSÍTOTT ELJÁRÁSRA VONATKOZÓ KIEGÉSZÍTŐ ÚJ
SZABÁLYZATA. A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁSSAL FOGLALKOZÓK
KÖRÉBEN EZ AZ ELJÁRÁSI FORMA JÓL ISMERT, HISZEN A MI
ELJÁRÁSI SZABÁLYZATUNK IS TARTALMAZZA A GYORSÍTOTT
ELJÁRÁS INTÉZMÉNYÉT, AMELY KIÁLLTA AZ IDŐK PRÓBÁJÁT.
KEZDETBE MUTATKOZOTT UGYAN EZZEL AZ ELJÁRÁSMÓDDAL
SZEMBEN NÉMI ELLENÁLLÁS, DE MA MÁR LÁTHATJUK, HOGY EZ
EGY NAGYON HASZNOS ELJÁRÁSI LEHETŐSÉG, AMELYNEK
ALKALMAZÁSA SORÁN A FELEK AKARATA MARADÉKTALANUL
FIGYELEMBE VEHETŐ, ÉRVÉNYESÍTHETŐ. AZ UNCITRAL
EXPEDITED RULES 2021. SZEPTEMBERÉBEN LÉPETT HATÁLYBA.

Az UNCITRAL szervezetét a Választottbíráskodással foglalkozók közül mindenki ismeri. Talán nem annyira ismert a gyorsított eljárási szabályzat, amelyet az UNCITRAL Commission elfogadott, és amely szabályzat 2021. szeptemberében, 16 szakasszal hatályba lépett.

Az UNCITRAL alapítása, működése

A UNCITRAL az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága egy régi, tekintélyes szervezet, amely 1966. decemberében 29 tagországgal alakult, e 29 tag egyike volt Magyarországnak. Meglehetősen exkluzív klubnak váltunk tehát részesesévé, alapító tagként, az egyezményt 1968-ban ratifikáltuk.

Ez az egyetlen magyar kezdeményezésre alakult ENSZ intézmény. Az alapítás Ustor Endre ENSZ nagykövet és Meznerics Iván professzor felvetései után történt meg, amelyek egy 1964. szeptemberi jegyzékben testesültek meg. Egy évvel később a közgyűlés döntött a napirendre vételről, és a javaslatot az úgynevezett Hatós Bizottság hatáskörébe utalta. Viszonylag rövid vizsgálat után 1966. decemberében döntött az ENSZ közgyűlés az UNCITRAL megalakulásáról, amely most szokatlanul gyors eljárásnak tűnhet.

A tagi viszonyok tekintetében három tagfelvételi hullám volt. 1973-ban 36 tagra, 2020-ben pedig 60 tagra, majd 2022-ben 70 tagra bővült az UNCITRAL taglétszáma.

Az UNCITRAL a tevékenységét munkacsoportokban (working groups) látja el. A munkacsoportok Bécsben, illetve New York-ban üléseznek. A tavaszi ülés (február-március) New York-ban, az őszi (szeptember-október) Bécsben zajlik. Bécsben van az UNCITRAL központja, ami az európai delegátusoknak kényelmesebb, de a New York-i munkakörnyezetet is nagyon kedvelik.

Az UNCITRAL tevékenysége nemcsak mintaszövegek készítésére korlátozódik, hanem egy esetjogi gyűjteményt is fenntartanak, illetve kompilálnak, amely iránymutató döntéseket, esetjogi határozatokat tartalmaz, elsősorban az anyagi jog tekintetében a Bécsi Vételi Egyezményvel összefüggésben, az eljárásjog területén pedig az UNCITRAL Model Law vagy az UNCITRAL Arbitration Rules esetkörében.

Az UNCITRAL vezető szerve a Commission konszenzusos alapon dönt, ami Magyarország közreműködői kompetenciáját is emeli, így szavazatunknak itt nagyobb súlya van, mint egy átlagos ENSZ-szavazásnál.

A Working Group II., amely az Arbitration and Conciliation / Dispute Settlement-tel - tehát a vitarendezéssel - foglalkozik, az UNCITRAL egyik legelső munkacsoportja volt, többek között Eörsi Gyula és Szász Iván is elnökölt ebben a munkacsoportban. Jelenleg Andrés Jana, egy kiváló chilei úr az elnök, aki nagyon jól felkészült jogász, és keményen kordában tartja az országok néha elcsapongó képviselőinek tekintetét. Andrés 2024. februárjától szerepel az MKIK Választottbírósága külföldi választottbírói listáján is. A korábbi elnök, Michael Schneider svájci kolléga gyakorló választottbíró volt, aki most, az elnöksége letelte után is rengeteg értékes tapasztalati észrevétellel gazdagítja a Working Group munkáját.

A Választottbírósági Mintaszabályzat (Arbitration Rules) - amely az alapeljárást szabályozza 1976 óta létezik. 2010-ben egy nagyobb, 2013-ban pedig egy kisebb módosításon esett át. Egy szakasz tekintetében 2021. szeptemberében is módosult, kiegészülve egy olyan szakasszal, amely arra utal, hogy maga az Expedited Rules is belekerült az Arbitration Rules-ba, és maga az Expedited Rules is módosította az Arbitration Rules-t, azzal, hogy kiegészült egy melléklettel (ugyanazt a szabályozási megoldást választotta korábban az MKIK Választottbírósága is).

Maga a Gyorsított Eljárásról szóló Szabályzat, az Expedited Rules 2021. szeptember 19-én lépett hatályba. A Working Group által ehhez készített Notes (Magyarázat) pedig a 2021. októberi bécsi ülésen került elfogadásra.

Az összesen hat group közül a többi munkacsoport más témákkal foglalkozik, az 1-es a mikro- és kisvállalkozásokkal, a 3-asnál, ahol a legnagyobb viták dúlnak, és ahol talán a legnagyobb a tét, az Interstate Dispute Settlement – az ISDS Reform a téma (mindenféle tiltó és korlátozó egyezmények), a 4-es az elektronikus kereskedelmet, az 5-ös az Insolvency law – a fizetéseképtelenségi jogot, a 6-os pedig a hajók bírói úton történő árverezését tartja fókuszában.

A gyorsított választottbíróági eljárás – Expedited Arbitration Rules

Kb. 20 éve kezdett elharapódzni a nemzetközi választottbíróági gyakorlatban, hogy különböző intézmények létrehoztak az eljárás gyorsítására irányuló szabályzatokat, hogy bizonyos eljárások a rendes ügymenetnél gyorsabban, hatékonyabban, egyszerűbben kerüljenek elbírálásra. Örömmel mondhatom, hogy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Választottbíróága az egyik volt az elsők között, aki ezt felvállalta és ezt a szabályzatot elkészítette 2008-ban, amely nagyon sikeresnek mondható. Világviszonylatban a top 10-ben vagyunk a gyorsított eljárások előfordulási gyakoriságát tekintve. Eddig mintegy 70 ilyen eljárás indult nálunk, ez mindenképpen jelentős, 10%-os arány az összes adott időszakban ügühöz mérten. Én személy szerint azt várom, hogy ez az arány emelkedni fog, és 25-30%-os, sőt akár 50 %-os arány is elképzelhető lesz.

2.1 Miért is jött létre a gyorsított választottbíróági eljárás?

Az okok valahol ott keresendők, amikor az állami bírászkodási monopólium mellett – állami törvények és állami engedélyek alapján – létrejött maga a választottbíráskodás, ami gyorsabb, egyszerűbb és szakszerűbb (szakértőbb) volt az állami bíróságnál, gyorsabban, kevesebb kötöttség és adminisztráció mellett, olyan bírókkal, akik nem közvetlenül az egyetem elvégzése után lettek bírók, hanem húsz-harminc éve élnek és szereznek tapasztalatot a szerződések és az ezekből fakadó jogviták környezetében. Mindezek mellett bizonyos esetekben mindent összevetve ez a vitarendezési mód olcsóbb is lehet, mint az állami bírászkodás.

Egy idő után a választottbíróági eljárás is egyre kifinomultabb, egyre bonyolultabb, egyre szerteágazóbb lett, egyre nagyobb irodalomra tett szert, egy kissé fokozódott a bürokráciája, s ugyanúgy, ahogy az állami bírászkodásból kinőtt a választottbíráskodás, a választottbíráskodásból is kinőtt a gyorsított választottbíráskodás. Autóipari hasonlattal arra utalhatok, hogy létezett a Volkswagen Golf I-es, amely egy kis autó volt, azután következett a Volkswagen Golf II-es, ami 10 cm-rel meghosszabbodott, és a végén a Volkswagen már nem kisautó volt, hanem egy középkategóriás gépjárművé vált. Mindig mindenből kiserken valami más, ami jobb, ami gyorsabb, ami egyszerűbb, újabb és újabb ügyfeleket vonzva magához.

A gyorsított választottbíróági eljárás elérésének legegyszerűbb útja a választottbíróági szerződés megkötése. Ez általában egy szerződésbe foglalt választottbíróági klauzula. Gyakorló választottbíróként ritkán látunk külön szerződésbe foglalt választottbíróági megállapodást az alapszerződés mellett. A választottbíróágok jelentős részénél egy ún. threshold érték érvényesül, amely értéket meg nem haladó ügyek esetén a gyorsított eljárás alkalmazása automatikus. Az ICC esetében ez 2 millió dollár, a szingapúriaknál (SIAC) 6 millió dollár, a hong-kongiaknál (HKIAC) 3 millió dollár, stb. Ezek nagy összegek, viszonylag sok ügy szorulhat alájuk, különösen Szingapúrban. Ez részben megkérdőjelezhető azon az alapon, hogy a felek akarata mire irányult, egy rendes választottbíróági eljárás igénybevételére, vagy egy gyorsított verzióra; erre az ellenérv az, hogy már magában a szabályzatban egyértelmű és írásbeli kikötésre kerül, hogy bizonyos ügyérték alatti ügyek ide fognak tartozni.

Ezt az érvelést nem mindig fogadják el, főleg akkor, ha nagyon nem akarnak egy ítéletet végrehajtani, pl. a szingapúriak panaszkodnak, hogy sok gyorsított ítéletük Kínában nem végrehajtható; ilyenkor a threshold alapján lezajlik a gyorsított eljárás, majd a felek egyike előhozakodik azzal, hogy ő nem így gondolta a dolgot. Nem nélkülöz minden logikát, ha bevezetünk egy ilyen threshold értéket, de azért

ezzel vigyázni kell, mert ha egy ilyen fordulatot beépítünk a szabályzatba, és abban reménykedünk, hogy ezt mindenki elolvassa, de ez igen gyakran hiú álom, mert általában maguk az ügyfelek a szabályzatot nem olvassák el, talán a kollegák, mielőtt kikötik a választottbíráskodást, figyelmesebben járnak el.

2.2 Mely ügyekre érdemes a gyorsított eljárást kikötni?

Ezek általában bérleti, visszatérő szolgáltatásos ügyek, továbbá gyors tranzakciók, amelyek egyetlen lépésben zajlanak: akár egy ingatlan adásvétel, vagy egy az INCOTERMS alapján történő vétel, vagy nyersanyag-, tőzsdei kereskedelmi ügylet, iroda bérletek, megbízási szerződések, olyan ügyek tehát, amelyekben a minőség, a teljesítés tekintetében kevesebb vita várható.

Ez gyakorlatilag azt is megmutatja, hogy melyek azok az ügyek, amelyek nem tipikusan a gyorsított eljárásra tartoznak, ezek a vállalkozási, nagy építési ügyek, ahol várhatóan szakértőt kell kirendelni, és ez áthágja egy egyszerűsített eljárás kereteit. Az MKIK Szabályzata rendelkezik róla, hogy szakértő kirendelése esetén áttérünk a rendes eljárás szabályainak alkalmazására. A szakértők bevonása egyébként a választottbíráskodás nagyon problematikus része, akik választottbírók, értik, hogy miről beszélnek. Jó szakértőt találni nem könnyű, a neveket a választottbírók egymás között adogatják.

Maga az Expedited Rules tehát az Arbitration Rules egyik pontja, ez utal arra, hogy az Expedited Rules az Arbitration Rules melléklete, és akkor kell eszerint eljárni, amennyiben a felek ezt kötötték ki. Azt a megoldást választotta a Commission és a Working Group is, hogy ez mellékletként szerepel, nem lesz egy külön szabályzat, hanem egy mellékletként megjelenő 16 szakaszos rezsím, amely hozzáadódik az Arbitration Rules-hoz. Ehhez viszont rendelkezni kellett arról, hogy melyek az Arbitration Rules azon szabályai, amelyek a gyorsított eljárás során nem alkalmazhatók, hiszen ezeket más, egyszerűbb gyorsított szabályok felülírják az Expedited Rules szabályai által. Nagy vita zajlott e tekintetben: mondja-e ki az Expedited Rules kifejezetten, hogy az Arbitration Rules mely szabályai nem alkalmazandók. Végül is ez nem került be a szövegszerű tervezetbe, hanem egy ún. footnote, egy lábjegyzet keretében került az 1. szakaszhoz hozzáadásra. Azt gondoltuk, hogy e kérdésben nem kellene a gyakorlatot beszabályoznunk, a bírósági gyakorlat majd eldönti, hogy mely szakaszokat tartják alkalmazhatónak az Arbitration Rules-ból, és melyeket nem.

A 16 szakasz eredetileg 18 lett volna, az utolsó kettőt erős magyar és svájci közrehatásra elhagytuk.

A Szöveg

3.1 Scope of Application

Az első két szakasz a Scope of Application, amelyben a gyorsított eljárás alkalmazási köre, a hatály kérdése kerül szabályozásra.

Article 1

Az 1. szakasz szerint, ha a felek megállapodtak, hogy meghatározott, akár szerződéses, akár szerződésen kívüli jogviszonyukkal kapcsolatos jogvitájukat a Gyorsított Eljárási Szabályzat szerint rendezik, akkor ezek a jogviták az Arbitration Rules jelen Expedited Rules szerint módosított szabályai alapján kerülnek eldöntésre, azokkal a módosításokkal, amelyekben a felek megállapodhatnak.

Kissé kacifántos megfogalmazás, amelynek lényege az, hogy választottbíróvási megállapodás kell ahhoz, hogy a gyorsított eljárási szabályok alapján indulhasson meg a vitarendezés. Automatizmus nincs. Maga a hatály-szabályozás teszi lehetővé azt, hogy a szabályzatot a felek szerződésen kívüli

jogvitára is kikössék választottbíróvági szerződéssel; ez sem gyakori, de nem vágtuk el az útját ennek a lehetőségnek sem. Az is lehetséges, hogy a jogvita későbbi fázisában kerül kikötésre, megegyezésre vagy áttérésre a gyorsított eljárás szabályainak alkalmazása. Nem várható, hogy ez gyakran forduljon majd elő, hiszen ha elindul az eljárás három választottbíróval, abból már nagyon nehéz egyet csinálni; ha elindul az eljárás egy külön notice of arbitration-nal és statement of claim-mel, abból már nagyon nehéz visszalépni, az előnyök egy idő után elenyésznek. Feláll a tanács, letárgyalja az ügyet, utána már minek? Gyakorlatilag az az idővesztés, aminek az elkerülésére létrejött a gyorsított eljárási szabályozás, az ilyenkor már meg is történt, így ezután sok értelme már nincs, de nem zárhatjuk ki, hogy ilyenre is lesz példa.

Article 2

Áttérve a 2. szakaszra, ennek első pontja azt mondja, hogy bármikor az eljárás során a felek megállapodhatnak, hogy az Expedited Rules a továbbiakban az eljárásra nem vonatkozik. Ezzel kapcsolatban látnunk kell, hogy az ügy urai a felek, tehát az ő választottbíróvági szerződésük vezérel mindent, amelynek egyesek kötetmi, mások processzuális jelentőséget tulajdonítanak, de a többségi vélemény szerint ez egy vegyes jellegű szerződés. A felek tehát megállapodhatnak akár 15 eltérő eljárási szabályban is, amelyeket a választottbíróvágnak be kell tartania, hiszen a felek ezt számára előírták, és a választottbíróvági szabályzat törzse csak egy naturália, amely akkor alkalmazandó, ha a felek azokban a kérdésekben speciális eljárási szabályokat nem állapítottak meg. Talán ez a pont kissé fölösleges is amiatt, hogy a felek ennek külön kimondása nélkül is megállapodhatnak arról, hogy a továbbiakban nem az UNCITRAL szabályait fogják alkalmazni, hanem bármely más eljárási szabályzatot. Ez a 2.1. pont mindenesetre azért lényeges, mert a felek teljes egyetértését írja elő ahhoz, hogy a korábban választott szabályzatuktól eltérjenek, illetve a helyett egy másik szabályzat alkalmazására térjenek át.

S ezután következik az a 2.2. pont, amelyről talán a legnagyobb viták alakultak ki a munkabizottságon belül, s amely arról szól, hogy hogyan lehet az adott vágányról letérni úgy, hogy ehhez nem járul hozzá mindkét fél. Ez tehát egy nagyon-nagyon kritikus pont. Így hangzik: Az egyik fél kérésére a választottbíróvági tanács rendkívüli esetben, s miután felhívta a feleket álláspontjuk kifejtésére, határozhat úgy, hogy az Expedited Rules az eljárásra a továbbiakban nem vonatkozik. A választottbíróvági tanács köteles az e döntését megalapozó indokokat meghatározni.

Ez kicsit ijesztően hangozhat – a felek itt eredetileg úgy döntöttek, hogy az eljárásukat az Expedited Rules szerint kérik lebonyolítani, s mikor megkérdezte őket az eljáró tanács, akkor a felek nem értettek egyet, az egyik fél szeretett volna a választott gyorsított úton tovább haladni, a másik pedig nem. Bizonyos körülmények változatlanul fennállnak és hivatkozásra kerülnek, mégis letérünk arról az eljárásról, amelyben a felek megegyeztek. Ez az út csak rendkívüli esetekben vehető igénybe. Itt arról van szó, hogy a választottbírók – illetve, ahogyan majd látni fogjuk, itt főszabályként egyesbíró jár el – áthágják a választottbíróvági szerződés kereteit, és egy másik eljárásra térnek át, noha ebben a felek között - akik egyébként az ügy urai - nincs egyetértés. A magyar és számos egyéb ország javaslata is az volt, hogy ez a 2.2. pont vagy ne szerepeljen, vagy taxatív módon sorolja fel azokat az eseteket, amikor ez az áttérés alkalmazható. A többségi vélemény végül a hatályos szöveg mellett döntött, nagy teret biztosítva ebben a kérdésben a „rendkívüli eset” mérlegelésének. Nem fűztünk tehát sem taxatív, sem példálódzó felsorolást a rendelkezéshez, hanem a Notes-ban határoztuk meg azokat az esetköröket, amelyek lehetővé teszik e pont alkalmazását. Ezek az esetek:

- (a) az urgency, vagyis hogy a feleknek mennyire fűződik fontos érdekük az ügy sürgős eldöntéséhez,
- (b) a stage, hogy az eljárás mely fázisában merül fel az az ötlet, hogy ne a gyorsított eljárás szabályai szerint bonyolódjon az eljárás: az elején, vagy már nagyon a végéhez közeledve, amikor az eltérésnek már semmi értelme sincs,
- (c) a complexity, ami egy nagyon fontos kérdés, ha pl. egy olyan szakértői vizsgálat vagy egy óriási terjedelmű egyéb bizonyítás igénye merül fel, amely szétfeszítené a gyorsított eljárás kereteit, nagyszámú viszontkereset, beszámítási kifogások stb.,
- (d) az amount, vagyis hogy milyen összegről beszélünk,
- (e) a foreseeability, az előreláthatósági szempont, hogy amikor a felek aláírták a választottbíróvási szerződést, mennyire láthatták előre a jogvita későbbi kialakulását, a kialakult vita olyan természetű-e, mint amire a felek gondoltak vagy gondolhattak, esetleg sokkal komplexebb, sokkal bonyolultabb a vártnál, amelynek előrelátása a felektől racionálisan nem volt elvárható,
- (f) consequence, hogy ennek az áttérésnek milyen következményei várhatók.

Gyakorló választottbíróként inkább azt mondanám, hogy beszéljük rá a feleket az áttérésre, ha valamely okból nem akarjuk, vagy nem tudjuk a gyorsított eljárást folytatni, és lehetőleg ne éljünk ezzel a lehetőséggel, de ez csak az én tanácsom.

A 2.3. pont értelmében, ha az Expedited Rules a 2.1. és 2.3. pontok szerint a továbbiakban nem vonatkozik az eljárásra, úgy a választottbíróvási tanács a helyén marad, és az eljárást az Arbitration Rules szerint folytatja. A felek ennek ellenére megállapodhatnak abban is, hogy az eljárást más eljárási szabályzat (pl. az ICC vagy a PCA szabályai) szerint folytatják tovább, de ha nem állapodnak meg semmiben azzal kapcsolatban, hogy az Expedited Rules elvetése után az eljárás hogyan folytatódjon, akkor a kiegészítő (default) szabály az, hogy az UNCITRAL Arbitration Rules szerint halad tovább az ügymenet. A 2.2. pont esetében pedig, ha tehát a tanács dönt úgy, hogy nem alkalmazza tovább az Expedited Rules-t, akkor a továbblépést mindig az Arbitration Rules alkalmazására való visszatérés jelenti.

Egy fontos körülmény, és ezt ki is emeli a Notes, hogy az addig hozott végzések hatályban maradnak, a tanács is a helyén marad (ezt a normaszöveg is kimondja), de az addig hozott eljárási végzések, pervezető végzések, bizonyítással kapcsolatos végzések, esetleg a választottbíróval szembeni kifogásra vonatkozó határozatok stb. változatlanul hatályosak, mint megtörtént aktusok, tovább léteznek, azonban az eljárás további része egy másik szabályzat szerint fog lebonyolódni. Az eljárást előlről kezdeni azonban ilyenkor sem kell.

3.2 Article 3 - Conduct of the parties and the arbitral tribunal

A 3. szakasz a gyorsított eljárás menetéről szól. A 3.1. pont úgy rendelkezik, hogy a felek sürgősséggel járnak el az eljárás során – ez megerősíti, manifesztálja a felek azon elköteleződését, hogy a jövőben is mindent elkövetnek annak érdekében, hogy az eljárás minél gyorsabban lebonyolódjon, a választottbíróvási szerződést annak tudatában kötik, hogy az ügyben rendkívüli sürgősséggel kell eljárniuk. Ez persze inkább csak egy emlékeztető deklaráció, az a gyakorlatban fog eldőlni, hogy

valójában az ügy melyik félnek mennyire sürgős, vagy az, hogy valamelyiküknek éppen, hogy nem sürgős, mert ő nem érzi olyan biztosnak a perbeli pozícióját, hogy elősegítse a gyorsabb kimenetelt.

A 3.1. pont tehát a felekkel foglalkozik, a 3.2. pont pedig a választottbírói tanáccsal, kimondva, hogy a választottbírói tanács az eljárást sürgősséggel bonyolítja, figyelembe véve azt a tényt, hogy a felek az Expedited Rules gyorsított szabályainak alkalmazását kötötték ki. Itt a szabályzat az „expeditiously” kifejezést alkalmazza, ami egy pozitív kötelezés. Az alap Arbitration Rules szabályozása szerint a delay-t csak el kell kerülni, ami a negatívumtól való tartózkodást írja elő, hogy ne járjunk el úgy, hogy delay következzen be, míg a gyorsított szabály szerint kifejezetten gyorsan, expeditiously, a határidőket betartva, rövid határidőket kitzúve kell eljárni abban az esetben, ha nincsenek a felek által meghatározott vagy a szabályzat által előírt határidők, sőt, a választottbírói tanácsnak ezen belül is van bizonyos, később említendő mozgástere.

A 3.3. pont szerint a választottbírói tanács, miután a feleket felhívta álláspontjuk kifejtésére, és figyelembe vette az ügy körülményeit, az eljárás lebonyolításához használhat bármely olyan technikai eszközt, amelyet helyénvalónak tart, ideértve a felekkel történő kommunikációt, tanácskozást és tárgyalást tartását online („remotely”), elektronikus eszközök útján. Várhatóan ez válik majd főszabállyá a gyorsított eljárásban, mert a tárgyalás megtartására egy akár kontinensek közötti jogvitában a felek odaidézésére, odautazására, felkészülésére az egyébként meghatározott soft cap és hard cap nem ad lehetőséget. Itt a főszabály, gondolom, az lesz, hogy a case management conference és a tárgyalás elektronikusan zajlik majd, mindenkinek tovább kell fejlesztenie az elektronikus tárgyalással kapcsolatos képességeit, tapasztalatait, az ezzel kapcsolatos rutinját mindenkinek meg kell szereznie; a munkacsoport időközben egyébként ezt is programjára vette, a „digitális eljárás a választottbíráskodásban” témaelnevezés alatt.

3.3 Due process paranoia

Külön előadást igénylő téma a due process paranoia, amelyről 4-5 éve van szó választottbírói körökben és a választottbírói irodalomban, s ami látszólag ellentmondásban áll a gyorsított eljárás lebonyolításával, annak indokaival, hogyanjával és mikéntjével. A due process paranoia a választottbíró fejében megjelenő félelem attól, hogy az ítéletet majdan érvényteleníteni fogják, vagy nem lesz végrehajtható, ha a feleknek nem adunk meg minden olyan lehetőséget, amelyet az eljárásban együttesen vagy külön-külön kérnek, ha a tizenöt periratváltás után nem adunk módot egy tizenhatodikra, ha a harmincnapos határidőt nem hosszabbítjuk meg újabb harminc nappal, és nem tartunk még egy és még egy tárgyalást, és az erőműépítési ügyben nem hallgatjuk meg a svéd főszakácsot, akkor az ítéletet érvényteleníteni fogják, vagy nem lesz végrehajtható, ami súlyos tekintélyvesztést okoz majd mind a választottbírói intézményének, mind maguknak a választottbíróknak is.

A szakirodalom szerint ez az aggodalom nem minden alap nélküli. Vannak olyan országok, ahol az állami bíróságok kifent késsel és kitért karral várnak arra, hogy érvénytelenítsenek ítéleteket. Beszélhetünk e körben az Egyesült Királyságról, vagy éppen Magyarországról is, ahol talán kicsit sokkal több ítéletet érvénytelenítenek a kellesténél. Ennek ellenére, ha egy választottbírói tanácsnak egy gyorsított eljárási szabályzat alapján kell eljárnia, akkor lehet ugyan óvatosnak lenni, mégis meg kell adni mindenkinek a szabályzatban biztosított valamennyi jogát, minimálisan lehet csak ezen túlhaladni.

Régebben az, hogy valaki előadhatja az ügyét, vagy egyáltalán értesült az eljárásról, az csak attól függött, hogy megkapta-e a keresetlevelet, volt-e lehetősége arra válaszolni, értesült-e a tárgyalásról és volt-e módja azon megjelenni. Ma pedig már arról beszélünk, hogy van-e lehetőség arra, hogy huszonhatodik periratot nyújtson be a fél, amikor már huszonötször leírta ugyanazt, és bizonyos tanúk nevét sajnos én már jobban ismerem, mint a saját másodunokatestvéreim nevét. Ez a fogalom mindig tágul, és megpróbálják tovább tágítani, és talán az elmúlt évek szakirodalma és bírósági ítéletei sem segítettek ennek féken tartásában. Nagyon észnél kell lenni, de nem szabad a paranoiába sem beleesni, és nem szabad a feleknek mindig mindenre igent mondani.

Az eljárás mikéntjét, menetét, a case management conference-t lehetőség szerint betonozzuk be, készítsünk egy jó time table-t, mindenről beszéljünk, amiről beszélni kell, semmiről ne beszéljünk, amiről nem kell beszélni, és lehetőleg a felek ilyenkor mondjanak el mindent, s ami később jut eszükbe, az már későn jut eszükbe. Ott is lehet majd mérlegelni, hogy a később eszébe jutottakra reagálunk-e valamit, illetve mit, ennek a további eljárási szakaszokban még lehet jelentősége, de mindenképpen a kezdeti szakasz az, ahol ezeket a dolgokat meg lehet fogni és meg lehet előzni.

A gyorsított eljárás megindításakor van egy külön bírói elfogadó nyilatkozat, amelyet minden választottbíró aláír, erre van egy minta az Arbitration Rules szabályai mögött, és az Expedited Rules szabályai mögé is készítettünk egy ilyen mintát, amely – bizonyos azonos részek, elfogulatlanság, pártatlanság stb. mellett – abban különbözik a másíkfajta elfogadó nyilatkozattól, hogy nemcsak elegendő időt tud fordítani a választottbíró az ügyre, hanem gyorsan és sok időt tud devotálni, hiszen ez egy gyorsított eljárás, itt gyorsan kell reagálni, gyorsan kell iratokat elolvasni, gyorsan kell case management conference-t tartani, és viszonylag gyorsan kell ítéletet hozni. Nagyon fontos körülmény tehát, hogy a választottbíró mindezek tudatában vállalja el a kijelölést, és ezért mutat eltérést a két elfogadó nyilatkozat.

3.4 Article 4 - Notice of arbitration and statement of claim

A 4. szakasz a notice of arbitration-nel és a statement of claim-mel foglalkozik.

A notice of arbitration-nek különféle fordításai vannak, választottbírói kérelem, választottbírói értesítés és választottbírói indítvány egyaránt előfordul, én ebben a vitában nem kívánok igazságot tenni, magam ezt választottbírói indítványként emlegetem, mert érzésem szerint ehhez áll legközelebb, de valószínűleg mindannyian tudjuk, hogy itt miről van szó. A statement of claim pedig egyértelműen a keresetlevél.

A 4.1. pont azt mondja, hogy a választottbírói indítvány is tartalmazza az appointing authority kijelölésére irányuló javaslatot, kivéve, ha a felek ebben a kérdésben korábban megállapodtak, továbbá tartalmazza a választottbíró kijelölésére vonatkozó javaslatot.

Ez a szabály azt jelenti, hogy egyébként az Arbitration Rules szerinti tartalmi és formai követelményeknek is meg kell felelni, és van még két további körülmény, amelyre nézve javaslatot kell tenni, amely az Arbitration Rules szerint opcionális, de itt kötelező elem, mint notice of arbitration. Az eljárást ez előre is viszi: az appointing authority, a kijelölő hatóságra irányuló javaslat, ha ebben korábban nem állapodtak meg a felek, és a választottbíró személyére vonatkozó nyilatkozat, ezekkel tudjuk az eljárást sokkal hatékonyabban elindítani.

A 4.2. pont szerint a választottbírói indítvány közlésével egyidejűleg a felperesnek a keresetlevelet is meg kell küldenie az alperesnek. Ez egy nagyon fontos szabály, ugyanis itt nem kétfázisú benyújtás

lesz, hogy először adunk egy választottbíróági indítványt, és csak azt követően nyújtunk be majd valamikor egy keresetlevelet, amikor a választottbíróóság már fölállt és adott nekünk egy határidőt, hogy adjuk be, hanem egy fázisban kell ezeket prezentálni, lehetőleg egy single document-ben, tehát egyetlenegy iratba foglaltan. Ez azért is tanácsos, mert az eljárás ezáltal is kissé meggyorsítható, s így korábban tudunk nekiindulni az ügynek. Az Arbitration Rules-ban a 20.1 pont szerint az alap szabály az, hogy a statement of claim benyújtására irányadó határidőt a tanács állapítja meg; ezzel szemben itt gyorsabban kell dolgozni.

A 4.3. pont pedig azt mondja ki, hogy a felperes a választottbíróági tanács megalakulásakor köteles annak a választottbíróági indítványt és a keresetlevelet megküldeni; ez egy természetes dolog, hiszen a választottbírók ebből fognak mindenről értesülni. Azzal, hogy mit csatoljuk a statement of claim-hez, a Notes foglalkozik, és azt mondja, hogy a bizonyítékokat nem szükséges a keresetlevélhez teljes terjedelmükben csatolni, ezek benyújtását elegendő a case management conference-en megvitatni. Én ennek ellenére azt tanácsolom a jóhiszemű felperesnek, aki gyorsan szeretné az ügyét befejezni, hogy bizony az nem árt, ha megjelöli, hogy milyen bizonyítást óhajt, milyen bizonyítékokra támaszkodik, és az sem árt, ha a tanúk witness statement-jét benyújtjuk. A case management konferencián azután még el lehet vitatkozni arról, hogy ezeknek a tanúknak a meghallgatását engedélyezi-e a választottbíróóság, vagy egymagában a witness statement-eket figyelembe veszi-e, vagy sem.

3.5 Article 5 - Response to the notice of arbitration and statement of defence

Az 5. szakasz a választottbíróági indítványra adott válasszal és a védekező irattal foglalkozik, amely főként anyagi jogi védekezést tartalmazhat, de nem feltétlenül csak azt.

Az 5.1. pont úgy rendelkezik, hogy a választottbíróági indítvány kézhezvételétől számított 15 napon belül az alperes közli a felperessel a választottbíróági indítványra adott válaszát, melynek tartalmaznia kell az Expedited Rules 4.1. a) és b) pontja szerinti információkra vonatkozóan tett nyilatkozatokat is, mint említettem, ez az appointing authority és a választottbíró kijelölése, itt az információadás helyett a javaslattétel kifejezés alkalmazása a helyesebb. Itt tehát egy 15 napra lerövidített határidőről beszélünk, ez az Arbitration Rules szerint 30 nap lenne, tehát itt is érvényesül, hogy ahhoz képest ez egy gyorsított eljárás.

Az 5.2. pont azt mondja, hogy az alperes köteles megküldeni a felperesnek és a választottbíróági tanácsnak az annak megalakulásától számított 15 napon belül a választottbíróági indítványra adott válaszát és az elleniratát. Gyakorlatilag itt a válasziratot még egyszer meg kell küldeni a tanácsnak, tehát nem lehet várni arra, hogy mit mond a tanács, hanem a megalakulását követő rövid időn belül lépni kell, ez is egy eljárásgyorsító hatású rendelkezés.

3.6 Article 6 - Designating and appointing authorities

A 6. szakasz a kinevező és a kijelölő hatóságról rendelkezik. A designating authority az a fórum, amely az appointing authority-t és a választottbírókat kinevezi és a challenge-ekről dönt. Itt tehát két hatóságról van szó. Ez az a pont, ahol rendkívül sok vita volt, a PCA maga ajánlkozott, hogy legyen egy default designating és authoriting authority, amelynek szerepét ő maga magára is vállalná, és ezt az ajánlkozást mind az UNCITRAL titkársága, mind a munkacsoport pozitívan fogadta, és ezért jelentek meg azok a szabályok, amelyek a 6. szakaszban szerepelnek.

A 6.1. pont szerint ha az összes fél nem tudott megállapodni az appointing authority kilétében, az annak kijelölésére irányuló javaslat összes fél általi kézhezvételét követő 15 napon belül, akkor bármely fél kérheti a PCA főtítkárárt, hogy jelölje ki az appointing authority-t, vagy maga járjon el ilyenként. Tehát azt a nagyon komoly szerepet adtuk a PCA-nak, hogy ő maga jelölje ki az appointing authority-t, arra a lehetőségre is kiterjedően, hogy az appointing authority ő maga legyen. Ez egy mazsolázási lehetőséget jelent a PCA számára, hogy eldöntse, mely ügyeket szeretne magához vonni, és melyik ügyekben látja jónak azt, hogy azokat más választottbíróóság bonyolítsa le, mint appointing authority. A PCA-t sem kell bemutatni, ez a Hágai Nemzetközi Döntőbíróóság, ami 1899-ben alakult, elsősorban államok közötti jogviták eldöntésére, rengeteg nagy, történelmi jelentőségű ügyben jártak el. Később az ő hatáskörük is kitágult, kiterjedve az állam és a befektetők közötti vitákra. Különböző egyezményekhez, pl. tengerjogi egyezményekhez kapcsolódó eljárásokat is magukhoz vonzanak, illetve magánfelek részére is kínálják a szolgáltatásaikat, saját eljárási szabályzatuk is van, nagyon sok ügyük azonban nincs, valószínűleg a fennálló és meglévő szabad kapacitásaik kihasználása volt az egyik célja annak, hogy default designating és appointing authority szerepkörre jelentkeztek.

A 6.2. pont azt mondja, hogy az Arbitration Rules 6.4. pontja alapján előterjesztett kérelem esetében fél kérheti a PCA főtítkárárt, hogy maga járjon el appointing authority-ként. Itt arról van szó, hogy a felek egyébként megállapodtak egy appointing authority-ben, de az valamilyen okból – elfogult, nincs ideje, valami problémája van a felekkel – megtagadta, hogy eljárjon, vagy pedig effektíve nem jár el, nem jelöl ki választottbíróót, nem dönt egy challenge ügyében, amit a választottbíró ellen benyújtanak. Ilyen esetben a PCA főtítkárárt lehet felkérni, hogy ezt a feladatot lássák el ők, mert a felek megállapodása e tekintetben nem bizonyult működőképesnek.

A 6.3. pont kimondja, hogy ha a 6.1. vagy 6.2. pont alapján a PCA főtítkárárt kéri fel az appointing authority szerepére, akkor ő köteles eljárni, kivéve, ha az ügy összes körülménye alapján úgy határoz, hogy helyénvaló kijelölni egy másik appointing authority-t. Ez egy default (kisegítő) szabály, hogy az ügyek őhöz jutnak vissza, ha másvalaki nem jár el, de előadódhat olyan helyzet is, amely az ő eljárását is kizárja (ő vagy a munkatársai elfogultak, vagy effektíve nem képes eljárni); ilyenkor egy harmadik appointing authority irányában lehet tovább terelni az ügyet, s ki lehet jelölni valaki mást.

3.7 Article 7 - Number of arbitrators

A 7. szakasz a választottbírók számáról szól. Ha a felek másként nem állapodtak meg, úgy a gyorsított eljárásban egyesbíró jár el. Az egyesbíró eljárása a gyorsított eljárás egyik legfontosabb pontja, hiszen itt nem egy háromtagú tanács fog eljárni. Ennek az előnye nyilvánvalóak, egy egyesbíró kijelölése gyorsabban történik meg, mint egy tanács megalakulása. Sok ügyben egy háromtagú tanács megalakulása viszi el az eljárás idejének egyharmadát vagy felét, így tehát nagy jelentőségű idővesztés történhet. Az egytagú tanács rugalmasabb, könnyebben tud tárgyalásra, case management conference-re időpontokat egyeztetni, adott esetben gyorsabban tud ítéletet írni is.

Ami ilyenkor elvész, az a kollektív bölcsesség és a megháromszorozódott tapasztalat. Vannak olyan ügyek, ahol jobb, ha három bíró van, és mindenki szolgáltatni tudja a saját tapasztalatait akár anyagi jogi, akár eljárási jogi kérdésekben. Az egyszerűsített ügyekben azonban a legtöbben az egyesbíró látják célszerűbbnek. Ez a költségekben is jelentős megtakarítást jelent.

Különösen érdekes itt a „ha a felek másként nem állapodnak meg” kitétel. A felek az Expedited Rules bármely kérdésében megállapodhatnak másként. Rendre előtör azonban a diszpozitivitás - kógencia vita, a legkülönbözőbb rezsimekben, jogszabályokban találkozunk ezzel a szubszidiárius jellegű

klauzulával, hogy „ha a felek másként nem állapodtak meg”. Kérdés, hogy ezt miért kell az egyik diszpozitív szabálynál feltüntetni, a másikon pedig nem; erre nincs magyarázat. A kógens szabályok egy részénél pedig feltüntetjük, hogy a felek nem járhatnak el másként, más részükénél pedig nem, de azok természetükénél fogva kógenssek – lehetséges, hogy a jogászok és a törvényhozók ezt a problémát saját maguk részére idézik elő, hogy azután ezekről lehessen cikkeket megjelentetni és konferenciákat tartani, de ez részemről csak egy rosszmájú, kissé kaján megjegyzés volt csupán.

3.8 Article 8 - Appointment of a sole arbitrator

A 8. szakasz a választottbíró (egyesbíró) kijelölésének szabályairól szól.

A 8.1. pont szerint az egyesbíró a felek közösen jelölik ki. Ez az alapeset, egy ideális helyzet, ami sajnos nagyon ritkán következik be, hogy a felek meg is állapodnak, hogy X. Y. legyen a bíró.

Ezt követi a 8.2. pont, kimondva, hogy ha az összes fél nem tudott megállapodni az egyesbíró kijelölésében a vonatkozó javaslat összes fél általi kézhezvételét követő 15 napon belül, akkor az egyesbíró a fél kérése az appointing authority jelöli ki, az Arbitration Rules 8.2. pontjában foglalt szabályokkal összhangban. Ez azt jelenti, hogy ha nincs megállapodás, és ez a gyakoribb eset, akkor egy 15 napos – és nem az általános 30 napos – rövidített határidő alatt az appointing authority lebonyolítja az Arbitration Rules 8.2. pontjának szabályai szerinti list procedure-t. Gyakorlatilag itt a 8.2. pont szabálya hivatkozik a másik szabályzat 8.2. pontjára (valamilyen furcsa véletlen folytán mindkettő a 8.2. számozást kapta).

A list procedure úgy működik, hogy az appointing authority legalább három bíróból álló listát küld a feleknek, a felek pedig kihúzzák, aki nekik nem tetszenek, vagy nem lehetnek bírók, a többiek pedig egy növekvő elfogadottsági sorrendbe állítják, majd az összesített legalacsonyabb szám dönti el, hogy ki lesz a választottbíró. Ha a listából senki sem marad meg, akkor az appointing authority a saját belátása szerint jelöl ki egy választottbíró; ezt egy ésszerű eljárásnak fogadhatjuk el.

3.9 Article 9 - Consultation with the parties

A 9. szakasz a consultation. Ez a tanács és a felek közötti konzultációra utal. Itt arról van szó – és ez az eljárás egyik kulcsmomentuma –, hogy a tanács megalakulását követő 15 napon belül a tanács azonnal konzultál a felekkel egy case management conference keretében, vagy más alkalmas módon, az eljárás lefolytatásának mikéntjéről.

Nem feltétlenül szükséges tehát case management konferenciát tartani, de a bírók szinte mindig case management konferenciát tartanak. Ez egy rendkívül fontos, interaktív mozzanat, mert itt kell megszervezni az ügymenetet, különösen akkor, ha egy gyorsított eljárás keretében nagyon gyorsan be kell fejezni az ügyet. Az egyesbírónak ilyenkor nagyon hatékonyan kell lennie, kész javaslatokkal kell előállnia az ügy menetével kapcsolatban, és minden olyan kérdést tisztázni kell, amely elősegíti az eljárás elhúzódságának megakadályozását. Itt már a nyulat ki kell ugrasztani a bokorból, a felek rukkoljanak elő mindazzal, ami a tarsolyukban van, szeretnének-e keresetet módosítani, tárgyalást tartani, szakértőt kirendelni, meg akarják-e hallgatni a norvég bálnavadászt, szeretnének-e viszontkeresetet előterjeszteni, mi legyen a timetable, stb. Mindez egyfajta pro-aktivitást igényel, azt, hogy ne csak a felek tegyenek javaslatot, hanem ezt a választottbíró maga tegye meg. Javasolt a case management conference online módon történő megtartása. Adott esetben ez lehet az eljárás nucleus-a, akár fontosabb is, mint a tárgyalás, ha egyáltalán lesz tárgyalás, annál pedig könnyebb fontosabbnak lenni, ami nincs, de igazából ilyenkor lehet az ügyet megfogni.

Mi legyen a témája egy case management conference-nek? Az Expedited Rules Magyarázata erről részletesen szól. Téma lehet itt minden olyan sürgős kérdés, amiről dönteni kell, főleg eljárási kérdések, hatáskörrel, választottbíróval szembeni kifogásokkal kapcsolatos kérdések tisztázása, azonosítása.

Ezt követi a witness statement, itt kell tisztázni, hogy milyen írásbeli nyilatkozatokat nyújtanak be, lesz-e tanú, kerül-e sor szakértői eljárásra az ügyben, milyen más bizonyítást kérnek a felek vagy tesz lehetővé a választottbíró.

Felmerül a hearing kérdése, tehát, hogy legyen-e tárgyalás az ügyben, már ekkor tisztázni kell e tekintetben, hogy a felek mit szeretnének. Ezután következhetnek a még felmerülő egyéb eljárási kérdések, és az ideiglenes vagy végleges timetable felállítása, amely a gyorsított eljárás lefolytatása szempontjából különösen fontos, s ami egyébként kötelező is az Arbitration Rules 17.2. pontja alapján. Itt egy nagyon időtakarékos timetable felállítása szükséges, hogy az eljárás valóban gyorsan lefolyhasson, erre nagyon oda kell figyelni, ezt a felekkel el kell fogadtatni, és ez sok későbbi nehézséget megelőzhet.

3.10 Article 10 - Discretion of the arbitral tribunal with regard to periods of time

A 10. szakasz egy véleményem szerint felesleges és rossz szabály a periods of time tárgyában: az Expedited Rules 16. szakaszára figyelemmel a választottbírói tanács, miután felhívta a feleket álláspontjuk kifejtésére, bármikor meghosszabbíthat vagy lerövidíthet bármely határidőt, amelyeket az Arbitration Rules, az Expedited Rules vagy a felek meghatároztak.

Ez azért felesleges, mert ez gyakorlatilag szó szerint benne van az Arbitration Rules 17.2.2. pontjában. Indokként az merült fel, hogy ez megerősítőleg szerepel ismételt az Expedited Rules-ban, ezek szerint a többi szabály ilyen megerősítésre nem szorult.

És ez a szabály azért rossz, mert ha a felek megállapodnak egy határidőben, akkor e tekintetben is ők az ügy urai, és ők határozzák meg az eljárás szabályait, pl. egybehangzóan 45 napot kérnek a perirataik benyújtási határidejére, akkor honnan eredeztetjük egy választottbíró azon jogát, hogy ezt lerövidítse? A szabály védelmezői arra hivatkoznak, hogy az Expedited Rules kikötésével ez együtt jár, a felek ilyenkor a választottbíró e jogosultságával tisztában vannak. De ha a case management konferencián ez felmerül, és a felek ezt nem fogadják el, akkor mit tehet a választottbíró? Egy bölcs választottbíró nem fogja megváltoztatni azt a menetrendet, amelyet a felek megállapítottak. És talán nem fogja megváltoztatni azt a határidőt sem, amelyet az Expedited Rules írt elő.

3.11 Article 11 - Hearings

A következő, 11. szakasz a hearing, a tárgyalás kérdésével foglalkozik. Az egyesbíró alkalmazása mellett a tárgyalás a másik nagyon fontos gyorsítási pont az eljárás során. A választottbírói tanács, miután felhívta a feleket álláspontjuk kifejtésére, a tárgyalás tartására irányuló kérelem hiányában dönthet úgy, hogy az ügyben nem tart tárgyalást.

Ebben a kérdésben a munkacsoport napokig tartó egyeztetést folytatott le. Abban nem volt vita, hogy ha bármelyik fél ezt kéri, úgy az ügyben tárgyalást kell tartani. Ugyanez a szabály a mi Kereskedelmi Választottbíróóságunk esetében is. De mi legyen a default szabály akkor, ha a felek egyike sem kéri tárgyalás tartását?

Nagyon furcsa, default jellegű megoldás lehet, hogy van tárgyalás, de mégis dönthet a tanács úgy is, hogy mégse legyen; az alap szabály azonban az, hogy legyen. Ez azért is furcsa, mert maga az Arbitration Rules erre nem ad default szabályt, hanem azt mondja, hogy ilyenkor a választottbíróóság dönti el, hogy legyen vagy ne legyen tárgyalás, sem pozitív, sem negatív szabályozási hozzáállás nincs, s a default rule-ban mégis úgy vettük, hogy ilyen létezik. Én úgy gondolom, hogy a due process paranoia nevű vírus az UNCITRAL és a szabályalkotók berkeibe is beszivárgott, és már úgy megijedtünk az eljárás felgyorsításától, hogy úgy láttuk helyesnek, hogy legyen a szabály az, hogy legyen tárgyalás, és majd a választottbíróóság eldönti, hogy esetleg mégse legyen. Ez nem egy nagyon bölcs megoldás, ennek ellenére azt mondom, hogy ezzel együtt lehet élni, hiszen magát a tárgyalást is célszerű online, remotely lebonyolítani, ugyanúgy, ahogyan a case management conference-t is, és ez önmagában nem fogja az ügyet elhúzni.

Az Arbitration Rules 17.3. pontja azt mondja, hogy ha valaki az eljárás végén kéri, hogy mégis csak legyen tárgyalás, akkor ezt a kérelmet el lehet utasítani elkészttség címén, ez egy lehetőség arra, hogy a tanács ne engedje az ügyet nagyon elhúzódn.

3.12 Article 12 – Counterclaims or claims for the purpose of set off

A 12. szakasz a counterclaim-mel és a claim for set off-fal foglalkozik, kimondva, hogy a viszontkereset vagy a beszámítási kifogás legkésőbb a válasziratban terjeszthető elő, és csak akkor, ha a választottbíróósági tanács arra kiterjedő hatáskörrel bír. A második fordulat egyértelmű, hiszen keresetet, viszontkeresetet és beszámítási kifogást is csak akkor lehet megtárgyalni, ha arra a tanácsnak hatásköre van, ha nincs, akkor se ezt, se azt nem lehet.

A mondat másik része egy időkorlátot állít fel azzal, hogy e kérelmek legkésőbb válasziratban terjeszthetők elő, ami az eljárás eléggé korai szakasza. Bizonyos esetekben ez egy ésszerű korlátozás, más esetekben viszont nem, mert lehet, hogy a viszontkereset pl. később válik esedékessé, vagy valamilyen ok miatt az alperes csak később tudja előterjeszteni, és ezekre az esetekre kellett valamiképpen intézkedni.

Ez meg is történt a 12.2 pont rendelkezésében, amelyben az Expedited Rules azt mondta ki, hogy az alperes nem terjeszthet elő viszontkeresetet és beszámítási kifogást az eljárás későbbi szakaszában, kivéve, ha a tanács ezt megengedhetőnek tartja, figyelemmel az okozott késedelem mértékére, a többi fél érdeksérelmére és bármely más körülményre. A „bármely más körülmény”-t különösen kedvelhetjük, mert ennek alapján bármit figyelembe lehet venni. A többi fél érdeksérelme viszonylag definiálható, ennek alapján a kifejezetten a befejezést hátráltató előterjesztéseket ki lehet szűrni, s az okozott késedelemre is figyelemmel kell lenni, meg kell nézni, hogy mégiscsak az eljárás melyik szakaszában terjesztették elő, mennyiben tér el a jogalap attól, amit egyébként vizsgálni kell, és milyen terjedelmű, nagyságú bizonyítás fogja követni ezt az indítványt.

3.13 Article 13 – Amendments and supplements to a claim or defence

A 13. szakasz kicsit rokona a 12-iknek. Itt a keresetlevél, a viszontkereset és a beszámítási kifogás módosításának lehetőségéről van szó. Ezek módosításakor megint fölmerül annak lehetősége, hogy a felek elhagyják az Expedited Rules alkalmazását és visszatérnek az Arbitration Rules-ra, ez lehet olyan indok, ami megalapoz egy ilyen, a felek általi közös döntést, vagy a választottbíró által szelíd vagy nem szelíd erőszakkal keresztülvitt lépést.

Ez a szakasz a következőket mondja: a választottbíróági eljárás során a fél nem változtathatja meg, vagy egészítheti ki keresetét vagy védekezését, ideértve a viszontkeresetet és a beszámítási kifogást is, kivéve, ha a tanács megengedhetőnek tartja az ilyen módosítást vagy kiegészítést, figyelemmel arra, hogy azt mikor terjesztették elő, továbbá tekintettel a többi fél érdeksérelmére vagy bármely más körülményre. A fél nem változtathatja meg vagy egészítheti ki keresetét vagy védekezését, ideértve a viszontkeresetet és a beszámítási kifogást is oly módon, hogy a módosított vagy kiegészített kereset vagy védekezés kívül essen a választottbíróági tanács hatáskörén. Ez is egy jól ismert bevett szabályozás, hogy ha már megváltoztatjuk, akkor sem lehet olyan, amire nincs hatáskörünk. Ezt megelőzően azonban mérlegelni kell, hogy megengedi-e a tanács az ilyenfajta módosítást; ez is olyan kérdés, amelyet minél előbb tisztázni kell.

3.14 Article 14 – Further written statements

A 14. szakasz szintén egy már látott szabály, amely lényegében azonos Arbitration Rules 24. szakaszával: a tanács, miután felhívta a feleket álláspontjuk kifejtésére, dönthet arról, hogy tart-e igényt a felektől további írásos beadványokra, vagy lehetővé teszi-e a felek számára ilyenek benyújtását. Az Arbitration Rules ezt azzal egészíti ki, hogy a tanács erre határidőt szab; gondolom, hogy a tanács itt is kitűz majd valamiféle határidőt. Mindenesetre a Commission és az UNCITRAL Titkársága valamely okból ez estben is fontosnak tartotta, hogy a szabály a megisméltlése révén megerősítést nyerjen az Expedited Rules-ban.

3.15 Article 15 – Evidence

A 15. szakasz a bizonyításvételről szól. A 15.1. pont szerint a választottbíróági tanács dönt, hogy mely dokumentumokat, mellékleteket vagy más bizonyítékot kell a feleknek benyújtaniuk. A választottbíróági tanács megtagadhat bármely kérelmet, kivéve, ha azt az összes fél terjeszti elő, hogy megállapítsa azt az eljárást, hogy egyik fél a másiktól dokumentum benyújtását követeli. Ez arra az esetre vonatkozik, amikor bizonyos dokumentum nem áll a fél rendelkezésére, és jó esetben egy másik félnél, rosszabb esetben egy harmadik személynél található fel, s ilyenkor hogyan lehet kérni, kötelezni a másikat, hogy a dokumentumot bocsássa rendelkezésre (documentum production).

A 15.2. pont azt mondja, hogy ha a választottbíróági tanács másként nem rendelkezik, a tanúvallomások, ideértve a szakértők tanúvallomásait is, írásban és aláírva kerülnek benyújtásra. Itt egy kicsit eltérünk az Arbitration Rules-tól, gyakorlatilag kötelezővé téve a tanúvallomások előzetes írásos benyújtását. Ez egy fontos momentum, szerintem ennek a normál választottbíróági eljárásban is van létjogosultsága, leegyszerűsíti az eljárást, tudjuk, hogy mit várhatunk, és mit kérdezhetünk a tanútól. A jogi képviselők már a witness statement-ben kifejtetik, hogy mire nézve látják indokoltnak a tanú meghallgatását; a tanács azután felteheti azokat a kérdéseket is, amelyeket a jogi képviselő inkább esetleg elkerülni szeretett volna.

A 15.3. pontban hasonló kérdésekről van szó: a választottbíróági tanács dönt arról, hogy mely tanúk vagy szakértők kerülnek meghallgatásra általa akkor, ha tárgyalás tartására kerül sor. Itt az Expedited Rules azt a szabadságot adja meg a tanácsnak, hogy eldönthesse, és kifejezetten felhatalmazza a tanácsot, hogy döntse el, hogy melyik tanút kell meghallgatni, melyeket nem. Ugyanez az általános eljárás bírósági gyakorlata is: ha nem hallgatunk meg egy tanút, akkor ezt meg kell indokolnunk miért nem tettük. Általában tanúvallomást azért mellőzünk, mert előre látható, hogy az adott tanú nem tud olyan tanúvallomást tenni az iratokkal szemben, amelynek hatása lehetne az ítéletre, vagy az előzetes írásbeli tanúvallomásából nem derült ki, hogy amit ő mondana, az perdöntő lenne. Az is előfordulhat,

hogy maguk a felek nyilatkoznak úgy, hogy a tanút nem kérik a tárgyalás esetleg távoli helyére megidézni és személyesen meghallgatni, és az írásos tanúvallomását kérik bizonyítékként értékelni.

3.16 Article 16 – Period of time for making the award

Az utolsó a 16. szakasz, amely talán a legérdekesebb rendelkezése az Expedited Rules-nak, amely ugyanolyan terjedelmes – 2-3 napos – vitát generált a munkacsoportban, mint a tárgyalás kérdése vagy gyorsított eljárásról való letérés. Ez egy nagyon szigorú szabály, a választottbíróknak már a cím is fenyegetően hangzik: az ítélet meghozatalára rendelkezésre álló időtartam.

A legtöbb választottbíróság a szabályzatában erre a korlátozásra a „lehetőleg” szófordulat beiktatása mellett vállalkozik, ez az előírást soft-osítja. Itt egyértelmű politikai szándék irányult arra, hogy ez egy hard cap legyen, s már ezzel el is tértünk a rendes választottbíróági eljárástól. Heves vita folyt arról, hogy milyen legyen ez a hard cap, 6 hónap, 9 hónap vagy 12 hónap, míg végül egy kétfázisos megoldás született: egy 6 hónapos soft cap, és egy 9 hónapos hard cap alkalmazásával.

A 16.1. pont azt mondja, hogy ha a felek másként nem állapodtak meg, a választottbíróági ítéletet a tanács megalakításától számított 6 hónapon belül kell meghozni. Ez tehát a soft cap. Ez a határidő tehát az egyesbíró kijelölésétől vagy a hármas tanács felállításától, az erről szóló értesítés kiküldésével kezdődik meg.

Kérdés, hogy mi történik akkor, ha időközben bíróváltozás (haláleset vagy leváltás) következik be. Ilyenkor az eljárás nyugszik mindaddig, ameddig az ügyben meg nem jelenik az új választottbíró; a nyugvás időszaka a 6 hónapos határidőbe nem számít be.

A 16.2. pont szerint a választottbíróági tanács rendkívüli esetben, s miután felhívta a feleket álláspontjuk kifejtésére, meghosszabbíthatja a 16.1. pontban foglalt időtartamot. A meghosszabbított időtartam nem haladhatja meg a tanács megalakításától számított összesen 9 hónapot. Ez a 9 hónap már egy hard cap, amely tovább már nem hosszabbítható. Ez azt is jelenti, hogy a feleket meghallgatva, egy indokolt határozattal a 6 hónapot meg lehet legfeljebb 9 hónapra hosszabbítani. Innentől azonban a helyzet igen nehéz: ha a hard cap-et választottbíróként nem tartjuk be, annak kétfajta hatása lehet.

Ha a választottbíróági szerződést kötelmi jogilag fogjuk fel, azt mondhatjuk, hogy lejár a választottbíróági szerződés, lejár az a kontraktus, amelynek alapján a választottbíróság meghozhatja az ítéletét, és a továbbiakban már nem járhat el. A kérdést processzuálisan, eljárásjogilag tekintve, ez súlyos eljárásjogi szabálysértés, s ennek az lehet a következménye, hogy az ítéletet érvénytelenítik, vagy megtagadják a végrehajtását, hiszen a választottbíróság az ítélet meghozatalával kicsúszott a kilenc hónaptól. Ez tehát egy nagyon kemény rendelkezés, nagyon ésnél kell lenni, és a gyorsított eljárásban az ügyet legfeljebb 9 hónapon belül be kell fejezni.

Mi történik akkor, ha mégsem?

Ezzel foglalkozik a 16.3. és 16.4. pont. A 16.3. pont a következő lehetőséget adja: ha a választottbíróági tanács arra a következtetésre jut, hogy fennáll a kockázata annak, hogy az ítéletét nem tudja meghozni a tanács megalakításától számított összesen 9 hónapon belül, akkor javasolnia kell egy végső meghosszabbított időtartamot, és javaslatát megindokolva fel kell hívni a feleket álláspontjuk meghatározott időn belüli kifejtésére. A meghosszabbítás akkor lép hatályba, ha minden fél kifejezi egyetértését a javaslatban meghatározott véghatáridővel. Itt tehát megint csak a felek

egyetértő akaratnyilvánítására van szükség ahhoz, hogy meghosszabbíthassuk ezt a határidőt, lehet akár 2 évre, 3 évre is, a lényeg az, hogy minden fél beleegyezzen, és ugyanabba egyezzen bele. Tehát ne az történjen, hogy az egyik fél azt mondja, hogy további 30 nap, a másik pedig azt, hogy további 60 nap, ez esetben inkább még egyszer nyilatkoztatni kell a feleket, de a végső határidő tekintetében a felek teljes konszenzusa szükséges. Ebben egyébként a felek akkor is megállapodhatnak, ha ez a 16.3. pont nem is létezne, hiszen tudjuk, hogy az ügy urai, de előfordul, hogy mégsem azok, ahogyan láttuk a korábbiakban is, hogyan térhet le erről az ösvényről maga a választottbíró, a felek egyező akaratnyilvánítása nélkül.

A 16.4. pont ugyanígy fejezi be az Expedited Rules-t, ahogy elkezdtük a 2.2. pontnál, nevezetesen: ha nincs egyetértés a 16.3. pont szerinti meghosszabbításban, bármely fél kérheti, hogy az Expedited Rules a továbbiakban ne legyen irányadó az eljárásra. Miután felhívta a feleket álláspontjuk kifejtésére, a választottbírói tanács határozhat úgy, hogy az eljárást az Arbitration Rules szerint folytatja. Itt tehát megint csak azzal a kissé aggályos kibúvóval találkozunk, hogy ha letelt a határidő, és a felek nem állapodnak meg további határidő elfogadásában, akkor valószínűleg legalább az egyik félnek érdekében fog állni, hogy az eljárás törvényszerűen, szabályosan lebonyolódjon, ezért ő kéri fogja az áttérést az Arbitration Rules alkalmazására, ezután pedig a tanács vagy az egyesbíró dönt erről, és kitűzi az újabb határidőt. Ez – akárcsak a 2. szakasz második bekezdése szerinti eljárás – azért aggályos, mert itt túlmegyünk a felek akaratán, s azzal szembeszegülve teszünk meg valamit, amit ők nem biztos, hogy mindannyian szeretnének. Ez a megoldás egyfajta kényszerű kimenekülést nyújt a választottbíróknak, hogy ne hozzon egy érvénytelenítendő vagy végrehajthatatlan, aggályos, kétséges ítéletet, miközben maga a módszer, bár érthető, valójában aggályos. Világosak az indítékok, hogy ezt a megoldást miért fogadta el a munkacsoport és talán egyet lehet érteni abban, hogy kellett valamilyen „menekülő út”, de a gyakorlatban, ha erre lehetőség van, jobbnak tartom a feleket szelíden vagy közepesen szelíden mégiscsak valahogyan rábírni arra, hogy állapodjanak meg a meghosszabbításban.

Ami még fontos, az az, hogy az ítélet értelmezésére és kijavítására vonatkozó rendelkezéseket ez a befejezési határidő nem érinti, tehát a határidőt addig az időpontig kell számítani, amikor az ítélet a feleknek kézbesítésre került, s ezt nem érinti az, ha utóbb az ítéletet valamely okból ki kell javítani, vagy értelmezni kell.

Mit tennék én egy olyan esetben, ha belekeverednék 8 hónap után egy ügybe, ahol a 9 hónapos hard cap az irányadó, mert a bíró valamely okból kiesett? Biztosan nem vállalnám el úgy, hogy a felek előtte nem tesznek beleegyező nyilatkozatot arra, hogy visszatérünk az Arbitration Rules alkalmazására, vagy már most meghosszabbítják a határidőt pl. 3 hónappal, s így az ügy szakszerűen és megfelelően lebonyolítható.

Dr. Faludi Zoltán² – Dr. Csajági Tímea³

GONDOLATOK A VÁLASZTOTTBÍRÓI KÜLÖNVÉLEMÉNY MARGÓJÁRA

Gondolatok a választottbírói különvélemény margójára

1. Bevezetés

2. Különvélemények megítélése a nemzetközi választottbírói gyakorlatban

2.1. Különvélemények szabályozása az egyes nemzeti jogokban

2.2. Különvélemények az egyes választottbírói intézmények eljárási szabályzataiban

2.3. A választottbírák kötelezettségei

2.3.1. A választottbíró ügy elbírálására vonatkozó kötelezettsége ítélezési tevékenysége keretében

2.3.2. A választottbíró titoktartási kötelezettsége

2.3.3. Választottbíró kötelessége, hogy teljesítse megbízatását

2.4. A nemzetközi választottbírói gyakorlatban a különvéleményekkel kapcsolatban megfogalmazott követelmények

2.4.1. A különvélemény és a választottbírói ítélet aláírása elmulasztásának elhatárolása

2.4.2. A zárt tanácskozás bizalmas, titkos jellegének tiszteletben tartása

2.4.3. Azon kötelezettség tiszteletben tartása, miszerint a választottbíró a választottbírói eljárásban a jogi képviselőtől eltérő minőségben jár el és eltérő feladatokat lát el

2.4.4. Megfelelő időben, formában és tartalommal előterjesztett különvélemény lehet csak megfelelő

2.5. A nemzetközi választottbírói gyakorlatban a különvéleménnyel kapcsolatban megfogalmazottak összegzése

3. Különvélemények megítélése a hazai választottbírói gyakorlatban

3.1. Különvélemények szabályozása a magyar jogban

3.2. Különvéleményre vonatkozó rendelkezések a Választottbírói Eljárási Szabályzatában

3.3. A különvélemény kapcsán figyelembe veendő további szempontok a hazai bírósági gyakorlat alapján

"NEM AZÉRT MONDJUK KI MI A VÉGSŐ SZÓT, MERT
TÉVEDHETETLENEK VAGYUNK, HANEM CSAK AZÉRT VAGYUNK
TÉVEDHETETLENEK, MERT MI MONDJUK KI A VÉGSŐ SZÓT"⁴

² Dr. Faludi Zoltán a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbírói Elnökségének tagja, illetve a Wolf Theiss Faludi Ügyvédi Iroda irodavezető ügyvédje

³ Dr. Csajági Tímea a Wolf Theiss Faludi Ügyvédi Iroda ügyvédje

⁴ Justice Jackson: „We are not final because we are infallible, but we are infallible only because we are final”. Párhuzamos vélemény a Brown v. Allen, 344 U. S. 443, 540 (1953) ügyben, in: Kelemen Katalin: A bírói különvélemény története a nyugati jogrendszerekben (Jogtudományi Közlöny, 2008/9., 413-425. o.)

1. Bevezetés

Amióta különböző vitarendezési fórumok és ezen belül ítélkező tanácsok léteznek, azóta egyúttal eltérő vélemények is léteznek. Az eltérő vélemények az eljárás bármely szakaszát és kérdését illetően felmerülhetnek. Csak, hogy néhány példát említsünk, az eljárási kérdésektől kezdve, az eljárásokban elbírálható anyagi jogi problémán keresztül, az alkalmazandó jog megfelelő értelmezéséig bármilyen kérdésben kialakulhat eltérő álláspont az eljáró bírói vagy választottbírói fórum tagjai között. A nézetkülönbségek felmerülése teljesen természetes jelenség. Kérdés ott merül fel, hogy a jogkeresők irányába egységesnek mutakozó, egy intézményként eljáró ítélkező fórum milyen módon és mértékben tárhatja fel a tagjai között felmerült véleménykülönbséget, ha egyáltalán feltárhatja. Ha pedig az utóbbi kérdésre a válasz igen, akkor egyáltalán szükséges-e feltárni a kialakult véleménykülönbséget minden esetben vagy vannak a feltárásnak bizonyos jogi, illetve erkölcsi korlátai.

A jelen írás tételmondatává választott idézet is egyértelműen jelzi, hogy lehetnek nézeteltérések az eljáró bírói fórum tagjai között, mi több lehetnek tévedések is egy ítéletben, még a végső ítélkező fórum ítéletében is. Ennek ellenére a végső bírói fórum ítélete jogerős lesz, a jogerő minden joghatásával együtt. „Az ítélt dolgot (a jogerős ítéletet) igazságként kell elfogadni.”⁵ Az igazságszolgáltatás fundamentumának minősülő Ulpianus tétel is egyértelművé teszi, hogy a végleges döntés nem biztos, hogy az igazságos döntés lesz, de azt kell igazságként elfogadni. Hangsúlyozni kell tehát a döntés és az eljárás igazságossága, a „fair trial” követelménye közötti különbségtételt.

Kérdésként merül fel, hogy mindezen körülmények figyelembevételével miként hathat egy, az ítélethez fűzött különvélemény egy jogerős és végrehajtható, igazságosnak tekintendő ítélet jogkeresők általi megítélésére. Továbbá mennyiben ássa alá az ítélkező fórum tekintélyét, ha az ítélkező tanács egyik tagja egyet nem értését fejezi ki különvéleményében az ítélettel vagy az alapul fekvő eljárással kapcsolatban? Mi lehet a hatása, illetve van-e egyáltalán relevanciája a különvéleményben foglaltaknak.

Mindezek a kérdések hatványozottan felmerülnek a választottbírói eljárások esetében, ahol főszabályként egyfokú eljárásról beszélhetünk, amelynek a végén születik egy olyan választottbírói ítélet, amelynek hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleté.⁶ A választottbírói szabályozás ráadásul liberálisabb módon közelít a választottbírói tanács tagjainak esetleges különvéleményéhez, lehetővé téve, hogy azt a felek megismerjék. Ezzel pedig fokozott kockázat áll fenn abban a tekintetben, hogy a fél, aki számára a választottbírói ítélet kedvezőtlen döntést tartalmaz, a különvélemény felhasználásával kísérli meg a jogerős választottbírói ítélethez köthető jogi hatályokat egy érvénytelenítési per bírói ítéletével eltörölni, amint ez a gyakorlatban nem egyszer előfordult már. Másik oldalról, azaz a választottbírói oldalról pedig annak kockázata áll fenn, hogy a kisebbségben maradt választottbíró próbálja a saját eljárásának megfelelőségét „kvázi legitimálni” az őt jelölő fél irányába, mi több előfordulhat, hogy a különvélemény elkészítésével a célja kifejezetten az, hogy az eljárásban vesztes fél érvelését az esetleges érvénytelenítési perben megtámogassa. Az ilyen megoldással kapcsolatban is számos aggály merül fel. Az itt kiemelt esetek természetesen szélsőségesnek tekinthetők és már most szükséges leszögezni azt, hogy a

⁵ Res iudicata pro veritate accipitur.

⁶ A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény („Vbt.”) 53. § (1) bekezdés.

különvélemény – annak ésszerű és jóhiszemű alkalmazása mellett – egy indokolt és kifejezetten hasznos eszköz, amely segíthet megteremteni a kényes egyensúlyt a választottbírók elsődleges kötelezettsége, azaz a választottbíróvási szerződésük teljesítése, vagyis a felek közötti jogvita – legalább többségi véleménnyel történő – elbírálása és a kisebbségben maradt választottbíró méltóságának és erkölcsi (néha jogi) felelősségének garantálása között.

Éppen ezért a jelen írás a választottbíróvási eljárásban született ítéletekhez fűzött különvélemények problémakörét járja körül és igyekszik választ adni a jelen bevezetésben felvetett kérdésekre.

2. Különvélemények megítélése a nemzetközi választottbíróvási gyakorlatban

2.1. Különvélemények szabályozása az egyes nemzeti jogokban

A legtöbb nemzeti választottbíróvási törvény nem rendelkezik a különvéleményekről vagy egyéb formában előterjesztett eltérő véleményekről.⁷ Ez nem is csoda, hiszen a számos nemzeti választottbíróvási törvény háttérét képező UNCITRAL Modelltörvény⁸ sem tartalmaz rendelkezést a különvéleményekre vonatkozóan.

A UNCITRAL Modelltörvény 1986-os szövegéhez fűzött kommentár nem zárta ki az eltérő vélemények előterjesztésének lehetőségét, feltéve, hogy azt a nemzeti jog lehetővé teszi, de ezt a kérdést a Modelltörvény 19. cikkének (1) és (2) bekezdéseire bízta, mint az eljárási szabályok felek általi meghatározásának kérdését. A szövegezés során volt javaslat arra vonatkozóan, hogy a szöveg egy értelmező bekezdéssel kerüljön kiegészítésre, amely szerint a választottbíróvási ítéletnek meg kell jelölnie azt a körülményt, hogy azt egyhangúlag hozták-e. Ha volt eltérő vélemény, akkor az azt megfogalmazó választottbíró neve mellett fel kellett volna tüntetni. A javasolt bekezdés, amely végül mellőzésre került, rögzítette azt is, hogy bármely különvéleményt megfogalmazó választottbírónak joga van ahhoz, hogy a választottbíróvási ítéletben közölje azokat az indokokat, amelyeken különvéleménye alapult.⁹ Összességében azonban a UNCITRAL Modelltörvény szövegezése során nem merült fel komoly igény arra vonatkozóan, hogy a különvéleményre vonatkozó szabályok a szövegben megjelenjenek.¹⁰ Ennek oka, hogy egyértelmű volt, hogy a különvélemények (ellentétes megállapodás hiányában) megengedettek, még kifejezett törvényi felhatalmazás nélkül is, ugyanakkor nem támogatandók.

Természetesen a fő irányvonal alól vannak kivételek és találunk olyan nemzeti választottbíróvási törvényeket, amelyek kifejezetten szabályozzák a különvélemény kérdését. Egy 2008-ban végzett felmérés szerint, a felmérés keretében vizsgált 107 nemzeti választottbíróvási törvényből 24

⁷ 'Chapter 23: Form and Contents of International Arbitral Awards (Updated April 2024)', in Gary B. Born, *International Commercial Arbitration* (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

⁸ UNCITRAL Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról szóló Modelltörvénye (1985) a 2006-ban elfogadott módosításokkal („**UNCITRAL Modelltörvény**”)

⁹ Ilias Bantekas, Pietro Ortolani, Shahla Ali, Manuel Gómez and Michael Polkinghorne: *Commentary to Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration*, (© Cambridge University Press, 2020) p. 818

¹⁰ H. Holtzmann & J. Neuhaus, *A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Legislative History and Commentary* (United Nations Commission on International Trade Law, 1989) pp. 837, 856

kifejezetten tartalmazott rendelkezést a különvéleményekre vonatkozóan, lehetővé téve azokat.¹¹ A 2008 óta bekövetkezett jogszabályváltozások okán ez a szám már nem feltétlenül tekinthető irányadónak, azonban az továbbra is kétségtelen, hogy vannak olyan nemzetek, amelyek választottbírói törvénye kifejezetten rendelkezik a különvéleményről, lehetővé téve annak előterjesztését. Csak, hogy néhány példát említsünk, ilyen nemzeti jogszabálynak tekinthető a kínai választottbírói törvény 53. cikke, a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló bolgár törvény 39. cikk (1) bekezdése, a brazil választottbírói törvény 24. cikk (2) bekezdés, illetve az Egyesült Arab Emírségek választottbírói törvénye 41. cikkének (2) bekezdése.

A különvéleményre vonatkozó konkrét rendelkezések hiánya azonban továbbra sem jelenti természetesen azt, hogy a különvélemény kizárt volna. A legtöbb nemzeti jelentés utal arra, hogy a különvélemény előterjesztése implicit módon engedélyezett a választottbírák számára, konkrét törvényi rendelkezés hiányában is (amennyiben nem sérti a titoktartás követelményét), de a gyakorlatban a különvélemények nem gyakoriak.¹²

2.2. Különvélemények az egyes választottbírói intézmények eljárási szabályzataiban

Ami az egyes választottbírói intézmények eljárási szabályzatait illeti, néhány intézményi választottbírói eljárási szabályzat kifejezetten biztosítja a különvélemények előterjesztésének lehetőségét. E körben említhetjük az ICSID Választottbírói Szabályzatának 59. cikk (3) bekezdését, a CPR Választottbírói Szabályzat 15. cikk (3) bekezdését, a CIETAC Választottbírói Szabályzatának 52. cikk (5) bekezdését, vagy akár a VIAC Választottbírói Szabályzata 36. cikkének (3) bekezdését.

Ezzel szemben azonban, az egyes nemzeti választottbírói törvények kapcsán tapasztaltakhoz hasonlóan, számos intézményi eljárási szabályzat hallgat a különvélemények kérdéséről. Az ilyen eljárási szabályzatok között említhetjük a UNCITRAL Választottbírói Szabályzatát, amely az 1976-os eredeti szövegtervezetének készítése során még kifejezett tilalmat tartalmazott a különvélemények kapcsán.¹³ A szöveg véglegesítése során e tilalom mellőzésre került és azóta a UNCITRAL Választottbírói Szabályzata, az egyes módosításai során is, a különvélemények szabályozásának mellőzése mellett tette le a voksát. A különvélemény szabályozását mellőző eljárási szabályzatok között említhetjük továbbá a SIAC Választottbírói Szabályzatát is. Bár annak 2016-os felülvizsgálata során megfontolásra került a különvélemények lehetséges szabályozása, de végül az nem került elfogadásra.¹⁴ E körben említhető továbbá az ICC Választottbírói Szabályzata is, amely szintén nem tartalmaz rendelkezést a különvéleményekkel kapcsolatban. Ugyanakkor ez nem jelenti

¹¹ Manuel Arroyo, *Dealing with Dissenting Opinion in the Award: Some Options for the Tribunal*, ASA Bulletin 2008, p. 440

¹² Ilias Bantekas, Pietro Ortolani, Shahla Ali, Manuel Gómez and Michael Polkinghorne: *Commentary to Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration*, (© Cambridge University Press, 2020) p. 818

¹³ UNCITRAL, *Report of the Secretary-General on the Revised Draft Set of Arbitration Rules*, Ninth Session, U.N. Doc. A/CN.9/112/Add.1, VII Y.B. UNCITRAL pp. 166, 178 (1976)

¹⁴ 'Chapter 23: Form and Contents of International Arbitral Awards (Updated April 2024)', in Gary B. Born, *International Commercial Arbitration (Third Edition)*, (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

azt, hogy az ICC ne fontolta meg a különvéleményekre vonatkozó szabályozás lehetőségét és annak lehetséges irányait. Még 1988-ban egy munkacsoport is alakult – részben – a különvéleménnyel kapcsolatos szabályozás vizsgálatára. E munkacsoport azonban nem tartotta helyénvalónak, hogy az ICC elősegítse a nemzeti jogrendszerek harmonizációját a különvéleményekkel kapcsolatban, illetve, hogy nemzetközi szinten kezdeményezést tegyen bármely konkrét gyakorlat kialakításának előmozdítására. Egyetértettek abban, hogy nem célszerű és nem is kívánatos megkísérelni a különvélemények visszaszorítását az ICC előtt zajló választottbíróági eljárásokban. Kisebbségben volt az a vélemény, hogy az ICC-nek törekednie kellene a különvélemények szerepének minimalizálására. Az uralkodó vélemény szerint az ICC-nek sem ösztönöznie, sem akadályoznia nem szabad az ilyen véleményeket.¹⁵

Az intézményi szabályok szintjén is elmondható, hogy a különvéleményre vonatkozó szabályok intézményi eljárási szabályzatokban történő konkrét megjelenésétől vagy elmaradásától függetlenül, a különvélemény megfogalmazásának joga gyakorlatilag velejárója a választottbíró ítélkező funkciójának és a választottbírók indokolással ellátott ítélet meghozatalára vonatkozó kötelezettségének. A választottbírák azon kötelezettsége, hogy magyarázatot adjanak döntésükhöz, implicit módon magában foglalja annak lehetőségét, hogy a választottbíróság azon tagjai, akik nem tudnak egyetérteni a döntés minden vagy egyes részeivel, különvélemény formájában fogalmazzák meg álláspontjukat.

2.3. A választottbírák kötelezettségei

Annak ellenére tehát, hogy a különvélemények nem feltétlenül jelennek meg a szabályozás valamely szintjén, illetve, ha megjelennek is, általában szűkszavú előírásokkal találkozunk azok kapcsán, az nem vitás a nemzetközi gyakorlatban, hogy különvélemény megfogalmazására a többségi ítélettel egyet nem értő választottbírónak joga van. De természetesen nem korlátlanul. Ahhoz, hogy e korlátokat át tudjuk tekinteni, illetve azokat megfelelően értelmezni tudjuk, először is szükséges a választottbíró megillető egyes jogok és az őt terhelő egyes kötelezettségek vizsgálata.

A jelen cikk keretein túlmutatna a választottbíró jogai és kötelezettségei minden elemének teljes körű vizsgálata, ezért itt csak azon elemeket tesszük vizsgálat tárgyává, amelyeknek közvetlen hatása van, illetve lehet a különvélemény előterjesztése szempontjából.

2.3.1. A választottbíró ügy elbírálására vonatkozó kötelezettsége ítélkezési tevékenysége keretében

A választottbíró fő kötelezettsége az, hogy tudásához mérten gondosan eljárjon és a felek előadásait megvizsgálva a felek jogvitáját - egyedül vagy választottbíró társaival együtt - eldöntse, ha annak feltételei mind fennállnak.¹⁶ Ez gyakorlatilag egy "bírói" funkció és hatáskör, amely abban áll, hogy tisztességes, objektív eljárásban a választottbíró, illetve az eljáró tanács megvizsgálja a felek

¹⁵ Final Report on Dissenting and Separate Opinion of the ICC Commission on International Arbitration, 2(1) ICC Ct. Bull. 32 (1991).

¹⁶ A Vbt. 8. §-hoz fűzött magyarázat, in: A polgári per alternatívája: A magánjogi választottbíróági eljárás, in: Varga István (szerk.): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja III/III., HVG-ORAC, 2018, ORAC Jogkódex

nyilatkozatait és bizonyítékait, és pártatlan, indokolással ellátott határozatot hozzon, amely a felek beadványai és bizonyítékai alapján véglegesen eldönti a választottbírói eljárásba vitt jogait. E kötelezettség számos egyéb mellékkötelezettséget foglal magában, így a választottbíró köteles tisztességesen és pártatlanul eljárni, továbbá minden félnek ésszerű lehetőséget biztosítani arra, hogy ügyét előadhassa, és köteles az adott ügy körülményeinek leginkább megfelelő eljárási lépéseket alkalmazni, elkerülve a szükségtelen késedelmet és költségeket, hogy tisztességes módon biztosítsa az eldöntendő ügy megoldását.

A függetlenség és pártatlanság követelménye a választottbíró "bírói" szerepének szerves és létfonosságú eleme, amelyet gyakorlatilag valamennyi nemzeti választottbírói jogszabály és választottbírói intézményi eljárási szabályzat kötelezettségként határoz meg a választottbírák számára. E kötelezettség magában foglal – többek között – egy személyes, illetve szubjektív pártatlansági követelményt a választottbíróval szemben, amely megköveteli a választottbírótól, hogy eljárása során mindennemű elfogultságtól mentesen járjon el, valamint magában foglalja a függetlenség objektív követelményét is, amely megköveteli a választottbírótól, hogy ne legyenek a függetlenségét potenciálisan veszélyeztető személyes, szerződéses, intézményi vagy egyéb kapcsolatai.¹⁷ Mindezen kötelezettségek alapján a választottbíró felé adott az az elvárás, hogy ne csak pártatlan és független legyen, hanem hogy pártatlanul viselkedjen és a választottbírói eljárást is ily módon, mindkét felet egyenlő és tisztességes elbánásban részesítve járjon el.¹⁸ A függetlenség és pártatlanság követelménye vonatkozásában, a különvélemény előterjesztésének problémaköre kapcsán, szükséges kiemelni, hogy gyakorlatilag minden jogrendszerben alapvető az, hogy a választottbíró nem áll közvetlen ügyvéd-ügyfél kapcsolatban a választottbírói eljárásban részt vevő felek egyikével sem. A választottbírói tevékenység nem tartozik az ügyvédek szakmai vagy etikai kötelezettségeinek hatálya. Az ügyvédnek az ügyfelével szemben fennálló szakmai és etikai kötelezettségei alapvetően különböznek a választottbírói függetlenségre és pártatlanságra vonatkozó kötelezettségektől.¹⁹ Nem áll fenn tehát a választottbíró oldalán sem együttműködési, sem pedig tájékoztatási kötelezettség a felek irányában a választottbírói szerződés atipikus jellegéből adódóan. Ugyanis a választottbíró kvázi "bírói" funkciója és az ehhez kapcsolódó titoktartási kötelezettség kifejezetten kizárja a tájékoztatás és az együttműködés lehetőségét a választottbíró oldaláról a felek irányába.²⁰ Ennek megsértése kifejezetten a választottbíró függetlenségével és pártatlanságával kapcsolatban vet fel komoly aggályokat. Azaz, a kisebbségben maradt választottbíró nem használhatja arra a különvéleményt például, hogy az őt jelölő fél számára az együttműködését vagy az eljárás során az őt jelölő fél érdekeinek érvényre juttatása érdekében tett tevékenységét igazolja egy újabb, potenciális kijelölés érdekében. Ez nem pusztán a különvélemény intézményét sértené, hanem

¹⁷ Például: IBA Rules of Ethics for International Arbitrators, IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration, UNCITRAL Code of Conduct for Arbitrators in International Investment Dispute Resolution

¹⁸ 'Chapter 13: Rights and Duties of International Arbitrators (Updated February 2024)', in Gary B. Born, International Commercial Arbitration (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

¹⁹ 'Chapter 13: Rights and Duties of International Arbitrators (Updated February 2024)', in Gary B. Born, International Commercial Arbitration (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

²⁰ A Vbt. 8. §-hoz fűzött magyarázat, in: A polgári per alternatívája: A magánjogi választottbírói eljárás, in: Varga István (szerk.): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja III/III., HVG-ORAC, 2018, ORAC Jogkódex

súlyosan sértené az eljáró választottbíróval szemben fennálló függetlenség és pártatlanság követelményét is.

A választottbíró gondosságra, szakértelemre és integritásra vonatkozó kötelezettsége szintén a választottbíró ítélkezési tevékenységének keretén belül értelmezendő és szintén relevanciával bírhat a különvélemények vonatkozásában. Ez a kötelezettség magában foglalja, hogy a választottbíró köteles az ügyre a szükséges időt és figyelmet fordítani, a bizonyítékokat és a beadványokat a megértésükhöz szükséges alapossággal és szakértelemmel megvizsgálni. A választottbíró köteles a kinevezést olyan választottbírói eljárásokban visszautasítani, amelyekre nem tud kellő időt szánni, amelyek vonatkozásában nem kellően felkészült, az adott jogterület vonatkozásában szakértelemmel vagy például az eljárás nyelvét illetően megfelelő nyelvtudással nem rendelkezik. A választottbíró, illetve az eljáró tanács köteles olyan ítéletet hozni, amely végrehajtható és ítéletét megfelelően indokolni. A felek jogvitáját kötelesek teljes egészében elbírálni, a felek által előterjesztett minden kérelemre reflektálni, azonban nem szabad olyan kérdésekben dönteniük, amelyeket a felek nem terjesztettek elő. Amennyiben az ítélet olyan kérdésre is kitér, amelyet a felek az eljárásba nem vezettek be, ez azt is eredményezheti, hogy az ítélet érvénytelenítésre kerül vagy az ítélet végrehajtását megtagadják. Emellett az ilyen jellegű tevékenység ellentétes a választottbíró szerződéses megbízatásával is. A választottbíró nem késleltetheti az eljárást a tanácskozás indokolatlan elhúzásával vagy akadályozásával, és köteles együttműködni a választottbírói tanács tagjaival az ítélet megszövegezésében és felülvizsgálatában. E körben a választottbíró köteles megfelelő időben jelezni tehát, ha a tanácsstagok gondolkodásának irányával nem ért egyet és megfelelő időben bevezetni minden, általa helyesnek tartott érvet annak érdekében, hogy a tanácsstagok által az megfontolásra kerülhessen.²¹ A választottbíró az esetleges különvéleményének előterjesztéséről való döntés során is köteles e kötelezettségeit megfelelően mérlegelni és különvéleményét csak abban az esetben előterjeszteni, ha azt kifejezetten a gondosságra, szakértelemre és integritásra vonatkozó kötelezettsége indokolja, illetve a különvélemény megfogalmazása nélkül éppen a választottbíró ezen kötelezettsége sérülhetne.

A választottbíró ítélkezési tevékenységének kontextusában értelmezhető továbbá a választottbíró azon kötelezettsége, hogy a jogot alkalmazza. A választottbíró megbízatása tehát nem egyszerűen a felek szerződésében foglaltak, vagy akár a felek által választott jog alkalmazását jelenti, hanem az alkalmazandó jog megfelelő értelmezését és alkalmazását a konkrét jogvita vonatkozásában, beleértve a jogválasztás ellenére kötelezően alkalmazandó jog vonatkozó rendelkezéseit is, annak érdekében, hogy a felek jogvitája az irányadó jogszabályi rendelkezésekkel összhangban kerüljön elbírálásra. Bár e kötelezettség evidensnek tűnhet, ezért gyakran figyelmen kívül hagyják mégis ez egy igen lényeges aspektusa a választottbírói kötelezettségek halmazának, különösen a különvélemény intézményének szempontjából. A választottbírók fent említett kvázi "bírói" funkciója túlmutat, és bizonyos esetekben ellentmond a feleknek nyújtott szerződéses szolgáltatásnak, illetve a választottbírói szerződésből fakadó kötelezettség teljesítésének. E kötelezettség kihangsúlyozza, hogy a választottbíróknak az állami bíróságokon működő bírókhoz hasonló bírói megbízatást kell teljesítenie, amely még akkor is alkalmazandó, ha e megbízatás teljesítése közvetlenül ellentétes

²¹ 'Chapter 13: Rights and Duties of International Arbitrators (Updated February 2024)', in Gary B. Born, *International Commercial Arbitration* (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

lehet a felek megállapodásával.²² E kötelezettség megsértése alapja lehet a különvélemény előterjesztésének. Ugyanis, ha az eljáró tanács tagjai az eltérő álláspontra helyezkedő választottbíró azon véleményét, miszerint az alkalmazandó jog ügy eldöntése szempontjából releváns rendelkezései nem vagy tévesen kerültek alkalmazásra és érveit nem fontolják meg megfelelően, illetve nem adnak indokot arra, hogy például egy kötelezően alkalmazandó rendelkezést miért mellőztek, az komoly alapot képezhet a különvélemény megfogalmazása érdekében. Az eltérő álláspontot képviselő választottbíró részéről akkor lehet indokolt ezen esetben különvélemény előterjesztése, ha álláspontja szerint valamely alkalmazni elmulasztott rendelkezés alkalmazása vagy egy tévesen alkalmazott rendelkezés megfelelő alkalmazása az ügy érdeme szempontjából más eredményre vezethetett volna. A különvélemény megalapozottsága azonban megkérdőjelezhető abban az esetben, ha annak megfogalmazására pusztán azért kerülne sor, mert az eltérő álláspontot képviselő választottbíró véleménye szerint az ítélet nem kellően szofisztikált vagy nem megfelelő részletettséggel tér ki egyes kérelmek elbírálására. Ha egyébként a jogszabályok megfelelően kerültek alkalmazásra és a többségi ítélet összességében helyes végkövetkeztetésre jutott, akkor önmagában a szakmai igényesség nem feltétlenül indokolja az egybehangzó ítélet megbontását és az eltérő álláspontot képviselő választottbíró – egyébként szakmailag lehetséges, hogy ténylegesen sokkalta szofisztikáltabb – megközelítésének különvéleményben történő megfogalmazását.

A választottbíró kötelezettségeinek egy további lényeges aspektusa a választottbíró ítélezési tevékenységének kontextusában az a kötelezettség, amikor a választottbíró a tanács más vagy többi tagja részéről kötelezettségszegést észlel. Ez a kötelezettség olyan helyzetekre vonatkozik, amikor a választottbíró tudomást szerez a választottbíróság egy másik tagja vagy tagjai által elkövetett nyilvánvaló kötelezettségszegésről (például ex parte kapcsolatfelvétel, vagy nyilvánvaló és durva elfogultság valamelyik fél irányában, amelyet az érintett választottbíró nem tárt fel).²³ Ilyen esetben természetesen cselekednie kell a kötelezettségszegést észlelő választottbírónak, de ez esetben nem az első lépés kell legyen a különvélemény megfogalmazása. Ez egyrészt időben is meglehetősen későn, az eljárás berekesztését követően történne, másrészt a választottbíró ezzel a saját további kötelezettségeit is egyúttal megsérthetné (például akár titoktartási kötelezettségét), ha a másik választottbíró kötelezettségszegésének első és egyetlen fóruma a különvélemény előterjesztése volna. Természetesen nem kizárt olyan eset, amikor nem marad más lehetősége a választottbírónak. De a fokozatosság elvét ez esetben is meg kell tartani. Ha egy választottbíró tudomására jut, hogy egy másik választottbíró közvetlenül, a folyamatban lévő eljárást érintően kommunikált valamelyik féllel, tájékoztathatja a másikat, nem érintett választottbírókat erről, és közösen meghatározhatják, hogy milyen intézkedéseket tesznek. Általában a megfelelő első lépés az, ha a kötelezettségszegő választottbíró felhívják, hogy tartózkodjon a féllel való további kommunikációtól. Amennyiben a kötelezettségszegő választottbíró e felhívásnak nem tesz eleget és nem tartózkodik a féllel való, ügyet érintő kommunikációtól, akkor merülhet további lépések alkalmazásának szükségessége. Így például a választottbírói intézmény tájékoztatása vagy a kommunikációról tudomással nem bíró fél tájékoztatása. A választottbíró azonban csak rendkívüli körülmények között, és miután szándékát

²² 'Chapter 13: Rights and Duties of International Arbitrators (Updated February 2024)', in Gary B. Born, *International Commercial Arbitration* (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

²³ 'Chapter 13: Rights and Duties of International Arbitrators (Updated February 2024)', in Gary B. Born, *International Commercial Arbitration* (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

írásban közölte a tanács tagjaival, akkor tájékoztathatja egyoldalúan a felet egy másik választottbíró magatartásáról annak érdekében, hogy az említett fél megfontolhassa a kötelességét megszegő választottbíróval szembeni fellépést.²⁴ Ez tehát a menete a kötelességét megszegő választottbíróval szembeni fellépésnek. Ezért a különvélemény megfogalmazása a tanács egy másik tagjának kötelességszegéséről önmagában és első lépésként nem megfelelő megoldás és egyúttal a kötelességszegést észlelő és különvéleményben jelző választottbíró kötelezettségeinek megszegéséhez is vezethet. A különvélemény ilyenén alkalmazásának kizárólag akkor lehet helye, mint első lépés, ha a választottbírónak az eljárás berekesztését követően jut tudomására a másik választottbíró kötelességszegése és már nincs más lehetősége arra, hogy e problémát eskalálja.

2.3.2. A választottbíró titoktartási kötelezettsége

A választottbírói eljárással kapcsolatos általános titoktartási kötelezettségen kívül a választottbírói eljárás egyes aspektusai vonatkozásában is nagyon gyakran találkozhatunk titoktartási kötelezettséggel. Egyes nemzeti jogokban a választottbírákat törvényi titoktartási kötelezettség köti az eljáró tanács tanácskozásai tekintetében. Ez a titoktartás, amely a választottbírói eljárás alapvető eleme, azt hivatott biztosítani, hogy minden egyes választottbíró képes legyen független véleményét az ítélettel kapcsolatban, kollegiális környezetben, külső befolyástól mentesen gyakorolni.²⁵ A különvélemény előterjesztése során tehát fokozott figyelmet kell tanúsítani a választottbírónak annak érdekében, hogy olyan körülményt ne tárjon fel, amelyre vonatkozóan a titoktartási kötelezettsége kiterjed. Amennyiben pedig olyan körülményt észlel, amely akár büntetőjogi kérdéseket is felvet, ebben az esetben szintén nem feltétlenül a különvélemény lesz a megfelelő megoldás, bár előfordulhat olyan eset, ahol kivételesen alkalmas eszköz lehet az is.

2.3.3. Választottbíró kötelessége, hogy teljesítse megbízatását

Alapvetően a választottbíró kinevezésének elfogadása hallgatólagos kötelezettséget jelent a megbízatás teljesítésére, a felek jogvitájának végleges elbírálásával és az ítélet meghozatalával, kivéve, ha a felek másként oldják meg a vitát, pl.: eljáráson kívüli egyezség vagy a választottbírói megállapodás érvénytelennek vagy alkalmazhatatlannak bizonyul. A választottbíró alapos ok nélkül történő lemondása e kötelezettségvállalás megszegésének minősül. Bár a legtöbb nemzeti jogban nincs alapja annak, hogy a választottbíró lemondását érvénytelennek nyilvánítsák vagy a választottbíró megbízatásának teljesítésére kötelezzék, az alapos ok nélküli, adott esetben jogellenes lemondás esetén a választottbíró akár kártérítési igények (a lemondásával okozott késedelem nyomán) és egyéb szankciók sújthatják (intézményi listáról történő törlés).

A legtöbb nemzeti választottbírói törvény és intézményi választottbírói szabályzat lehetővé teszi a választottbírák számára, hogy lemondjanak pozíciójukról a választottbírói eljárás során. A választottbíró szerződéses kötelezettségei mindazonáltal általában azt is tartalmazzák – legalábbis implicit módon –, hogy köteles az általa elfogadott megbízatást teljesíteni, és a választottbírói

²⁴ Rules of Ethics for International Arbitrators Art. 5.4.

²⁵ 'Chapter 13: Rights and Duties of International Arbitrators (Updated February 2024)', in Gary B. Born, International Commercial Arbitration (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

eljárás során nem mondhat le alapos ok nélkül.²⁶ Egyes nemzeti jogszabályok úgy rendelkeznek, hogy a választottbíró csak nyomós és / vagy megfelelően igazolt indokból mondhat le.²⁷ A nemzeti jog és az intézményi szabályok azonban többnyire hallgatnak arról, hogy a választottbíró milyen körülmények között mondhat le szabályszerűen a megbízatásáról. A lemondás helyett adott esetben megoldás lehet különvélemény előterjesztése, ha a választottbíró azon okból fontolgatta a lemondását, mert a választottbírói tanács többi tagja az általa az eljárásba bevezetett érveket egyáltalán nem veszi figyelembe vagy helytelenül alkalmazza azokat.

A fent kifejtettek korántsem tekinthetők a választottbírák kötelezettségei részletes bemutatásának, csupán a különvélemény kérdésének szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró kötelezettségek kerültek kiemelésre és elemzésre. Ezen kötelezettségek elemzése ugyanis lehetővé teszi az alábbiakban a különvéleményekkel kapcsolatban a nemzetközi gyakorlatban megfogalmazott követelmények egyszerűbb áttekintését.

2.4. A nemzetközi választottbírói gyakorlatban a különvéleményekkel kapcsolatban megfogalmazott követelmények

Számos szakirodalmi állásfoglalás, illetve választottbírói és bírósági döntés található a nemzetközi gyakorlatban, amelyek a különvélemények megalapozottságának kérdésével foglalkozik. Ahhoz, hogy a különvélemény nemzetközi gyakorlatban kialakult megfelelő alkalmazását megérthessük, az alábbi, a különvéleményekkel szemben megfogalmazott követelményeket tartjuk szükségesnek kiemelni, amelyek, mint látni fogjuk, számos esetben a választottbíró valamely kötelezettségének nem megfelelő alkalmazásából, vagy megsértéséből levezetett követelmények.

2.4.1. A különvélemény és a választottbírói ítélet aláírása elmulasztásának elhatárolása

A választottbíró fent jelzett kötelezettségeiből, különösen a felek jogvitájának ítélkezési tevékenység keretében történő elbírálásából, valamint a megbízatásának teljesítésére vonatkozó kötelezettségéből eredően az ügyet érdemben el kell bírálnia, az ítéletet a tanács többi tagjával együtt kell megfogalmaznia, megvizsgálnia és azt alá is kell írnia. Az olyan eseteket leszámítva, amikor a választottbíró fizikailag képtelenné válik az ítélet aláírására, a választottbírónak személyesen kell aláírnia az ítéletet.

Bár ez alapvetően nem gyakori eset, de számos oka lehet annak, hogy egy választottbíró nem írja alá a választottbírói ítéletet. Ezek közé tartozhat például betegség vagy alkalmatlanság, egyet nem értés az ítélet rendelkező részével vagy indoklásával, különösen, ha a választottbíró egyébként

²⁶ 'Chapter 13: Rights and Duties of International Arbitrators (Updated February 2024)', in Gary B. Born, *International Commercial Arbitration* (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

²⁷ Például portugál választottbíráskodásról szóló törvény 12. cikk (3) bekezdés: Az a választottbíró, aki a megbízást elfogadva indokolatlanul visszalép a megbízatása gyakorlásától, felel az okozott kárért. Osztrák polgári perrendtartás 590. cikk (bekezdés): A választottbíró megbízatása akkor szűnik meg, amikor a felek megállapodnak a megszüntetésben, vagy amikor a választottbíró visszavonul hivatalából. E cikk 2. pontjának rendelkezéseire is figyelemmel a felek megállapodhatnak a választottbírói megbízatás megszüntetésére vonatkozó eljárásban.

különvéleményt nem fogalmaz meg, késleltetési taktika az egyik fél előnyben részesítése érdekében, vagy akár közömbösség, illetve a szakmaiság hiánya, vagy ha a felek nem fizetik meg a választottbírói díjat. Bár ez utóbbi eset az intézményes választottbíráskodás keretei között már nehezen képzelhető el, hiszen az eljárás meg sem indul, illetve az eljárás a legtöbb eljárási szabályzat rendelkezései alapján megszüntetésre kerülne, ha a felek a választottbírói díjat nem fizetnék meg. A különböző választottbírói intézmények nem csak a választottbírói díj megfizetése, de a többi eset vonatkozásában is számos garanciát vezettek be annak érdekében, hogy a választottbíró rosszhiszemű vagy negligens módon ne tagadhassa meg az ítélet aláírását. Ilyen garanciának minősül – többek között – a választottbíró polgári jogi felelősségének megállapítása olyan esetekre, amikor indokolás nélkül elmulasztja vagy megtagadja az ítélet aláírását. További garancia, hogy az ítélet aláírását ily módon elmulasztó választottbíró a jövőben kevéssé valószínű, hogy kijelölésre kerülne újabb ügyben, legalábbis a választottbíró társai, illetve az intézmény által, valamint az adott intézmény választottbíró ajánlási listájáról is törlésre kerülhet. Garanciaként említhető továbbá, hogy napjainkban a legtöbb nemzeti választottbírói jogszabály, illetve intézményi eljárási szabályzat rögzíti, hogy az ítélet nem lesz érvénytelen attól, ha az egyik választottbíró nem írja alá, feltéve, hogy a választottbírók többsége aláírja azt és a harmadik választottbíró aláírása elmulasztásának indoka rögzítésre kerül az ítéletben. Van olyan megoldás is, miszerint az ítéletet aláírni elmulasztó választottbíró aláírását az adott intézmény elnöke pótolhatja.²⁸ Egy negyedik – valójában kizárólag teoretikus – garanciaként említi a UNCITRAL Modelltörvényhez fűzött kommentár, hogy nem elképzelhetetlen, hogy a választottbíráskodás székhelye szerint eljárni jogosult bíróságok kikényszerítsék, hogy a választottbíró írja alá az ítéletet. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a UNCITRAL Modelltörvény szerzői is kifejezetten említik, hogy a gyakorlatban ilyen megoldással még nem találkoztak.²⁹

Az ítélet aláírásának elmulasztását azonban el kell határolni a különvélemény intézményétől, amint ezt a UNCITRAL Modelltörvényhez fűzött kommentár is kifejti. Az aláírás elmulasztásának indoklása nem egyenlő a különvéleménnyel, mert a különvélemény alapvetően feltételezi, hogy a választottbíró aláírta az ítéletet, és csupán a kifogását, az ellentétes érveit vagy személyes véleményét magyarázza az alkalmazott joggal vagy a jogvita érdemével kapcsolatban. A különvéleményt nyilvánító választottbíró kifejezetten helyesen cselekszik, ha különvéleményt készít, különösen, ha az általa nem befolyásolható kötelezettségszegésre vagy szabálytalanságra vonatkozik (például megfélemlítés vagy vesztegetési ajánlat az eljárás lezárásakor). De ez nem jelenti azt, hogy az ítélet aláírását egyébként meg kellene tagadnia, ugyanis ezáltal saját maga is kötelezettségszegésbe kerül. A gyakorlatban egyébként a különvéleményt megfogalmazó választottbírók a legtöbb esetben valóban alá is írják az ítéletet.³⁰ Még ha egy választottbíró nem is ért egyet a választottbíró társainak az álláspontjával, illetve döntéseivel és végül a meghozott ítélettel sem, nem helyes, ha a választottbíró megpróbálja

²⁸ Ilias Bantekas, Pietro Ortolani, Shahla Ali, Manuel Gómez and Michael Polkinghorne: Commentary to Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration, (© Cambridge University Press, 2020) pp. 814-815

²⁹ Ilias Bantekas, Pietro Ortolani, Shahla Ali, Manuel Gómez and Michael Polkinghorne: Commentary to Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration, (© Cambridge University Press, 2020) pp. 816

³⁰ 'Chapter 23: Form and Contents of International Arbitral Awards (Updated April 2024)', in Gary B. Born, International Commercial Arbitration (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

szabotálni a többség döntését.³¹ Ha pedig később bebizonyosodna, hogy az általa állított körülmények nem megalapozottak, akkor viselnie kellene mindazt a következményt, amellyel az ítélet aláírását alaptalanul megtagadó választottbírónak a fent kifejtettek szerint számolnia kell, noha egyébként e választottbíró csak kifejezetten prudens kívánt lenni és feltárni az általa nem befolyásolható körülményeket. Bár a UNCITRAL Választottbírószabályzata 1976-os verziójának első szövegtervezetei még kifejezetten kizárták a különvélemények lehetőségét, de a szövegezés alapjául szolgáló tervezetek és munkadokumentumok már ekkor elhatárolták az eltérő véleményeket a választottbíró azon magatartásától, miszerint az ítélet aláírását megtagadja.³²

Azaz, a számos nemzeti választottbírószabályban és intézményi eljárási szabályzatban foglalt azon rendelkezés, miszerint, ha egy választottbíró az ítélet aláírását megtagadja, akkor a többségi ítélet is érvényesnek tekinthető, feltéve, hogy az aláírás megtagadásának indoka feltüntetésre került az ítéletben, nem arra szolgál, hogy az egyet nem értő választottbírók ily módon fejezzék ki az ítélettel való egyet nem értésüket. A nemzetközi gyakorlatban és korábban egyébként a hazai gyakorlatban is alkalmazták e rendelkezést az ítélettel való egyet nem értés kifejezésére, különösen, ha különvéleményre vonatkozó szabályokat az irányadó szabályrendszer nem tartalmazott. De különvélemény hiányában ez semmiképpen nem elfogadható az eltérő álláspont kinyilvánítására és megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint a különvélemény készítése sem jelenti azt, hogy a választottbíró az ítélet aláírását megtagadhatná.

Az ítélet aláírásának elmulasztása inkább azon esetekben alkalmazandó, ahol egy olyan váratlan esemény következett be, amely okán az érintett választottbíró fizikailag képtelen arra vagy lehetetlenné válik számára, hogy az ítéletet aláírja.

2.4.2. A zárt tanácskozás bizalmas, titkos jellegének tiszteletben tartása

Az a tény, hogy a választottbíróknak lehetőségük van különvéleményt előterjeszteni, nem jelenti azt, hogy bármilyen tartalmú különvéleményt megfogalmazhatnak. A különvélemény előterjesztése a választottbíró személyes pártatlansági, titoktartási kötelezettségét érinti, továbbá a választottbíróknak a választottbíró társai felé fennálló együttműködési kötelezettségét és kollegialitását. Ezen kötelezettségek megkövetelik, hogy bármely különvélemény tiszteletben tartsa a választottbírószabály tanácskozás titkosságát, (azaz ne hozza nyilvánosságra vagy ne kommentálja a tanácskozás során állítólagosan tett nyilatkozatokat vagy az ítélet korábbi tervezeteit), tükrözze a választottbírói tanácsban működő választottbírók kollegialitását és együttműködését (azaz ne tegyen sértő vagy személyes megjegyzéseket), és tartsa tiszteletben a választottbíró pártatlansági kötelezettségét (azaz ne képviseljen elfogult, kizárólag az egyik fél álláspontját támogató, illetve figyelembe vevő álláspontot). E kötelezettségek be nem tartása a választottbíróknak a felekkel és a választottbírószabály tanács tagjaival szembeni kötelezettségeinek megszegését jelenti.³³

³¹ Schwartz: The Rights and Duties of ICC Arbitrators, in ICC, The Status of the Arbitrator 67, 84 (1995)

³² Ilias Bantekas, Pietro Ortolani, Shahla Ali, Manuel Gómez and Michael Polkinghorne: Commentary to Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration, (© Cambridge University Press, 2020) pp. 817-818

³³ 'Chapter 23: Form and Contents of International Arbitral Awards (Updated April 2024)', in Gary B. Born, International Commercial Arbitration (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

2.4.3. Azon kötelezettség tiszteletben tartása, miszerint a választottbíró a választottbíróági eljárásban a jogi képviselőtől eltérő minőségben jár el és eltérő feladatokat lát el

Amint ez a probléma már fent röviden említésre került, egyes választottbírák, annak érdekében, hogy ne veszítsék el az őket jelölő felek bizalmát, hajlamosak arra, hogy ha a választottbírói tanácskozás során nem sikerült érvényre juttatniuk „álláspontjukat”, akkor különvéleményt fogalmazzanak meg és azt feltétlenül közölik a felekkel. Mindezt kizárólag annak érdekében, hogy biztosítsák az őket jelölő felet, hogy az álláspontjukat megfelelően képviselték az eljárásban és próbálták azt érvényre juttatni, ezáltal kvázi „hűségükéről” és támogatásukról biztosítva az őket jelölő felet.³⁴

Ez a probléma igen súlyos kérdéseket vet fel és az olyan választottbíró, aki a különvéleményéből kiolvasható módon kizárólag ezen célból terjesztette azt elő, álláspontunk szerint célszerű lehet hasonló szankciókkal sújtani, mint az ítélet aláírását megtagadó választottbíró. Azaz, például a választottbíró választottbírói ajánlási listáról való törlése. Egy ilyen különvélemény ugyanis nyilvánvalóvá teszi, hogy a választottbíró eleve nem volt független és pártatlan, megsértette az egyenlő bánásmód követelményét és kizárólag abból a célból fogadta el a kijelölést, hogy az őt jelölő felet az eljárás során támogassa.

Hangsúlyozni szükséges, hogy a választottbíró nem tartozik sem együttműködési, sem tájékoztatási kötelezettséggel az őt jelölő fél irányába. Ez kifejezetten szemben áll a választottbírói kijelölés révén létrejövő választottbírói pozíciójával és minőségével. A választottbíró kizárólag annyit tehet az őt jelölő fél „érdekében”, hogy bevezeti az őt jelölő fél érvelését az eljáró tanács deliberációjába és esetlegesen további érveket hoz fel az álláspont helyessége érdekében, feltéve, hogy szakmailag helytállóan tartja azt az álláspontot. Ez utóbbi körülmény nagyon fontos, azaz a választottbíró akkor támogathat egy szakmai álláspontot a tanács deliberációja során, ha valóban az a szakmai meggyőződése. A szakmai álláspont támogatásának azonban semmiképpen nem lehet indoka az őt jelölő fél bizalmának fenntartása.

Összességében tehát a választottbíráknak minden esetben tartózkodniuk kell az olyan különvélemény megfogalmazásától, amellyel az őket jelölő fél iránti „hűségüket” kívánják igazolni, ugyanis az ilyen különvélemény, a fent kifejtettek szerint, mind jogi, mind erkölcsi szempontból elfogadhatatlan.

2.4.4. Megfelelő időben, formában és tartalommal előterjesztett különvélemény lehet csak megfelelő

A nemzetközi gyakorlatban további követelmények is megfogalmazásra kerültek a különvélemény vonatkozásában, ami természetesen szintén összefügg a választottbírók fent részletezett kötelezettségeivel.

A különvélemény nem lehet meglepetésszerű. Azaz, nem fordulhat elő olyan helyzet, hogy a választottbíró nem jelzi a döntés érdemét, az ítélet irányát érintő aggályát előzetesen a tanács többi

³⁴ Rees & Rohn, Dissenting Opinions: Can They Fulfil A Beneficial Role?, 25 Arb. Int'l 329, 336 (2009)

tagja számára, vagy – ha a probléma ilyen jellegű – a választottbírói intézmény számára is.³⁵ Ekkor ugyanis még kialakulhat egy még alaposabb, még több érvet figyelembe vevő és megfontoló diskurzus a választottbírói tanács tagjai között, ami kifejezetten elősegítheti a megalapozott döntés meghozatalát és akár meggyőzheti az eredetileg aggályt megfogalmazó választottbíró a többségi irány helyességéről, de legalábbis elfogadhatóságáról.

Kivételes esetben előfordulhat, hogy az eljárás berekesztését követően, az ítélet előkészítése során jut a választottbíró tudomására egy bizonyos körülmény, amit aggályosnak tart, de a legtöbb esetben nem ez a helyzet. Így tehát, ha az aggályosnak tartott körülmény már az eljárás során felmerült, illetve a kisebbségben maradt álláspont az eljárás során előzetesen jelezve lett, de azt a tanács tagjai egyáltalán nem vagy nem kellő mértékben vették figyelembe, akkor már az eljárás során adott a lehetősége annak, hogy a megfelelő jelzések megtörténjenek és a különvélemény „kvázi előkészítésre” kerüljön.

Ezzel összefüggésben nem tartalmazhat a különvélemény olyan érvelést, amelyet a választottbíró a korábbi tanácskozások alkalmával nem hozott fel.³⁶ Ugyanis, ha nem jelezte előzetesen az aggályát és eltérő érveit, így a tanács többi tagjának lehetősége sem volt azokat megfontolni, akkor nem indokolt később a kvázi „kimaradt” szempontok különvéleményben való megjelenítése. Nyilván más a helyzet akkor, ha egyébként az egyik fél folyamatosan hangsúlyozta ezeket az érveket az eljárás során és a tanács mégsem vette figyelembe. Ekkor is indokolt azonban a választottbírónak már az eljárás során felhívnia a figyelmet arra, hogy vannak olyan érvek az egyik fél részéről, amelyek eddig nem kerültek megfontolásra és relevanciájuk lehet az ügy érdeme szempontjából.

A különvéleménynek nem lehet az a célja, hogy a döntés későbbi érvénytelenítését vagy a végrehajtásának megtagadását segítse elő. Egyrészt ez a követelmény is abból fakad, hogy a választottbíró nem a felek jogi képviselője, mint ahogy az anyagi eljárásvezetés sem terjedhet odáig, hogy a választottbírói tanács valamely fél részére jogi segítséget nyújt, nyilvánvalóan a különvélemény sem segíthető elő az egyik fél többségi ítélettel szemben felhozható érveinek alátámasztását vagy bővítését. Ez természetesen szintén a választottbíró független és pártatlan eljárásra vonatkozó kötelezettségének súlyos sérelmét jelentené.

A különvéleménynek továbbá nem lehet olyan célja, hogy az ítélet meghozatalát késleltesse. Amennyiben két választottbíró megállapodott a vita kimeneteléről, a harmadik választottbíró nem késleltetheti a tanácskozást azzal, hogy további megbeszéléseket követel, hogy megpróbálja meggyőzni a többieket véleménye helyességéről.³⁷

Alaki szempontokat tekintve továbbá a különvélemény lehet része a döntésnek (amennyiben az ítélet törzsszövegébe kerül beillesztésre) vagy lehet egy külön dokumentum, amely a döntéstől független.

³⁵ Christian Aschauer, 'Chapter 4: Comments on the Use of Dissenting Opinions', in Axel Calissendorff and Patrik Schöldström (eds), Stockholm Arbitration Yearbook 2021, Stockholm Arbitration Yearbook Series, Volume 3 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021), pp. 65 – 76)

³⁶ Christian Aschauer, 'Chapter 4: Comments on the Use of Dissenting Opinions', in Axel Calissendorff and Patrik Schöldström (eds), Stockholm Arbitration Yearbook 2021, Stockholm Arbitration Yearbook Series, Volume 3 (Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021), pp. 65 – 76)

³⁷ Judgment of 15 May 2003, Czechia v. CME Czechia BV, Case No. T 8735-01 (Svea Ct. App.).

Számos választottbíróági szabályozás az utóbbi álláspontot képviseli és kifejezetten előírja, hogy a különvélemény nem része a döntésnek. A szerzők – a magyar jogi szabályozást is tekintetbe véve – ez utóbbi álláspontot támogatják.

2.5. A nemzetközi választottbíróági gyakorlatban a különvéleménnyel kapcsolatban megfogalmazottak összegzése

A különvélemény megfogalmazásának joga a választottbíró ítélező funkciójának, a felek jogvitájának indokolással ellátott ítéletben történő elbírálására vonatkozó kötelezettségének immanens és alapvető eleme. Bár van néhány olyan jogrendszer, ahol a különvélemény előterjesztését nem engedélyezik vagy nem szokás különvéleményt előterjeszteni, ezek a domesztikus szabályok nem feltétlenül alkalmazhatók a nemzetközi választottbíróági eljárásban. Ezen kivételes esetektől eltekintve általánosságban elmondható, hogy kifejezett tilalom hiányában a különvélemény előterjesztésének jogát a választottbíró megbízatása szerves elemének kell tekinteni. Csak a választottbíróági megállapodásban vagy az alkalmazandó intézményi szabályokban foglalt egyértelmű és kifejezett tilalmak zárhatják ki a különvélemény előterjesztését és felekkel való megosztását, ugyanis ezen intézmény fontos szerepet tölt be a tanácskozási folyamatban és értékes kontrollt jelenthet az önkényes vagy indokolatlan döntéshozatallal szemben.³⁸ A különvélemény az említett hasznos szerepét abban az esetben tudja megfelelően betölteni, ha a fent ismertetett követelmények figyelembevételével kerül előterjesztésre.

3. Különvélemények megítélése a hazai választottbíróági gyakorlatban

3.1. Különvélemények szabályozása a magyar jogban

Nem pusztán a nemzetközi viszonylatban, de hazai keretek között is kijelenthető, hogy a választottbíráskodás igen nagy múltra tekint vissza. Magyarországon a XIX. század második felétől alakultak ki a szervezett választottbíróóságok, a II. világháborút követően azonban a választottbíráskodást a belső gazdasági kapcsolatokról száműzték, és alkalmazása csak a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok területén maradt meg, legalábbis néhány évtizedig.³⁹ A választottbíráskodás azonban, a gazdasági folyamatok változása és a nemzetközi trendek nyomán is, ismételten teret követelt magának. A választottbíráskodás korábbi, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben való, mindössze 5 szakaszban történő szabályozása, azonban nyilvánvalóan nem felelt meg már az akkori követelményeknek sem. Így a jogalkotó az önálló választottbíráskodásról szóló törvény megalkotása mellett döntött, mely végül az 1994. évi LXXI. törvényben került szabályozásra.

A régi Vbt. a különvéleményre vonatkozóan nem tartalmazott rendelkezéseket és ez a törvény 2017. december 31-i hatályon kívül helyezéséig így is maradt. A régi Vbt. a kezdetektől fogva tartalmazta ugyanakkor azt a szabályt a 40. §-ban, hogy a választottbíróóság ítéletét és az eljárást megszüntető végzését írásba kell foglalni, és azt a választottbíróinak, illetve a választottbíróknak alá kell írniuk. Több

³⁸ 'Chapter 23: Form and Contents of International Arbitral Awards (Updated April 2024)', in Gary B. Born, International Commercial Arbitration (Third Edition), (© Kluwer Law International; Kluwer Law International 2021)

³⁹ A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény („régí Vbt.”) részletes indokolása

bíróból álló választottbíróság esetében a tagok többségének aláírása elegendő, feltéve, hogy az elmaradt aláírás hiányának okát feltüntetik.

Hasonló megoldást választott a jogalkotó az új, jelenleg is hatályos Vbt-ben. A Vbt. 44. § (1) bekezdése szintén rögzíti, hogy a választottbírósági ítéletet és az eljárást megszüntető végzést írásba kell foglalni, és azt a választottbírósági tanács tagjai aláírják. Több választottbíró eljárása esetén elegendő a tagok többségének aláírása, feltéve, hogy az elmaradt aláírás hiányának okát feltüntetik az ítéleten. A különvélemény vonatkozásában azonban a jelenleg hatályos jogszabály sem tartalmaz rendelkezést.

A magyar szabályozás tehát a nemzetközi gyakorlatban tapasztalható fő irányvonallal egyezően nem tartalmazott és jelenleg sem tartalmaz rendelkezést a különvélemény vonatkozásában. Ez természetesen korábban sem volt akadálya annak, hogy a választottbírók – indokolt esetben – különvéleményt terjesszenek elő. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróság („**Választottbíróság**”) Eljárási Szabályzatába az idők folyamán be is került a különvéleményre vonatkozó szabályozás, amint az az alábbiakban kifejtésre kerül.

Sajnálatos módon azonban hazai viszonylatban is előfordult olyan gyakorlat, hogy a választottbírósági ítélet aláírását a különvéleményükre hivatkozással tagadták meg a választottbírók, helytelenül alkalmazva a régi Vbt. 40. §-át, illetve a Vbt. 44. § (1) bekezdését.⁴⁰ Amint ez a fentiekben, a 0 pontban kifejtésre került, a többségi ítélet érvényességére vonatkozó szabályozás abból a célból került megfogalmazásra, hogy ha egy választottbíró ténylegesen olyan módon lesz akadályoztatva, hogy nem képes a választottbírósági ítéletet aláírni, akkor az ne eredményezze az eljárásának, illetve az ítélet meghozatalának elhúzódását. De nem célja az, hogy az ítélettel egyet nem értő választottbírónak ne kelljen aláírását adnia ahhoz az ítélethez, amellyel nem ért egyet.

3.2. Különvéleményre vonatkozó rendelkezések a Választottbíróság Eljárási Szabályzatában

A Választottbíróság 1949-ben jött létre, de kezdetben még nem beszélhetünk egy egységes, minden részletre kiterjedő eljárási szabályzatról. Bár már az 1950-es évektől kezdődően a Választottbíróságnak volt eljárási szabályzata, azonban az első igazán koherens és részletes eljárási szabályzat kiadása 1975. július 1. napjára datálható, mely azonban nem tartalmazott rendelkezést a különvéleményre vonatkozóan.

A Választottbíróság Eljárási Szabályzatának 1989. szeptember 1-i módosításával került a szövegbe a többségi ítélet érvényességére vonatkozó szabályozás, mely szerint az ítélet érvényességének nem akadálya, ha azt csak két választottbíró írja alá, feltéve, hogy az ítéletben megindokolásra kerül, hogy a harmadik választottbíró miért nem írta alá az ítéletet, és ezt a körülményt az ítéleten a Választottbíróság elnöke vagy ügyvezető elnöke igazolja.

A különvélemény önálló szabályozása nem jelent meg az ezt követő módosításokban sem, egészen 2005-ig. Jelentős változás a különvélemény szabályozását illetően a Választottbíróság Eljárási Szabályzatának 2005. október 1-i módosításával került beiktatásra. Ekkor ugyanis kiegészítésre került

⁴⁰ EBH2006. 1525., BH2017. 126.

az Eljárási Szabályzat azon rendelkezéssel, miszerint az ítélethez a választottbíró írásos különvéleményt adhat, amit lezárt borítékban az ügy iratai között kell elhelyezni. A különvéleménybe, indokolt esetben, a Választottbíróság elnöke engedélyezhet betekintést. Ezen időponttól kezdődően a Választottbíróság Eljárási Szabályzata kifejezetten rendelkezik a különvélemény intézményéről, lehetővé téve annak alkalmazását. Ezen időponttól kezdve tehát már nem csak a többségi ítélet érvényességére vonatkozó szabály jelent meg a Választottbíróság Eljárási Szabályzatában, hanem egyúttal a különvéleményre vonatkozó önálló rendelkezés is, egyértelművé téve a két intézmény eltérő célját és értelmét.

A Választottbíróság Eljárási Szabályzatának szövegében ezt követően ugyan történtek módosítások a különvéleményt illetően, de leginkább abban a tekintetben, hogy a különvéleményt milyen formában kell előterjeszteni, illetve, hogy azt ki ismerheti meg. Így a Választottbíróság Eljárási Szabályzatának 2019. szeptember 1-i módosításával a különvélemény szabályozása annyiban módosult, hogy a választottbíró írásba foglalt különvéleményt adhat. Kikerült azonban a szövegből, hogy azt csak lezárt borítékban teheti meg, illetve, hogy abba betekintést a Választottbíróság elnöke engedélyezhet.

A Választottbíróság Eljárási Szabályzatának 2022. december 31-i módosítása visszatért a különvélemény korábbi szabályozásához, rögzítve, hogy a különvéleményt lezárt borítékban az ügy iratai között kell elhelyezni, illetve, hogy abba betekintést, indokolt esetben, a Választottbíróság elnöke adhat. A nemzetközi választottbíróági gyakorlatban megjelenő követelménnyel is kiegészítésre került az Eljárási Szabályzat e módosításkor, ugyanis kifejezetten rögzítésre került, hogy a különvélemény nem tartalmazhat a választottbírók belső tanácskozására vonatkozó információt. Azaz, a választottbírók titoktartási kötelezettsége, valamint a tanácskozás bizalmas, titkos jellege egyértelműen kihangsúlyozásra került e módosítással. Az Eljárási Szabályzat e módosítása egyértelművé tette azt is, hogy ahhoz, hogy a választottbíró különvéleményt adhasson, alá kell írnia az ítéletet. Amint az fent részletesen bemutatásra került, a választottbírónak kötelessége az ítélet aláírása és önmagában az a körülmény, hogy az ítélettel nem vagy nem teljesen ért egyet, nem eredményezheti, hogy megtagadja az ítélet aláírását. Azzal, hogy a különvélemény adásának lehetősége az ítélet aláírásával, mint előfeltétellel került összekapcsolásra, a szabályozás biztosítja azt, hogy a választottbírók eleget tegyenek az ítélet aláírására vonatkozó kötelezettségüknek, de egyúttal biztosítja azon jogukat is, hogy az ítélettel való egyet nem értésük esetén különvéleményt fogalmazzanak meg. A módosítás ezáltal még egyértelműbbé tette a két intézmény, azaz a különvélemény és az ítélet aláírása elmulasztásának, illetve megtagadásának, vagyis a többségi ítélet érvényességére vonatkozó rendelkezéseknek az elkülönítését.

A legjelentősebb módosítást a különvélemény szabályozását illetően azonban a Választottbíróság Eljárási Szabályzatának 2024. szeptember 15-i módosítása eredményezte, amellyel a nemzetközi gyakorlatban a különvélemények előterjesztése vonatkozásában megfogalmazott követelmények további, jelentős része az intézményi szabályozás szintjén megjelenítésre került.

A Választottbíróság Eljárási Szabályzatának e módosítása szerint, az ítéletet aláíró választottbíró a különvéleményét az ítélettel együtt vagy az ítélet aláírását követő 30 (harminc) napon belül küldheti meg a Választottbíróságnak. Mindez azt jelenti, hogy a Választottbíróság Elnöksége azon, a különvéleménnyel kapcsolatban sok esetben megfogalmazott kritikára is megoldást kívánt adni, hogy a választottbírók gyakran csak az eljárás elhúzása érdekében alkalmazott taktikaként terjesztenek elő különvéleményt. E rendelkezés azonban megakadályozza azt, hogy az ítélettel egyet nem értő

választottbíró ilyen taktikával éljen. Az ítélet aláírását követő 30 nap elteltével ugyanis már nincs lehetősége különvéleményt előterjeszteni.

A módosítás egyértelművé tette azt is, hogy a különvélemény továbbításra kerül az összes félnek és a tanács többi választottbírájának, és az így részükre továbbított különvélemény az eljárás iratai között kerül elhelyezésre. Ez a rendelkezés kontrollt kíván biztosítani a különvéleményt megfogalmazó választottbíró vonatkozásában, hogy a különvéleményét a fent részletezett követelmények tekintetbe vételével tegye meg és csak olyan szakmaiságú, minőségű és hangvétellű különvéleményt fogalmazzon meg, amelyet a felek és a választottbíró kollégái előtt fel tud vállalni, ugyanis ők immáron bizonyosan meg fogják ismerni a különvélemény tartalmát. Korábban előfordulhatott olyan eset, hogy a különvélemény tartalmát kizárólag az érvénytelenítési perben eljáró bíró ismerte meg, ily módon a különvélemény a célját nem vagy nem feltétlenül tudta elérni. E módosítás beiktatása biztosítja, hogy a különvéleményt a felek és a tanács többi tagja is megismerhesse és ily módon kíván egy kontrollt helyezni a különvéleményt megfogalmazó választottbíróra.

A különvéleményre vonatkozó szabályozás kiegészült továbbá egy olyan rendelkezéssel is, miszerint a különvélemény azon túl, hogy nem tartalmazhat a választottbírók belső tanácskozására vonatkozó információt, nem tartalmazhat olyan tényt vagy bizonyítékot sem, mely az eljárás anyagában nem jelenik meg. E módosítás is a nemzetközi gyakorlatban, a különvéleményekkel szemben megfogalmazott követelményt jeleníti meg a hazai intézményi szabályozásban. Ugyanis, amint az a 0 pontban kifejtésre került, ha a választottbíró nem jelezte előzetesen az aggályát és eltérő érveit és nem hangsúlyozott ki egy tényt vagy bizonyítékot, amelyről tudomása volt, akkor így a tanács többi tagjának lehetősége sem volt azokat megfontolni, ily módon nem indokolt később a kvázi „kimaradt” szempontok különvéleményben való megjelenítése. Különösen azért sem, mert erre egy külön intézmény, az eljárásújítás intézménye szolgál, hogy az alapeljárásban, önhibán kívül elő nem terjesztett és ezért nem értékelt tényeket és bizonyítékokat miként tudják a felek egy új eljárásba becsatornázni.

3.3. A különvélemény kapcsán figyelembe veendő további szempontok a hazai bírósági gyakorlat alapján

A nemzetközi gyakorlatban kialakult szempontok természetesen, ahogy már többször kihangsúlyozásra kerültek, hazai viszonylatban is egyértelműen irányadóak. Azonban érdemes a hazai érvénytelenítési perekben kialakult bírói gyakorlatot is röviden áttekinteni, ugyanis ez is hatással lehet a különvélemények előterjesztésének célszerűségére és megfontolásra készítheti az azt előterjeszteni kívánó választottbíró.

A magyar bírói joggyakorlat egyöntetűnek tekinthető abból a szempontból, hogy az érvénytelenítési per a közrend sérelmére hivatkozással azon okból sikerrel nem kezdeményezhető, hogy a választottbírói ítélet anyagi jogi jogszabályt sért. Ezt mind az érvénytelenítési perben eljáró Fővárosi Törvényszék, mind pedig a Kúria is már megerősítette több határozatában.

A Fővárosi Törvényszék álláspontja szerint, az érvénytelenítési per bírósága nem a választottbírói fülé rendelt fellebbviteli fórum. Az érvénytelenítési perben az volt megítélhető, hogy a választottbírói eljárásban a felek és a választottbírói eljárás az eljárási jogait megfelelően gyakorolhatták-e, kötelezettségeiket teljesíthették-e, illetve a választottbírói döntése a felek által

szabott határidőn belül alakította-e a jogviszonyuk tartalmát. Az érvénytelenítési per alapjául szolgáló jogviszony a választottbíróság eljárásaként megnevezett alaki jogviszony. Az érvénytelenítés nem a választottbírósági eljáráshoz vezető anyagi jogviszonyban bekövetkező jogsérelmeken, hanem az alaki jogviszonyban megnevezhető kötelezettségszegéseken vagy mulasztásokon alapulhatott volna.⁴¹

A Kúria is rögzítette, hogy a választottbírósági ítélet felülbírálatának a törvényben felállított, garanciális kereteire tekintettel, amelyek értelmében a választottbíróság érdemi ítélkező tevékenysége, a bizonyítékok mérlegelése és a jogvitára irányadó jogszabályok értelmezése nem bírálható felül a Vbt. alapján indult érvénytelenítési perben, nem volt elfogadható a közrend sérelmére alapított kereseti érvelés, amelyet a felperes lényegében az anyagi jogszabályok, a Ptk.-nak a szerződés értelmezésére, illetve szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozó rendelkezéseinek megsértésére, illetve a bizonyítékok nem megfelelő értékelésére alapított. A Választottbíróságnak a bizonyítékok mérlegelésével, az irányadó anyagi jogszabályok alkalmazásával összefüggő tevékenysége az ügy érdemi elbírálására tartozik, ami a közrend sérelmére alapított érvénytelenítési perben nem bírálható felül.⁴²

Az eljáró bíróságok ilyen esetben vagy egyáltalán nem értékelik az esetleges különvéleményben foglaltakat, vagy irrelevánsnak tartják azt.

Az egyik ügyben az egyik választottbíró nem írta alá az ítéletet, mivel azt a jogalap tekintetében nem találta megalapozottnak, ellentétes álláspontját pedig különvéleményében rögzítette. Az érvénytelenítésről döntő bíróság nem foglalkozott érdemben a különvéleménnyel, ugyanis a bíróság álláspontja az volt, hogy a polgári bíróság a Választottbíróság ítéletét érdemben nem bírálhatja felül. A választottbíróság ítéletének esetleges jogszabálysértő rendelkezése önmagában nem alapozza meg a választottbírósági ítélet közrendbe ütközésének megállapítását.⁴³

Egy másik ügyben a Fővárosi Törvényszék álláspontja szerint, abból a tényből, hogy az egyik fél által jelölt választottbíró különvéleményt fűzött az ítélethez, és a különvélemény indokolása alapján a bizonyítási eljárás folytatását látta volna indokoltnak, illetve az anyagi jogi megítélést illetően eltérő jogkövetkeztetésre jutott, az még nem igazolt, hogy az ítélet a tartalma miatt valóban a magyar közrendbe ütközne.⁴⁴

Minderre tekintettel fontos szempont lehet az eltérő állásponttal rendelkező választottbíró számára, hogy ténylegesen mennyire tartja helytelennek azt az ítéletet, amellyel szemben különvéleményt kíván megfogalmazni. Ha ugyanis inkább – a fent említettek szerinti – szakmai szofisztikáltsággal van problémája, akkor érdemes mérlegelni azt, hogy egy egyhangú ítéletnek a választottbírósági tanács általi kiadása vagy az érintett választottbíró anyagi jogi szempontból eltérő szakmai álláspontjának a kifejtése az előrébbvaló. Természetesen, ahogy fent kifejtésre került, kifejezetten kerülendő, hogy a

⁴¹ Fővárosi Törvényszék 9.G.40.936/2022/7. sz.

⁴² Kúria Gfv.30.390/2018/4., BH2007. 59., EBH2007. 1705.

⁴³ EBH2006. 1525.

⁴⁴ Fővárosi Törvényszék G. 42.644/2015/8. (Kúria Gfv. 30.062/2016/5. sz. döntése hatályában fenntartotta)

különvéleményt készítő választottbíró a különvéleményében foglaltakkal „segítse”, de legalábbis motiválja az érvénytelenítési per megindítására azt a felet, aki számára az ítélet kedvezőtlen. Tehát a választottbírónak nem az alapján kell döntenie a különvélemény előterjesztéséről, hogy az majd releváns lehet-e az érvénytelenítési perben, de abból szempontból viszont mégis figyelembe kell vennie ezt a körülményt, hogy ha anyagi jogi szempontból képvisel eltérő álláspontot, akkor valóban olyan helytelen-e az a választottbírói ítélet, hogy feltétlenül különvéleményt kell fűzni hozzá, ily módon teljesen egyértelművé téve a választottbírói tanács véleményében felmerült különbséget. Tehát, inkább az egyhangú ítélet vagy a saját szakmai álláspont hangsúlyozása a fontosabb. Természetesen előfordulhat olyan eset, amikor olyannyira nem ért egyet a különvéleményt előterjesztő választottbíró a többi választottbíró álláspontjával, hogy ez elkerülhetetlen, de a szerzők álláspontja szerint, ha nem homlokegyenest ellentétes álláspontot képvisel egy választottbíró, akkor bizonyos esetekben fontosabb lehet a választottbírói kötelezettséget és az intézményi szemléletet szem előtt tartani.

A választottbírói eljárás jellegéből adódóan az érvénytelenítési per, azaz a választottbírói ítélettel szemben igénybe vehető egyetlen „kvázi jogorvoslat” kontextusában, a választottbírói eljárásban, mint alaki jogviszonyban megnevezhető kötelezettségszegéseknek, illetve mulasztásoknak van kiemelt relevanciája, ugyanis ez képezi az érvénytelenítési per alapjául szolgáló jogviszonyt. Ezt a bírói gyakorlat is alátámasztja.

A Kúria egy ügyben kifejezésre juttatta, hogy a különvélemény tartalmát is figyelembe vette, ugyanis a különvéleményben írtakból is egyértelműen megállapítható volt, hogy az adott választottbírói eljárásban az eljáró választottbírói tanács nem zárt ülésen, azaz nem a felek megállapodása alapján eljárva hozta meg határozatát, ezzel megsértette az Eljárási Szabályzat 39. § (2) bekezdésében foglaltakat. Ez a régi Vbt. 55. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt érvénytelenítési okot megvalósította.⁴⁵ E körben nyilvánvalóan indokolt volt a különvélemény megfogalmazása és annak bíróság általi figyelembevétel is, hiszen a felek arról más módon nem szerezhetnek tudomást, csak a különvéleményben, hogy a zárt tanácskozás valójában nem valósult meg a választottbírói tanács tagjai között.

Egy másik ügyben szintén kifejezetten utalt arra mind az első fokon eljáró bíróság, mind pedig a Kúria, hogy a választottbíró különvéleményét figyelembe vette, ugyanis a választottbíró különvéleményében felhívta a figyelmet arra, hogy az alperesek (választottbírói eljárás felperesei) sem a keresetükben, sem az eljárás során soha nem kérték annak megállapítását, amit a választottbírói ítélet kimondott. Az eljáró bíróságok pedig felhívták a figyelmet arra, hogy a választottbírói ítélet érvénytelenítésére ad alapot, ha a Választottbírói tanács olyan ténybeli és jogi alapra helyezi a döntését, amelyre a kereseti kérelem nem vonatkozott és ezért az ellenérdekű félnek nem volt módja arra, hogy ténybeli előadást tegyen és jogi érveit kifejthesse, ilyen módon az ügyének előterjesztésére sem volt képes.⁴⁶

⁴⁵ BH2017. 126.

⁴⁶ EBH2008. 1794.

Megállapítható tehát, hogy az alaki jogviszonyban elkövetett akár pozitív, akár negatív irányú jogsértések képezhetik az érvénytelenítési per tárgyát és emiatt sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek az ilyen tárgyban keletkezett különvéleményekre a bíróságok is.

3.4. A hazai választottbírósági gyakorlatban a különvélemény vonatkozásában tehető megállapítások összegzése

A fent kifejtettek alapján látható tehát, hogy a Választottbíróság hatályos Eljárési Szabályzata a nemzetközi választottbírósági gyakorlatban, a különvéleményekkel szemben megfogalmazott követelményeket igen részletesen, számos aggályra is reflektálva integrálta az intézményi szabályok rendelkezései közé, amely mind a különvéleményt megfogalmazó választottbíró, mind a tanács további tagjai, mind pedig a felek számára előnyös és biztosítja a különvélemény intézményének célja szerinti alkalmazását.

A különvéleményt előterjeszteni tervező választottbírónak azonban érdemes megfontolnia az érvénytelenítési perekben kialakult gyakorlatot és az általa tapasztalt jogsértések súlyát és ez alapján mérlegelnie azt, hogy mindenképpen szükséges-e a választottbíró saját szakmai álláspontjának kihangsúlyozása vagy a mérleg másik oldalán szereplő, egyhangú választottbírói ítélet kiadása felé billen a mérleg nyelve. Amennyiben a választottbíró a mérlegelés és a különvélemény megfontolásának többi választottbíró részére történő jelzését követően is határozott abban a tekintetben, hogy a különvélemény nem mellőzhető, akkor a fent megfogalmazott követelmények figyelembevételével minden joga megvan arra, hogy eltérő álláspontját kifejtse.

A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA ÉS KORLÁTAI

Aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások

A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA ÉS KORLÁTAI

Aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások

1. BEVEZETÉS

1.1. Problémafelvetés

1.2. A vizsgálat tárgya, módszere

2. FÓRUMVÁLASZTÓ MEGÁLLAPODÁSOK

2.1. Fórumválasztó megállapodások fogalma, funkciói

2.2. Fórumválasztó megállapodások jogi természete

2.3. Fórumválasztó megállapodások típusai

2.3. Fórumválasztó megállapodások kikényszerítése

3. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA

3.1. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén

3.2. A felek autonómiájának pillérei

3.3. A fórumválasztó megállapodások hazai elismerése

4. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS KORLÁTAI

4.1. Kifejezett korlátok

4.2. Hallgatólagos korlátok

4.3. A fórumválasztás alapjogi aspektusai

5. ASZIMMETRIKUS FÓRUMVÁLASZTÓ KIKÖTÉSEK A BÍRÓI GYAKORLATBAN

5.1. Kortárs nemzetközi bírói gyakorlat

5.2. Hazai joggyakorlat

5.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések és a fórumválasztás korlátai

6. AZ ASZIMMETRIKUS KIKÖTÉSEK ELEMZÉSE

6.2. Osztályozás

6.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések elemzése

7. MEGHATÁROZOTTSÁG

7.1. Meghatározottság – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

7.2. Meghatározottság – Aszimmetrikus választottbíróági megállapodások

8. SZERZŐDÉSI JOGI KORLÁTOK

8.1. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

8.2. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus választottbíróági megállapodások

⁴⁷ Dr. Schmidt Richárd LL.M, PhD a SMARTLEGAL Schmidt & Partners alapítója és vezető ügyvédje, választottbíró, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Nemzetközi Magánjogi Tanszékének megbízott oktatója. A jelen tanulmány a szerző „A Nemzetközi Fórumválasztás Szabadsága és Korlátai – Aszimmetrikus Joghatósági és Választottbíróági Megállapodások” c. könyvén alapul (ORAC Kiadó, Budapest, 2024, 430 old.).

9. KÖZREND

9.1.Közrendi teszt – joghatósági megállapodások

9.2.Közrendi teszt – választottbírói megállapodások

„AKINEK SZÍVÉBEN ARANY KÖZÉP TART
SÚLYEGYENT, AZT NEM NYOMORÍTJA ROZZANT
PUTRI SZENNYE, NEM NYOMORÍTJA BÁNTÓ
UDVARI POMPA.”

HORATIUS: LICINIUS MURENÁHOZ (RÉSZLET)⁴⁸

1. BEVEZETÉS

1.1. Problémafelvetés

1. Az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások széleskörben ismertek a nemzetközi kereskedelem számtalan ágazatában, a pénzügyi szektortól kezdve a nagyobb infrastrukturális beruházási projekteken át az ingatlan bérleti, illetve hajózási jogviszonyokig. Mégis, a közelmúltban számos egymásnak ellentmondó bírói döntéshez vezettek több jogrendszerben, megosztva a jogtudomány képviselőit is. Az aszimmetrikus kikötések megítélése kapcsán két szélsőséges irányvonal figyelhető meg: az egyik szélsőség az aszimmetrikus fórumválasztást pusztán a „felek magánügyének” tekinti és azt gyakorlatilag minden esetben az állami bíróságok általi kikényszerítésre érdemesnek tartja. A másik szélső irányzat elítéli az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat, helyeselve, hogy egyes nemzeti bíróságok azokat nem kényszerítik ki.

2. Hipotézisünk, hogy e két szélsőséges álláspont egyikének elfogadása sem kívánatos. Egyrészt a felek autonómiájának abszolút értéként történő feltétlen tisztelete nem lehet mindenre megoldás, mivel ez az attitűd – csakúgy, mint a jogpozitivizmus – a jog kiüresedéséhez vezet. Másrészt nyilvánvalóan nem fogadható el a felek vitarendezéssel kapcsolatos megállapodásának bírói semmibe vétele, illetve a felek autonómiájába való durva jogalkalmazói beavatkozás sem. Fentiekre tekintettel az aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatos helyes jogászai nézőpont kialakítása – a *Horatiustól* kölcsönzött *aurea mediocritas* jegyében – valahol e két szélsőséges álláspont között helyezkedhet el.⁴⁹ Célunk, hogy a két szélsőséges álláspont közötti megfelelő pozíciót azonosítsuk, elhelyezve az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodásokat a nemzetközi fórumválasztás szabadsága és korlátai által kijelölt koordináta-rendszerben.

1.2. A vizsgálat tárgya, módszere

3. A joghatósági, illetve választottbíróági megállapodások általában a felek jogait, illetve kötelezettségeit egyenlően szabályozzák: jogvita esetén mindegyik fél jogosult a kikötött fórumhoz fordulni, és egyúttal köteles tartózkodni attól, hogy nem kikötött fórum előtt kezdeményezzen jogvitát. Ezzel szemben az aszimmetrikus választottbíróági, illetve joghatósági kikötések olyan vitarendező megállapodások, melyek a feleknek a vitarendezési fórum megválasztásával kapcsolatos

⁴⁸ „*Auream quisquis mediocritatem diligit, tutus caret obsoleti sordibus tecti, caret inuidenda sobrius aula.*”
HORATIUS, QUINTUS FLACCUS: Licinius Murenához (Ódák II. könyv 10. vers.) fordítása in Horatius Ódák,
Európa Könyvkiadó 1985. Budapest.

jogosultságait nem egyenlően szabályozzák: egyik fél – a „kedvezményezett” – számára több jogot biztosítanak, míg a másik fél – a „kötelezett” – jogait korlátozzák. Aszimmetrikus joghatósági megállapodás esetén a kötelezett jellemzően csak egy meghatározott állam bírósága előtt perelhet, míg a kedvezményezett számára nyitva áll a lehetőség, hogy más állam(ok) bírósága(i) előtt is pert indítson. Aszimmetrikus választottbírósági megállapodás esetén – annak típusától függően – a kötelezett jellemzően vagy csak rendes bírósági pert, vagy csak választottbírósági eljárást kezdeményezhet, míg a kedvezményezett számára mindkét vitarendezési mód választása lehetséges.

4. A tanulmány az üzletszerű gazdasági tevékenységet végző felek közötti kereskedelmi kapcsolatokra – „B2B” viszonyokra – fókuszál, emiatt csak a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területére eső választottbírósági megállapodásokkal foglalkozik – nem tárgyalva a közjogi (*State-to-State*) és befektetési (*Investor-State*) választottbíráskodást. A joghatósági megállapodásokkal kapcsolatban a tanulmány egyrészt nem tárgyalja a nem polgári-kereskedelmi jogviszonyokat, továbbá a polgári-kereskedelmi viszonyokon belül a „B2C” életviszonyokat, így az ún. „gyengébb felekkel” (*munkavállaló, fogyasztó, biztosított*) kötött joghatósági megállapodásokat.

5. A választottbírósági megállapodások kapcsán a tanulmány az 1958. évi New York-i Egyezmény⁵⁰ és az 1961. évi Európai Egyezmény⁵¹ rendelkezéseit elemzi részletesen. Emellett a bizonyos kérdések kapcsán vizsgáljuk az UNCITRAL Modell törvényt⁵², mint nemzetközi eredetű „*soft law*” rendelkezéseit is. A joghatósági megállapodások kapcsán a tanulmány a Brüsszel I. Rendelet⁵³ és a 2007. évi Luganói Egyezmény⁵⁴ (együttesen: „brüsszeli-luganói rezsim”) rendelkezéseit elemzi, az EU Bíróság kapcsolódó joggyakorlatával együtt. A fórumválasztás alapjogi vetületeire tekintettel a tanulmány elemzi a választottbírósági és joghatósági megállapodások viszonyát az Emberi Jogok Európai Egyezményével (EJEE)⁵⁵ és az EU Alapjogi Chartával⁵⁶, az előbbi jogforrás kapcsán az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) vonatkozó gyakorlata is bemutatásra kerül.

6. A tanulmány az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán a magyar jog mellett elemzi a vezető európai jogrendszerek – az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország – joggyakorlatát. Két további jogrendszer, az Amerikai Egyesült Államok és az Orosz

⁵⁰ A külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény (United Nations, Treaty Series, vol. 330, p. 3.)

⁵¹ A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény (United Nations, Treaty Series, vol. 484, p. 349.)

⁵² Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról szóló Modell törvény (Egyesült Nemzetek Szervezete dokumentumok A/40/16, I. sz. melléklet, A/61/17, I. sz. Melléklet) – Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága által 1985. június 21. napján elfogadott és 2006. július 7. napján módosított szöveg)

⁵³ Az Európai Parlament és Tanács 1215/2012/ EU Rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról *HL L 351, 20.12.2012, 1–32.*

⁵⁴ A Luganóban 2007. október 10. napján kelt egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról *HL L 339., 2007.12.21., 3–41.*

⁵⁵ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény

⁵⁶ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02) *HL C 326., 2012.10.26., 391–407.*

Föderáció joggyakorlata csak az aszimmetrikus választottbíróági megállapodások kapcsán kerül vizsgálatra.

7. A tanulmány alapvetően összehasonlító módszerrel vizsgálja az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodásokat. Emellett a fórumválasztó megállapodások vizsgálata esetén két alapvető nézőpont adódik: i) egyrészt a prorogációs nézőpont, amikor a fórumválasztó megállapodást a kikötött fórum (*forum prorogatum*) vizsgálja, ii) másrészt a derogációs nézőpont, amikor a fórumválasztó megállapodást a nem kikötött fórum (*forum derogatum*) vizsgálja. A tanulmány az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések kikényszerítését csak az állami bíróságok szemüvegén keresztül vizsgálja (*derogációs nézőpont*), és nem terjed ki a választottbírók saját hatáskörükkel kapcsolatos döntésére, mivel az utóbbi egyrészt általában nem végleges döntés, másrészt azt a választottbírók nem feltétlenül jogszabály alapján kötelesek meghozni.

2. FÓRUMVÁLASZTÓ MEGÁLLAPODÁSOK

2.1. Fórumválasztó megállapodások fogalma, funkciói

8. Az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások vizsgálata előtt szükséges „közös nevezőre” hozni ezen kétfajta jogvitarendező megállapodást, elkülönítve őket a hasonló vitarendező megállapodásoktól, meghatározva alapvető funkcióikat és azonosítva jogi természetüket.

9. A nemzetközi jogvitarendező megállapodások egy külön csoportját alkotják a joghatósági és választottbíróági megállapodások, melyek a többi jogvitarendező megállapodástól elkülöníthetők i) egyrészt a vitát eldöntő személy által betöltött ítélkező (*adjudikatív*) funkció, ii) másrészt a döntés kötelező jellege és véglegessége (*res judicata*), iii) harmadrészt a döntés állami kényszerrel történő végrehajthatósága alapján. Szemben más vitarendezésre irányuló megállapodásokkal, a joghatósági és választottbíróági megállapodások megkötése a – tág értelemben vett – bírói hatáskör jogügyleti úton történő végleges módosítását valósítja meg. E két megállapodás együttes megjelölésére a tanulmány a „fórumválasztó megállapodás” kifejezést használja.

10. A fórumválasztó megállapodások fő funkciói i) a vitarendezés előre láthatóságának biztosítása, ii) a párhuzamos eljárások kockázatának csökkentése, iii) egy felektől független neutrális fórum kikötése, iv) a testreszabott, rugalmas vitarendezés és a szakértelem biztosítása; v) valamint a döntés könnyebb végrehajthatósága.

2.2. Fórumválasztó megállapodások jogi természete

11. A fórumválasztó megállapodások *Janus-arcú* jogintézmények: kettős természetük megnyilvánul egyrészt a jogági kapcsolódás szintjén, mivel kapcsolódnak egyrészt az anyagi joghoz (magánjoghoz) másrészt az eljárásjoghoz (közjoghoz). Ez a kettős kötődés azzal a következménnyel jár, hogy az adott jogág alapvető elveit nem lehet automatikusan alkalmazni rájuk, anélkül, hogy szem előtt tartanánk e megállapodások funkcióit.

2.2.1. Anyagi jogi – eljárásjogi kapcsolódás

12. A választottbíróági megállapodás kettős jogi természete tagadhatatlan, de annak magánjogi, illetve anyagi jogi jellege a dominánsabb. A választottbíróági megállapodás létrejöttét tekintve magánjogi jellegű, hiszen azt a felek magánjogi jogügylete hozza létre. A választottbíróági megállapodás joghatásait tekintve elsősorban eljárásjogi jellegű, mivel legfőbb hatása a rendes bírói

hatáskör végleges elvonása. Ugyanakkor a feleket a közjogban, illetve eljárásjogban példátlan autonómia illeti meg a jogvitát eldöntő személyek megválasztása, valamint a választottbírósági eljárási szabályok meghatározása kapcsán.

13. A joghatósági megállapodásnál a magánjogi jellemzők kimerülnek abban, hogy azt a felek magánjogi jogügylete hozza létre, és a felek megválaszthatják a jogvitát eldöntő bíróságot. Ugyanakkor a jogvitát eldöntő személy kiválasztása, illetve az eljárás részletszabályai kapcsán a feleknek nincs szabályozási lehetőségük. Fentiek alapján a joghatósági megállapodás kettős jogi természetű jogintézmény, de annak eljárásjogi, illetve közjogi jellege dominánsabb.

2.2.2. Autonómia és függőség

14. A fórumválasztó megállapodásokat jellemző kettőség megnyilvánul az alapjogviszonyhoz (főszerződéshez) fűződő kapcsolatban is, melyet egyszerre jellemez a függőség és az autonómia. A függőség abban ragadható meg, hogy fórumválasztó megállapodást nem lehet önmagában kötni, annak mindig valamilyen anyagi jogi jogviszonyhoz kell kapcsolódnia. A fórumválasztó megállapodás tehát feltételez – akár már fennálló, akár a jövőben létrejövő – valamilyen anyagi jogi jogviszonyt a felek között. Ugyanakkor a fórumválasztó megállapodás önállóságot élvez az alapjogviszonytól, mivel az utóbbi létre nem jött, illetve érvénytelensége főszabályként nincs hatással a fórumválasztó megállapodás létrejöttére és érvényességére. Az ellenkező álláspont elfogadása aláásná a fórumválasztó megállapodások hatékonyságát és megkérdőjelezné értelmüket.

2.2.3. Prorogáció és derogáció

15. Végül, a fórumválasztó megállapodások kettős természete érvényesül az eljárásjogi hatások, illetve a felek jogai és kötelezettségei körében is. A fórumválasztó megállapodás prorogatív hatása, hogy hatáskört ruház a kikötött fórumra, derogatív hatása pedig az, hogy kizárja a nem kikötött fórum hatáskörét. A felek jogai és kötelezettségei szempontjából vizsgálva a kérdést, a fórumválasztó megállapodás egy pozitív kötelezettséget állít fel a felek számára a kikötött fórum előtti perindításra és ezzel egyidejűleg egy negatív kötelezettséget is létrehoz számukra a nem kikötött fórum előtt történő perindítás vonatkozásában.

2.3. Fórumválasztó megállapodások típusai

2.3.1. Kifejezett és hallgatóságos megállapodások

16. A fórumválasztó megállapodások több szempont szerint osztályozhatók. A fórumválasztó megállapodás létrejötte szempontjából elkülöníthetők a kifejezett és a hallgatóságos fórumválasztó megállapodások. A kifejezett fórumválasztó megállapodásokon belül további két csoport képezhető. Egyrészt vannak fórumválasztó megállapodások, melyek a jogvita felmerülése előtt jönnek létre, általában egy főszerződésben lévő választottbírósági (clausula compromissoria), illetve joghatósági klauzula (prorogatio fori ante litem natam) képében. Másrészt, előfordulhat, hogy a felek egy már felmerült jogvita kapcsán önálló fórumválasztó megállapodást kötnek, mely lehet választottbírósági kikötés (compromissum) illetve joghatósági kikötés (prorogatio fori post litem natam).

17. Hallgatóságos fórumválasztó megállapodás jön létre, amennyiben valamelyik fél peres, illetve választottbírósági eljárást indít, melyben a másik fél érdemben perbeocsátkozik a hatáskör vitatása nélkül. A hallgatóságos fórumválasztó megállapodás ilyenkor nem csak egy új fórumválasztó

megállapodás megkötését jelenti, hanem amennyiben a felek között volt korábban kifejezett fórumválasztó megállapodás, akkor a korábbi kifejezett fórumválasztás hatályon kívül helyezését is az adott jogvita kapcsán. A hallgatólagos joghatósági megállapodás sajátos esetköre, amikor a felek csak a teljesítés helyében állapodnak meg, mely szintén megalapozhatja a joghatóságot.

2.3.2. Homogén és heterogén megállapodások

18. A fórumválasztó megállapodások osztályozhatók a felek által választott vitarendezési mód jellege alapján is: homogén megállapodás esetén egyfajta vitarendezési módban állapodnak meg a felek, heterogén fórumválasztás esetén a felek kombinálják a rendes bírósági és a választottbírósági vitarendezést.

2.3.3. Kizárólagos és nem kizárólagos megállapodások

19. A fórumválasztó megállapodások osztályozhatók eljárásjogi joghatásuk alapján is: kizárólagos megállapodásnál a pozitív (*prorogatív*) és a negatív (*derogatív*) hatás egyszerre érvényesül, nem kizárólagos megállapodásnál a negatív hatás nem, vagy csak részben érvényesül. A brüsszeli-luganói rezsimben a joghatósági megállapodások kizárólagossága vélelmezett, az angolszász jogban ilyen vélelem nem áll fenn.

20. Izolált prorogáció esetén csak a jogvitát rendező fórum hatáskörének kikötésére kerül sor, anélkül, hogy az egyéb fórumok hatásköre kizárásra kerülne (*izolált prorogáció*). A teljesítés helyében való megállapodás izolált prorogációként is felfogható. Elvileg elképzelhető izolált derogáció, mellyel a felek csak kizárják bizonyos bíróságok hatáskörét (*izolált derogáció*). Választottbírósági megállapodás megkötésével a felek jellemzően kizárják a rendes bíróságok hatáskörét (*univerzális derogáció*) azonban vitatott, hogy a választottbírósági megállapodásnak fogalmi elemét képezi-e a rendes bírói út kizárása.

2.3.4. Aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások

21. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások olyan választottbírósági, illetve joghatósági kikötések, melyek a feleknek a vitarendezési fórum megválasztásával kapcsolatos jogosultságait nem egyenlően szabályozzák: egyik fél – a „kedvezményezett” – számára több jogot biztosítanak, míg a másik fél – a „kötelezett” – jogait korlátozzák. Eljárásjogi hatásukat tekintve az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások a kötelezett szempontjából kizárólagosak, mivel a kötelezett kizárólag egy fórum előtt kezdeményezhet eljárást, míg a kedvezményezett szempontjából nem kizárólagosak, mivel az utóbbi több fórum közül is választhat. Aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás alatt azon joghatósági és választottbírósági megállapodásokat tárgyaljuk, melyek *kifejezetten eltérően szabályozzák* a felek fórumválasztással kapcsolatos jogait, illetve kötelezettségeit. E megállapodásoktól elhatárolandók azok a joghatósági és választottbírósági kikötések, melyek a felek fórumválasztással kapcsolatos jogait, illetve kötelezettségeit egyenlően szabályozzák ugyan, azonban tökéletes szimmetriájuk ellenére – a felek, illetve a jogvita körülményeire tekintettel – az egyik félre nézve mégis kedvezőtlenebbek.

2.3. Fórumválasztó megállapodások kikényszerítése

22. A fórumválasztó megállapodások kikényszerítése megvalósulhat a jogvita járulékos kérdéseként vagy annak főkérdéseként is. Amennyiben a kikényszerítés járulékos kérdésként merül

fel, arra sor kerülhet az érdemi döntés előtt, a jogvitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában (közvetlen kikényszerítés), vagy az érdemi döntés meghozatalát követően, a jogvitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszában (közvetett kikényszerítés). A fórumválasztó megállapodások kikényszerítése a jogvita főkérdése is lehet, melynek egyik esetköre a pertiltó meghagyások (*anti-suit injunction, anti-arbitration injunction*), másik esete pedig a fórumválasztó megállapodások megsértése miatt indított kártérítési perek.

3. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA

3.1. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén

23. Az autonómia (öntörvényűség) az egyén azon akarati szabadságát fejezi ki, hogy életviszonyait saját maga határozza meg. Az autonómia fogalma a jog számos területén megjelenik. A magánjogban az autonómia a legteljesebben a szerződési szabadság elvében fejeződik ki. A nemzetközi magánjog területén az autonómia a jogválasztás kapcsán érvényesül. A polgári eljárásjogban az autonómia a feleket megillető rendelkezési jogban jelenik meg. Míg a fenti területeken az autonómia szabályozható tisztán nemzeti szintű jogalkotással, a nemzetközi fórumválasztás területén az unilaterális szabályozás alapvető korlátokba ütközött. Erre tekintettel a felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén multilaterális keretek között fokozatosan nyert elismerést a XX. században, először a választottbírói megállapodások, majd a joghatósági megállapodások általános nemzetközi elismerésével.

24. A multilaterális szabályozás először az I. világháborút követően a Népszövetség égisze alatt valósult meg és a választottbíráskodás területén két alapvető fontosságú multilaterális egyezmény – az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv⁵⁷ és az 1927. évi Genfi Egyezmény⁵⁸ – megkötéséhez vezetett, melyek felfogását dominálta a választottbíráskodás területi (territoriális) megközelítése. Az 1958. évi New York-i Egyezménnyel megszületett a mai nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás alapvető, máig érvényes keretrendszere, mely már sok kérdésben a választottbíráskodás internacionalista felfogását tükrözte, előtérbe helyezve a felek autonómiáját. A szabályozás regionális szinten 1961-ben az Európai Egyezmény megkötésével egészült ki, még tovább lépve az internacionalista irányba. A fejlődési folyamat a választottbírói eljárást teljes egészében szabályozó UNCITRAL Modelltörvény 1985. évi elfogadásával zárult, mely a territoriális és internacionalista törekvések között kialakult konszenzust tükrözi.⁵⁹

25. A joghatósági megállapodások területén a multilaterális szabályozás első mérföldköve az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény⁶⁰, mely európai regionális szinten először ismerte el a joghatósági

⁵⁷ Protocol on Arbitration Clauses, Geneva, 24, September 1923.

⁵⁸ Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards, Geneva 26, September 1927.

⁵⁹ Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról szóló Modelltörvény (Egyesült Nemzetek Szervezete dokumentumok A/40/16, I.sz. melléklet, A/61/17, I.sz. Melléklet) - Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága által 1985. június 21. napján elfogadott és 2006. július 7. napján módosított szöveg)

⁶⁰ Az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény a joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben *HL L 299, 31.12.1972, 32–42.*

kikötéseket. A fejlődés az EU-n belül a Brüsszel I Rendelet⁶¹ 2001. évi elfogadásával, majd annak 2012. évi felülvizsgálatával, a Brüsszel Ia Rendelet megalkotásával zárult. Az EGT-n belül a multilaterális szabályozás a 1988. évi és 2007. évi Luganói Egyezmény elfogadásához vezetett, így létrejött a brüsszeli-luganói rezsím. A joghatósági megállapodásokra vonatkozó globális jogfejlődés kapcsán a 2005. évi Hágai Joghatósági Egyezményt kell megemlíteni.⁶²

3.2. A felek autonómiájának pillérei

26. A felek autonómiájának elismerése a nemzetközi fórumválasztás területén több pilléren nyugszik. Egyrészt a választottbírósági és joghatósági megállapodásokra irányadó hatályos szupranacionális rezsimek közös jellemzője, hogy alapvető kérdéseket – a klasszikus kollíziós módszer helyett – nemzetközi anyagi jogot létrehozva közvetlenül rendeznek. Ilyen alapvető kérdések i) a fórumválasztó megállapodás minimális formai követelményei, melyek betartása vélelmet keletkeztet a fórumválasztás érvényességére⁶³, ii) a fórumválasztó kikötés főszerződéstől való autonómiájának elve, mely nagyban megnöveli a fórumválasztás hatékonyságát⁶⁴, és iii) a fórumválasztás állami bíróságok előtti kikényszerítésének egységes szabályozása.⁶⁵

27. Másrészt, a szupranacionális rezsimek a közvetlen anyagi jogi rendezéssel nem érintett, további lényeges kérdésekben egységesítik a kollíziós szabályokat, így egységes kapcsolóelvek kerülnek bevezetésre a választottbírósági és joghatósági megállapodások anyagi jogi érvényességére.⁶⁶ A fenti szabályozásnak köszönhetően az állami bíróságok a fórumválasztó megállapodás anyagi jogi érvényességének megítélésénél nem a saját, *lex fori*-juk szerinti, akár országonként változó kapcsoló elveket, hanem egységes nemzetközi kollíziós szabályt alkalmaznak.

28. Harmadrészt, a szupranacionális szabályozás jellemzője a területiség fokozatos háttérbe szorulása és ezzel párhuzamosan a felek autonómiájának érvényesülése számos kérdésben. A New York-i Egyezmény alapján az általános alkalmazás elve, valamint a viszonyosság fenntartásként történő szabályozása a területiális megközelítéstől az internacionalista nézőpont felé elmozdulás kétségtelen jelei, melyet tovább erősít a felek által választott jog előnyben részesítése a választottbírászkodás helyének jogával szemben, bizonyos fontos kérdések kapcsán.⁶⁷ Az Európai Egyezmény még egy lépéssel továbbment a választottbírászkodás helye szerinti állam jogának érvényesülését korlátozta.⁶⁸ Hasonló trendek figyelhetők meg a Brüsszel Ia Rendelet kapcsán is,

⁶¹ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról *HL L 12., 2001.1.16., 1–23.*

⁶² A Hágában 2005. június 30-án kelt joghatósági megállapodásokról szóló egyezmény.

⁶³ New York-i Egyezmény II (1)-(2) Cikk, Európai Egyezmény I (2) a) cikk; Brüsszel Ia Rendelet 25 (1)-(2) Cikk, Luganói Egyezmény 23. Cikk, Hágai Joghatósági Egyezmény 3.c) Cikk.

⁶⁴ Brüsszel Ia Rendelet 25 (5) Cikk, Hágai Joghatósági Egyezmény 3. d) Cikk. Az autonómia elve a New York-i Egyezmény II. és V. Cikkéből és az Európai Egyezmény V-VI. Cikkéből levezethető.

⁶⁵ New York-i Egyezmény II. (3) Cikk, Brüsszel Ia Rendelet 31 (2) Cikk

⁶⁶ New York-i Egyezmény V. (1) a) Cikk, Európai Egyezmény VI (2) Cikk, Brüsszel Ia Rendelet 25 (1) Cikk.

⁶⁷ New York-i Egyezmény I. és V. (1) a) és d) Cikk

⁶⁸ Európai Egyezmény IX. Cikk

mely harmadik államban domicíliummal rendelkező felek számára akkor is lehetővé teszi EU bíróságok joghatóságának kikötését, amennyiben a jogvitának egyetlen EU tagállamhoz sincs köze, és ugyanezt a logikát követi a Hágai Joghatósági Egyezmény is.⁶⁹

3.3. A fórumválasztó megállapodások hazai elismerése

29. Bár a választottbíráskodás hazai gyökerei Szent István II. dekrétumáig nyúlnak vissza, a választottbírási megállapodások első normatív elismerésére csak a XIX. század második felében került sor. Ezt követően az 1911. évi Pp.⁷⁰ elfogadásával egy európai szinten is haladó szabályozás lépett hatályba, mely teljeskörűen elismerte a választottbírási szerződés joghatóságait. A joghatósági megállapodások kapcsán csak azok közvetett és részleges elismeréséről beszélhetünk az 1911. évi Pp. által szabályozott illetékességi kikötés kapcsán. A fórumválasztó megállapodások elismerése kapcsán a hazai jogfejlődés a II. világháborút követően a rPp.⁷¹ és Nmjtvr.⁷² szabályozásával több évtizedre letért a vezető nemzetközi jogforrások által kikövezett útról. Azonban 1994-ben a Modelltvénnyen alapuló rVbt.⁷³ elfogadásával, valamint az ezredfordulón az Nmjtvr. felülvizsgálatával és a brüsszeli-luganói rezsím recepciójával felzárkózott a domináns nemzetközi trendekhez.

30. A 2018-tól hatályba lépett Vbt.⁷⁴ és Nmjtvr.⁷⁵ a szabályozást tovább közelítették a mintaként szolgáló szupranacionális jogforrásokhoz, így elmondható, hogy a nemzetközi fórumválasztás szabadsága az autonóm magyar jognak is alapelvévé vált. Ugyanakkor a hazai jog bizonyos részletszabályai nem teljeskörűen szolgálják a fórumválasztás hatékonyságát, mely kérdésköröket a tanulmány a téma által indokolt mértékben tárgyalja.

4. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS KORLÁTAI

31. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztással kapcsolatban nem korlátlan. A fórumválasztás szabadságának általános elismerése mellett szupranacionális és nemzeti szinten különböző korlátok érvényesülnek, melyek megsértése esetén az állami bíróságok megtagadhatják a felek fórumválasztó megállapodásának elismerését. Az alábbiakban számba vesszük és csoportosítjuk e korlátokat.

4.1. Kifejezett korlátok

32. A korlátok egyik csoportja kifejezetten megjelenik a tételes jogban: ezek i) a személyi és tárgyi korlátok, ii) az írásbeliség követelménye, iii) és a meghatározottság elve.

⁶⁹ Brüsszel Ia Rendelet 25 (1) Cikk, Hágai Joghatósági Egyezmény 1. Cikk

⁷⁰ 1911. évi I tc. a polgári perrendtartásról

⁷¹ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról

⁷² A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet

⁷³ 1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról

⁷⁴ 2017. évi LX. törvény a választottbíráskodásról

⁷⁵ A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény

4.1.1. Tárgyi és személyi korlátok

33. A brüsszeli-luganói rezsimben a joghatósági megállapodások kapcsán általános tárgyi korlátozásként a jogviszony polgári-, illetve kereskedelmi jellege érvényesül, az autonóm magyar jog körében vagyoni jogi ügyben van lehetőség joghatósági megállapodás megkötésére. Különös tárgyi korlátozásként jelenik meg a brüsszeli-luganói rezsimben a kizárólagos joghatósági okok rendszere, az autonóm magyar jog körében a kizárt és kizárólagos joghatósági okok. A joghatósági megállapodás személyi korlátja egyrészt az állami immunitás, másrészt az ún. gyengébb feleket védő rendelkezések.

34. A választottbírói megállapodások általános tárgyi korlátja a New York-i Egyezmény és a Vbt. szerint a felek kereskedelmi jogviszonya, az Európai Egyezmény szerint a felek nemzetközi kereskedelmi tevékenysége, különös tárgyi korlátnak az objektív inarbitrabilitás esetei minősülnek. A választottbírói megállapodásoknál személyi korlátot jelentenek a szubjektív inarbitrabilitásra vonatkozó szabályok. Ezek egyrészt korlátozzák az államot, illetve állami szerveket, hogy választottbírói szerződést kössenek, másrészt korlátozzák a választottbírói szerződések megkötését az ún. gyengébb felekkel.

4.1.2. Írásbeliség

35. A fórumválasztó megállapodások korlátja az írásbeliség követelménye, mely kettős célt szolgál: egyrészt figyelemfelhívó funkciót tölt be, másrészt kulcsfontosságú a fórumválasztó megállapodás megkötésének utólagos bizonyíthatósága kapcsán. Az írásbeliség mind a joghatósági megállapodások, mind a választottbírói megállapodások körében alaki érvényességi feltétel, azonban az utóbbi évtizedekben a formai szabályok fokozatos enyhülése figyelhető meg, és a választottbírói megállapodásokra irányadó szupranacionális jogforrások engedik a kedvezőbb nemzeti jog alkalmazását.⁷⁶

4.1.3. Meghatározottság

36. A meghatározottság követelményének érvényesülnie kell egyrészt a jogviszony vonatkozásában, amelyből fakadó viták kapcsán a felek fórumválasztással élhetnek, másrészt a választott fórum vonatkozásában. A brüsszeli-luganói rezsimben a felek egy tagállam, illetve szerződő fél országának bíróságait választhatják, az Nmjt. szerint „valamely állam” bíróságát, ugyanakkor a jogszabályok nem rendelkeznek arról, hogy a fórumválasztásnak mennyire kell meghatározottnak lennie. A jogtudomány és joggyakorlat a meghatározottság követelményét a választott fórum vonatkozásában is alkalmazza. A joghatósági megállapodás az EU Bíróság *Coreck Maritime ügyben*⁷⁷ hozott ítélete alapján kellően meghatározott, amennyiben a kikötött bíróság az ügy objektív körülményei alapján meg tudja állapítani saját joghatóságát. Választottbírói megállapodás esetén a meghatározottság a választottbírói alávetéssel szembeni követelmény, mely teljesül, ha meg lehet állapítani a felek arra vonatkozó akaratát, hogy a jogvitát választottbírói úton kívánták rendezni és a választottbírói tanácsot meg lehet alakítani.

⁷⁶ New York-i Egyezmény VII. Cikk (1) bekezdése, Európai Egyezmény I. Cikk (2) bek. a) pontja

⁷⁷ C-387/98. sz. *Coreck Maritime GmbH kontra Handelsveem BV és társai* ügyben hozott határozat (2000. november 9.) ECLI:EU:C:2000:606.

4.2. Hallgatólagos korlátok

37. A fórumválasztás korlátjainak másik csoportját azok a korlátok képezik, melyek jellemzően nem nyernek tételes jogi elismerést. Jóllehet alkalmazásuk kapcsán nincs elméleti, illetve gyakorlati konszenzus, ezek a korlátok megjelennek a jogtudományban, illetve a jogalkalmazásban is. Ezek a korlátok i) egyrészt az alapjogviszony, illetve jogvita nemzetköziségének követelménye, ii) másrészt a szerződési jogi korlátok, iii) harmadrészt a közrendi szabályok.

4.2.1. Nemzetköziség

38. A brüsszeli-luganói rezsím körében a nemzetköziség követelménye kapcsán a redukciós elmélettel szemben – mely az EGT-n belüli tényállásokra redukálta e jogforrások alkalmazási körét – mára már a liberálisabb álláspont érvényesül, mely alapján a jogvitának egy harmadik országhoz való releváns kapcsolódása is elegendő. Ugyanakkor sokáig nem volt konszenzus abban a kérdésben, hogy a nemzetközi elem objektív vagy szubjektív kategória, mely kérdést az EU Bíróság *Inkreal ügyben*⁷⁸ hozott ítélete döntötte el az utóbbi javára, így a felek tisztán belföldi ügyben egy másik tagállam bíróságának kikötésével nemzetközivé tehetik a joghatósági megállapodást. Az autonóm magyar jog körében az Nmjt. nem határozza meg a nemzetköziség fogalmát, azonban figyelemmel arra, hogy a szabályozás modellje a Brüsszel la Rendelet volt, az EU Bíróság gyakorlata követendő.

39. A tételes jogi szabályozás hiánya a New York-i Egyezmény körében is ahhoz vezetett, hogy a nemzetköziség fogalmának kérdésében nincs konszenzus: a skála egyik végén lévő álláspontok szerint az Egyezményt belföldi és külföldi választottbíráskodás esetén is alkalmazni kell, a skála másik szélén lévők szerint viszont csak az utóbbi esetben. Az Európai Egyezmény – szabályt erősítő kivételként – ugyan meghatározza a nemzetköziség fogalmát, azonban a bírói gyakorlat ezt nem mindig követi. Szemben a korábbi szabályozással, a Vbt. szintén nem határozza meg a nemzetköziség fogalmát.

4.2.2. Szerződési jogi korlátok

40. Számos alapvető kérdés merül fel a nemzeti szerződési jogi szabályok fórumválasztó megállapodásokra történő alkalmazásával kapcsolatban. Elsődleges kérdés, hogy e szabályok egyáltalán alkalmazhatók? Mivel a fórumválasztó megállapodásokra irányadó szupranacionális szabályozás hiányos, e megállapodások számos aspektusát szabályozatlanul hagyva, e kérdésre igenlő választ kell adni. Másik kérdés, hogy a nemzeti jog szerződési szabályai milyen címen kerüljenek alkalmazásra, mivel azok alkalmazhatók akár a fórum jogának (*lex fori*) és a fórumválasztó megállapodásra irányadó jog (*lex causae*) címén is. Továbbá az is kérdés, hogy milyen mértékben kerülhetnek alkalmazásra e szerződési jogi szabályok: teljes terjedelemben, vagy csak bizonyos alapvető rendelkezések a szerződések létrejötté, illetve érvényessége körében. E kérdések csak az irányadó nemzetközi és nemzeti rezsím alapos elemzése alapján válaszolhatók meg.

4.2.3. Közrend

41. A közrend egy jogrendszer alapvető erkölcsi, gazdasági, társadalmi és politikai rendjét védi és alapvető értékeit tükrözi. A közrend felmerülhet közrendi záradék vagy imperatív norma képében,

⁷⁸ C-566/22. sz. *Inkreal s.r.o. - Dúha reality s.r.o. ügyben* hozott határozat (2024. február 8.) ECLI:EU:C:2024:123

mindkét esetben a külföldi jog alkalmazásának mellőzését okozva. A közrend lehet i) nemzeti, ii) nemzetközi, iii) regionális (európai), iv) transznacionális. Vizsgálatunk szempontjából a nemzetközi közrend, valamint az európai közrend, mint regionális közrend bír jelentőséggel.

42. A bírói gyakorlatban számos példát találunk arra, hogy a nem kikötött fórum saját közrendjének sérelmét azzal próbálja megelőzni, hogy mellőzi a fórumválasztó megállapodás kikényszerítését. A közrendi teszt lefolytatásra kerülhet a kikötött fórum által meghozatalra kerülő hipotetikus érdemi határozat ürügyén, de közvetlenül a fórumválasztó kikötés vonatkozásában is.

4.3. A fórumválasztás alapjogi aspektusai

43. A közrendi szabályok körében ki kell emelni azon alapvető eljárásjogi garanciákat, melyek alapjogi elismerésben részesülnek. Az EJEE gyakorlata tükrében a választottbírói megállapodás megkötése a bírósághoz való fordulás jogáról, mint alapjogról való lemondást jelenti, melynek érvényességéhez bizonyos alapvető feltételeknek teljesülniük kell, és a lemondásnak korlátai vannak.⁷⁹ A magyar Alkotmánybíróság szintén a bírósághoz való fordulás jogáról való lemondásként értelmezi a választottbíráskodást.⁸⁰ Az Alapjogi Charta alkalmazásában az EJEB joggyakorlata megfelelően irányadó, azzal, hogy az csak egy minimum szintet jelent, az EU Bíróság ennél magasabb szintű védelmet is megállapíthat.

44. Tekintettel arra, hogy a joghatósági megállapodás megkötésével a felek nem valamennyi, hanem csak bizonyos bíróság joghatóságát zárják ki, joghatósági megállapodás megkötése az *alapjogról való részleges lemondásnak minősül*. Ennek ellenére a lemondás feltételei és korlátai kapcsán célszerű analógia útján a választottbírói megállapodásokkal kapcsolatban kialakult feltételrendszert alkalmazni, a két fórumválasztó megállapodás azonos funkciójára figyelemmel.

5. ASZIMMETRIKUS FÓRUMVÁLASZTÓ KIKÖTÉSEK A BÍRÓI GYAKORLATBAN

45. Aszimmetrikus választottbírói és joghatósági kikötések az utóbbi években nagy számban kerültek a különböző nemzeti bíróságok elé és jelentősen megosztják a kortárs bírói gyakorlatot. A tanulmány bemutatja, hogy egyes kontinentális és angolszász jogrendszerek bíróságai hogyan ítélik meg e kikötések érvényességét, kikényszeríthetőségét, majd azonosítja a nemzetközi fórumválasztás korlátai közül azokat, melyek a bemutatott joggyakorlat fényében relevanciával bírnak.

5.1. Kortárs nemzetközi bírói gyakorlat

46. Az angol bírói gyakorlat fejlődése egyenes irányú. Kezdetben a bíróságok nem ismerték el az aszimmetrikus választottbírói és joghatósági kikötéseket.⁸¹ Azonban a '80-as '90-es években paradigma váltás állt be és jelenleg a szigetország bíróságai a rendelkezésükre álló teljes eszköztárral

⁷⁹ Affaire X. c. République Federale d'Allemagne (No. 1197/61) 1962. március 5. ; Suda c. République Tchèque (No 1643/06) 2010. október 28.; Mutu and Pechstein v. Switzerland (Nos. 40575/10 and 67474/10) 2018. október 2.

⁸⁰ 1282/B/1993. AB határozat; 3118/2013. (VI. 4.) AB végzés; 3174/2017. (VII. 14.) AB végzés.

⁸¹ Baron v. Sunderland Corp. [1966] 1 All ER 349, 351

– beleértve a pertiltó meghagyásokat is – kikényszerítik az aszimmetrikus választottbírói kikötéseket.⁸² Ugyanez áll az aszimmetrikus joghatósági kikötésekre.⁸³

47. A francia joggyakorlat ezzel ellentétes irányú fejlődést mutat. A kezdeti liberális megközelítésben 2012. évben a *Rotschild ügyben*⁸⁴ hozott döntéssel fordulat állt be, és a bírói gyakorlat jelenleg egymásnak ellentmondó döntéseket produkál. Úgy tűnik a Cour de cassation polgári kamarája konzervatív álláspontot képvisel,⁸⁵ míg a gazdasági kamara megengedőbb⁸⁶, azonban nincs konszenzus az aszimmetrikus joghatósági kikötések megítélése kapcsán. Az EU Bíróság a *Societa Italiana Lastre ügyben*⁸⁷ előterjesztett előzetes döntéshozatali kérdésekre adott válaszokkal feltehetően egységesíteni fogja a szétartó gyakorlatot.

48. Németországban a bíróságok általánosságban kikényszerítik az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseket, azonban azokat differenciált kontrollnak vetik alá, mely eltérő mélységű egyedileg megtárgyalt kikötés esetén, illetve adhéziós kontextusban. Utóbbi esetben a vizsgálat alaposabb és sor került aszimmetrikus választottbírói kikötés érvénytelenségének megállapítására a vitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszában, mivel a kikötés kiüresítette a fél bírósághoz való fordulásának jogát,⁸⁸ vagy a kedvezményezett számára túl széleskörű választási jogot biztosított.⁸⁹

49. Az USA joggyakorlatában egyes bíróságok korábban a kölcsönösség, illetve ellenérték hiánya miatt nem kényszerítették ki az aszimmetrikus választottbírói kikötéseket.⁹⁰ Mára a joggyakorlat ezen kikötéseket általánosságban elismeri, azonban adhéziós kontextusban vizsgálja azok tisztességtelenségét és adott esetben megtagadja azok kikényszerítését a *pre-adjudikatív* szakaszban, amennyiben a kötelezett ún. gyengébb fél.⁹¹ Az orosz gyakorlat egy rövid liberális időszak után a 2010-es évek végére eljutott az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások tagadásáig, mely alapján az ilyen kikötéseket a bíróságok „egyenlősítik”.⁹²

⁸² NB Three Shipping Limited v Harebell Shipping Limited [2004] EWHC 2001 (Comm). Law Debenture Trust Corporation v. Elektrim Finance BV and others [2004] ECWA 1142.

⁸³ Mauritius Commercial Bank v. Hestia Holdings [2013] EWHC 1328.; Etihad Airways PJSC - Prof. Dr. Lucas Flöther [2020] EWCA Civ 1707.

⁸⁴ Cour de cassation 26 septembre 2012 – Chambre Civile 1ére 11-26.022

⁸⁵ Cour de cassation, Chambre civile 1, 25 mars 2015. 13-27.264. (ICH [Société Danne] v. Crédit Suisse I) ; Cour de cassation Chambre civile 1, 7 février 2018. 16-24.497. (ICH [Société Danne] v. Crédit Suisse II)

⁸⁶ Cour de cassation, Chambre commerciale, 11 mai 2017 15-18.758 (Diemme c. Chambon)

⁸⁷ C-537/23 sz. *Societa Italiana Lastre SpA v. Agora* ügyben 2023. augusztus 28. napján előterjesztett, 2023. november 17. napján közzétett előzetes döntéshozatal iránti kérelem (C/2023/956)

⁸⁸ BGH 26.01.1989. X ZR 23/87.; BGH 1991.10.10. – III ZR 141/90.

⁸⁹ BGH 1998.09.24. III ZR 133/97. BGH 1982.10.28. – I ARZ 449/82.

⁹⁰ Hull Dye Print Works Inc., Appellant, v. Riegel Textile Corporation 37 A.D.2d 946 (N.Y. App. Div. 1971).

⁹¹ Arnold v. United Companies Lending Corp. 511. S.E. 2d 854 (W. Va. 1998). Armendariz v. Foundation Health Psychcare Services, Inc.P.3d 669 (Cal. 2000).

⁹² Sony Ericsson Communications Rus v Russian Telephone Company No. 1831/12.; Emerging Markets Structured Products B.V. v. Zhilindustriya LLC. Et. Al. No. A40-125181/2013.

5.2. Hazai joggyakorlat

50. Magyarországon a II. világháború előtti bírói gyakorlat organikus úton kifejlesztette a mai értelemben vett aszimmetrikus fórumválasztás elismerését a tőzsdebírói kikötések kapcsán. A Királyi Curia – ha elvi élel habozott is állást foglalni az aszimmetrikus fórumválasztások felől –, gyakorlatilag hallgatólagosan elismerte azok kikényszeríthetőségét.⁹³ Ugyanakkor az elvi alapok tisztázásának hiánya miatt az aszimmetrikus kikötésekkel kapcsolatos ügyek kapcsán folyamatos felsőbbbírósági felügyeletre, illetve korrekcióra volt szükség.

51. A kortárs hazai bírói gyakorlatban még nincs kiforrott álláspont több kérdés kapcsán sem. Ami az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket illeti, ezek egy csoportjánál, az egyoldalú rendes bírósági kikötéseknél (*unilateral litigation clause*) előkérdés, hogy a választottbírósági kikötésnek mennyiben fogalmi eleme a kizárólagosság, mely probléma kapcsán a kortárs hazai bírói gyakorlat megosztott.⁹⁴ Szintén eltérnek az álláspontok az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések kapcsán. Ismert olyan kortárs bírói megközelítés, mely kifejezett tételes jogi tiltás hiányában általánosságban megengedhetőnek ítéli az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket.⁹⁵ Más döntésekből viszont idegenkedés olvasható ki az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán.⁹⁶

5.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések és a fórumválasztás korlátai

52. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos kortárs joggyakorlat áttekintése után szükséges azonosítani a nemzetközi fórumválasztás korlátai közül azokat, melyek az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán relevanciával bírnak. Ezek a következők: i) a meghatározottság követelménye; ii) a szerződési jogi korlátok, és iii) a közrend.

5.3.1. Meghatározottság

53. A meghatározottság követelménye az aszimmetrikus fórumválasztás kapcsán két okból lehet releváns. Egyrészt azok az aszimmetrikus joghatósági kikötések, melyek az egyik félnek túlzottan széleskörű választási jogot adnak az eljáró fórum megválasztására, sérthetik a bíróság meghatározottságának követelményét. A francia joggyakorlat egyes döntései, melyek az előreláthatóság hiánya miatt nem kényszerítették ki az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat – ld. *ICH c Crédit Suisse I-II*.⁹⁷ illetve *Saint Joseph c. Dexia Bank*⁹⁸ ügyek – mind az EU Bíróság *Coreck*

⁹³ Királyi Curia 53. sz. TŰH

⁹⁴ Kúria 3/2013. sz. Polgári Jogegységi Határozata. BDT2005. 1207. (Fővárosi Ítéltábla 3. Pf. 20.473/2005/1.) BDT2013. 3028. (Fővárosi Ítéltábla 5. Pf. 20.602/2012/3.) és a Kúria Gfv. VII. 30.187/2015/4. számú ítélete.

⁹⁵ Fővárosi Törvényszék 9.G. 40.400/2017/12. számú határozata és az ezt fenntartó Kúria Gfv.30008/2018/11. számú határozata.

⁹⁶ BH 2019.12.325. szám alatt közzétett, a Kúria által Pfv.V.21.201/2018/8. szám alatt hozott határozat. Másodfokú határozat: Fővárosi Törvényszék 57.Pf.638.611/2017/9. Elsőfokú határozat: Budai Központi Kerületi Bíróság 17.P.24.068/2014/74.

⁹⁷ *ICH c. Crédit Suisse I-II*. Cour de cassation, Chambre civile 1, 25 mars 2015. 13-27.264.Cour de cassation Chambre civile 1, 7 février 2018. 16-24.497.

⁹⁸ *Saint Joseph c. Dexia Banque* Cour de cassation, Chambre Civile 1, 3 octobre 2018 (17-21.309)

Maritime ügyben⁹⁹ hozott döntésére utaltak vissza, mely a joghatósági kikötések meghatározottságának elveit fekteti le.

54. Másrészt, aszimmetrikus választottbíróági kikötés esetén felmerül a kérdés, hogy a felek megállapodtak-e egyáltalán választottbíróági vitarendezésben, amennyiben az egyikük attól eltérve a rendes bíróságok elé viheti a jogvitát. Aszimmetrikus választottbíróági kikötések esetén a meghatározottság problémája szoros kapcsolatban van a kikötés kizárólagosságának követelményével.

5.3.2. Szerződési jogi korlátok

55. Szerződési jogi korlátok szintén alkalmazásra kerülhetnek aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági kikötések vonatkozásában, figyelemmel arra, hogy mindkét típusú fórumválasztó megállapodás kettős jogi természetű. Mivel bizonyos mértékű anyagi jogi kötődés léte nem tagadható sem a választottbíróági, sem joghatósági kikötések kapcsán, a szerződési jogi korlátok alkalmazása sem zárható ki az aszimmetrikus klauzulák kapcsán. Ilyen szerződési korlát került alkalmazásra például a *Rotschild ügyben*, ahol többek között a francia jog „potesztatív” szerződési feltételeket tiltó szabályára való hivatkozással mellőzték az aszimmetrikus joghatósági kikötés kényszerítését.

5.3.3. Közrend

56. Végül, a közrendi korlát szintén releváns az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán, mivel a nem kikötött fórum által lefolytatott „közrendi teszt” második esetkörében – ti. amikor közvetlenül a fórumválasztó megállapodás vonatkozásában kerül alkalmazásra a közrendi szabály – érvényesülhetnek a *lex fori* imperatív szabályai, melyek az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások ki nem kényszerítését eredményezhetik.

57. A *Rotschild ügy* a közrendi szabályok alkalmazására is példa, figyelemmel arra, hogy a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatóságát kikötő klauzula vonatkozásában a francia jog alkalmazásának jogcíme a közrend lehetett. A *Sony Ericsson* ügyben¹⁰⁰ az orosz jog szabályainak alkalmazására szintén közrendi alapon kerülhetett sor, figyelemmel arra, hogy a perbeli fórumválasztó kikötésre az angol jog volt az irányadó.

6. AZ ASZIMMETRIKUS KIKÖTÉSEK ELEMZÉSE

6.1. Analitikus megközelítés

58. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések vizsgálata kapcsán kiindulási pont, hogy a holisztikus megközelítés helyett – mely a joggyakorlatban általában az ilyen kikötések érvénytelenítéséhez vezet – az *analitikus megközelítés a helyes módszer*. Szemben a szerződések részleges érvénytelenségének elvével, melynek tartalma jogrendszerenként változó, az analitikus

⁹⁹ C-387/98. sz. *Coreck Maritime GmbH kontra Handelsveem BV és társai* ügyben hozott határozat (2000. november 9.) ECLI:EU:C:2000:606.

¹⁰⁰ *Sony Ericsson Communications v Russian Telephone Company* ügyben az Orosz Legfelsőbb Bíróság 2021. június 19. napi 1831/12. sz. határozata

módszer használatát helyesebb az autonómia elvére alapozni, melyet a joghatósági és választottbírói megállapodásokra irányadó szupranacionális joganyag szabályoz.

6.2. Osztályozás

59. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések többféleképpen osztályozhatók.

6.2.1. Tipikus – atipikus kikötések

60. A tipikus aszimmetrikus kikötések a felek fórumválasztással kapcsolatos jogait eltérően szabályozzák. Egy tipikus aszimmetrikus joghatósági megállapodás alapján a felek kikötik, hogy egy állam bíróságai kizárólagos joghatósággal rendelkeznek a jogvitájukra, azonban a kedvezményezett félnek joga van más állam bíróságai előtt is pert indítani. Szintén tipikus aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás, amikor a felek az állami bíróságok előtti és a választottbírói vitarendezést kombinálják, és csak a kedvezményezettnek van joga választani a két típus közül.

61. Az atipikus aszimmetrikus kikötések ennél tovább mennek és a kedvezményezett számára további jogokat biztosítanak, illetve a kötelezett jogait tovább korlátozzák (pl. egyenlőtlen határidők, vagy egyéb akadályok a vitarendezés megkezdése kapcsán, egyenlőtlen jogok a választottbíró kijelölésére stb.) Az *Injection Molded Parts-ügyben*¹⁰¹ szereplő alábbi kikötés jó példa egy atipikus fórumválasztó megállapodásra:

2. § A jogviták rendezésére a G cég egy semleges személyt választ választottbírónak az üzlet, vagy jog területéről. A választottbíró a jogvitát mindkét fél számára véglegesen dönti el. A döntés minden ellenvetés nélkül azonnal végrehajtható.

3. § (1) A felek egymás ellen egyidejűleg csak egy eljárást indíthatnak. (2) Amennyiben az eljárásra rendes bíróság előtt kerül sor, a feleket ügyvédek képviselik. (3) Választottbírói eljárás esetén kizárólag a felek járnak el saját képviselőjükben. (4) Minden eljárás értéke 7000 német márka összegben korlátozott.

ugyanakkor az adott eljáráson belül is többletjogokat biztosítanak a kedvezményezett számára (pl. választottbíró jelölésével kapcsolatban stb.).

6.2.2. Homogén kikötések

62. Homogén aszimmetrikus kikötések esetében egyféle vitarendezési mód közül (rendes bíróság vagy választottbírói) választhat a kötelezett. A gyakorlatban a homogén aszimmetrikus kikötések joghatósági megállapodás formájában jelennek meg, ahol a kedvezményezett több állam bírósága előtt indíthat pert, míg a kötelezett jellemzően egy bíróság, vagy egy állam bíróságai előtt. A homogén joghatósági kikötések további alcsoportokra oszthatók:

6.2.2.1. Diszkrecionális kikötések

63. *Diszkrecionális* jelzővel illetik azokat az aszimmetrikus kikötéseket, melyek a kedvezményezett fél számára quasi határtalan választási jogot biztosítanak. A diszkrecionális kikötés teljesen a

¹⁰¹ BGH 26.01.1989. X ZR 23/87. Neue Juristische Wochenschrift 1989, 1477.

kedvezményezett belátására bízva a fórum megválasztását, ezáltal számára egy gyakorlatilag korlátlan választási jogot enged akár felperesi, akár alperesi pozícióban. Erre példa az alábbi kikötés

„[...] a vevő elfogad [...] bármely bíróságot – Angliában vagy máshol –, melyet az eladó kijelöl a jelen szerződésből eredő bármely jogvitára [...]”¹⁰²

6.2.2.2. Disszociatív kikötések

64. A disszociatív kikötések a kedvezményezett választási jogát bizonyos mértékig korlátozzák. Klasszikus disszociatív kikötés esetén a kedvezményezett „bármely joghatósággal” vagy „bármely hatáskörrel” rendelkező bíróság előtt jogosult perelni.

Joghatóság: (a) [állam neve] bíróságai rendelkeznek kizárólagos joghatósággal a jelen Megállapodásból eredő vagy azzal kapcsolatos jogvitákra (ideértve a jelen Megállapodás létezésével, érvényességével, vagy megszűnésével kapcsolatos jogvitát („Jogvita”). [...] (c) a jelen [...] klauzula kizárólag a Hitelező javát szolgálja. Erre tekintettel a klauzula nem akadályozza a Hitelezőt, hogy Jogvitával kapcsolatosan eljárást kezdeményezzen bármely joghatósággal rendelkező bíróság előtt.¹⁰³

65. A tág disszociatív joghatósági kikötés a klasszikus kikötésnél tágabban határozza meg a kedvezményezett által felhívható bíróságok körét. Tág disszociatív kikötésre példa az alábbi kikötés (Tág disszociatív kikötés).

„[...] Minden fél visszavonhatatlanul hozzájárul [kedvezményezett] javára, hogy Anglia bíróságai rendelkeznek joghatósággal bármilyen jogvitára a jelen Megállapodással kapcsolatban, és visszavonhatatlanul alávetik magukat ezen bíróságok joghatóságának, mely azonban nem akadályoz bennünket, hogy *bármely más állam bírósága előtt keresetet indítsunk* [...]”¹⁰⁴

66. Végül a szűk disszociatív joghatósági kikötés valamilyen megszorító feltétel bevezetésével a klasszikus modellhez képest még tovább korlátozhatja a kedvezményezett választási jogát (Szűk disszociatív kikötés). Erre példák az alábbi kikötések.

„A jelen megállapodásra és a felek kapcsolatára az Ír Köztársaság joga az irányadó, és a felek alávetik magukat az Ír Köztársaság bíróságainak. Apple fenntartja a jogot, hogy a Visszonteladó ellen pert indítson annak székhelye szerinti bíróságokon, vagy bármely olyan országban, ahol Apple kárt szenved.”¹⁰⁵

¹⁰² Cour d'Appel Paris, 5 juillet 1989.

¹⁰³ A Loan Market Association Multycurrency Term and Revolving Facilities Agreement mintaszerződését idézi Mankowski (Mankowski 779.). (Fordítás a szerzőtől.)

¹⁰⁴ Barclays Bank Plc v Ente Nazionale Di Previdenza Ed Assistenza Dei Medici E Degli Odontoiatri [2015] EWHC 2857 (Comm) (09 October 2015)

¹⁰⁵ Cour de cassation, Chambre civile 1, 7 octobre 2015. 14-16.898.

„[...] Luxemburg város bíróságai rendelkeznek kizárólagos joghatósággal, kivéve amennyiben a [kedvezményezett] a szerződő fél székhelyének bíróságát választja [...]”¹⁰⁶

67. A joggyakorlatban a legnagyobb bizonytalanság a *tág és a klasszikus disszociatív kikötésekkel* kapcsolatban merül fel. Bizonyos bírósági döntések, illetve jogtudományi álláspontok alapján ezek az aszimmetrikus kikötések a „világ bármely” bírósága előtti perindításra jogosítják fel a kedvezményezettet, mely által *forum shopping* valósul meg, illetve *exorbitáns* joghatósági okok érvényesülhetnek.

6.2.3. Heterogén kikötések

6.2.3.1. Egyoldalú rendes bírósági kikötés

68. A heterogén aszimmetrikus fórumválasztó kikötések kombinálják a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést. Egyoldalú rendes bírósági kikötés (*unilateral litigation clause*) esetén a felek mindegyike jogosult választottbírósági vitarendezést kezdeményezni, azonban csak a kedvezményezett jogosult a rendes bírósághoz fordulni.

29.9. Bármely jogvita, mely a jelen (dokumentumokból) ered, vagy azzal kapcsolatos, bármely fél által választottbíráskodásra utalható végleges rendezés végett az (UNCITRAL Választottbíráskodási Szabályzat) alapján, mely szabályokat a rájuk való hivatkozás alapján a jelen 29.2. cikk részének kell tekinteni.

29.6. A felek 29.2. cikk szerinti megállapodása, mely szerint minden jelen (dokumentumokból) eredő vagy azzal kapcsolatos vitát választottbíráskodásra utal, kizárólagos, mely alapján egyik (alperes) sem jogosult bármely más bíróság előtt eljárást kezdeményezni, kivéve a Vagyonkezelő, illetve Kötvénybirtokosok által bármelyik fenti dokumentummal kapcsolatban a jelen cikk szerint kezdeményezett eljárásban előterjesztett viszontkeresetet.

29.7. A 29.2. cikk sérelme nélkül a Vagyonkezelő és bármely Kötvénybirtokos kizárólagos javára, az (alperesek) megállapodnak, hogy a Vagyonkezelő és bármely Kötvénybirtokos kizárólagosan jogosult, saját döntése alapján, Anglia bíróságaihoz fordulni, melyek nem kizárólagosan jogosultak bármely jogvitát rendezni.¹⁰⁷

6.2.3.2. Egyoldalú választottbírósági kikötés

69. Egyoldalú választottbírósági kikötés (*unilateral arbitration clause*) esetén mindkét fél jogosult valamely rendes bírósághoz fordulni, azonban a kedvezményezett választottbírósági vitarendezést is jogosult kezdeményezni.

[...] 47.02. A jelen szerződésből eredő vagy azzal kapcsolatos bármely jogvitára az angol bíróságok rendelkeznek joghatósággal, azonban a Tulajdonosnak opciója van arra, hogy bármely jogvitát választottbíróság elé vigyen. [...] 47.10. Bármely, jelen szerződésből vagy annak teljesítéséből eredő jogvitát, mely megállapodással nem rendezhető, s melyet a

¹⁰⁶ Cour de cassation Chambre 1 Civ. 25.05.2016. 15-10.163.

¹⁰⁷ Law Debenture Trust Corporation v. Elektrim Finance BV and others [2004] ECWA 1142.

Tulajdonos választottbírósi útra utal, Londonban kell választottbíráskodással rendezni.
[...]¹⁰⁸

6.2.3.3. Hiányos kikötések

70. Az egyoldalú választottbírósi kikötés lehet „hiányos” is, mely kifejezetten csak a kedvezményezett jogát vagy a kötelezett kötelezettségét szabályozza.

„a felek közötti minden jogvitát [kedvezményezett] egyedüli választása alapján választottbíráskodás útján kell rendezni”.

„[kötelezett] hozzájárul ahhoz, hogy minden jogvitáját [kedvezményezettel] választottbíráskodás útján rendezze”.

6.2.4. Statikus – dinamikus kikötések

71. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések osztályozhatók aszerint is, hogy a kedvezményezett személye előre meghatározott (*statikus kikötések*) vagy attól függ, hogy melyik fél kezdeményezi először a jogvitát (*dinamikus kikötések*).

6.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések elemzése

72. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések elemzésének célja, hogy azokat a hazai jogi környezetben elhelyezhessük. Az elemzés kiinduló pontja az aszimmetrikus kikötések részekre bontása.

6.3.1. Aszimmetrikus kikötések, mint eljárásjogi hatalmasságok

73. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások egy szimmetrikus és egy aszimmetrikus komponensre bonthatók, az utóbbi értelmezhető a kedvezményezettet megillető „opciós jogként” vagy „felmondási jogként” is. A kedvezményezettet megillető jogosultság a magyar jog rendszerében alakító jogként (eljárásjogi hatalmasságként) értelmezhető, mely a feleket megillető rendelkezési jog első mozzanatát alakítja: a kikötés kedvezményezettje egyoldalúan idézhet elő változást saját maga és a kikötés kötelezettjének eljárásjogi helyzetében, ti. abban, hogy ő maga és a kötelezett miként tudja gyakorolni eljárásjogi rendelkezési jogát.

6.3.2. Az eljárásjogi hatalmasság típusa

74. Az egyoldalú választottbírósi kikötések, valamint a szűk disszociatív joghatósági kikötések értelmezhetők jogalapító és egyben kötelezettség-szünetelő eljárásjogi hatalmasságként. Figyelemmel arra, hogy tág, valamint klasszikus disszociatív kikötések kapcsán mind a joggyakorlatban, mind a jogtudományban megalapozott kétségek merültek fel (*exorbitáns joghatósági okok, forum shopping*), emiatt helyesebb e kikötéseket kötelezettség-szünetelő hatalmasságként felfogni.

75. Ezen felfogás alapján a kedvezményezett a kikötés aszimmetrikus komponense által biztosított felmondási jogát gyakorolva nem a világ bármely bírósága, hanem csak az irányadó joghatósági

¹⁰⁸ NB Three Shipping Limited v Harebell Shipping Limited [2004] EWHC 2001 (Comm).

szabályok alapján egyébként is joghatósággal rendelkező bíróságok előtt indíthat eljárást. Ezen értelmezés alapján a kedvezményezettnek éppen olyan mértékig van lehetősége a „forum shopping”-ra, mely mértékig a joghatósági szabályok arra egyébként is – ti. joghatósági megállapodás megkötése nélkül – lehetőséget nyújtanának.

7. MEGHATÁROZOTTSÁG

76. A nemzetközi fórumválasztás korlátai közül az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások szempontjából az első releváns korlát a meghatározottság követelménye. E követelmény az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások kapcsán eltérően érvényesül.

7.1. Meghatározottság – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

77. Mivel a brüsszeli-luganói rezsím már nem szabályozza kifejezetten az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat, előkérdésként merül fel, hogy az ilyen kikötések egyáltalán a Brüsszel la Rendelet, illetve a Luganói Egyezmény hatálya alá tartoznak-e. Mivel a brüsszeli-luganói rezsím szabályozza a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági megállapodásokat, és az aszimmetrikus joghatósági kikötések az uralkodó jogtudományi álláspont alapján ezen a tengelyen leírhatók, illetve értelmezhetők, a Rendelet, illetve az Egyezmény hatálya kiterjed az aszimmetrikus joghatósági kikötésekre.

78. Fentiek alapján vizsgálandó, hogy az aszimmetrikus joghatósági kikötések mennyiben felelnek meg a meghatározottság követelményének, melynek a brüsszeli-luganói rezsím alapján nem csak az alapjogviszony, hanem a kikötött fórum vonatkozásában is teljesülnie kell. Mivel az EU Bíróság *Coreck Maritime ügyben* lefektetett gyakorlata alapján a kikötött fórum meghatározottsága teljesül, amennyiben a kikötés tartalmazza azokat az objektív tényezőket, mely alapján az eljáró bíróság, az eset egyedi körülményei alapján el tudja dönteni, hogy van-e az adott jogvitára joghatósága, a kikötött fórum vonatkozásában elegendő, amennyiben az objektívan meghatározható. Az objektív meghatározhatóság szükségessége a jogbiztonság és az előreláthatóság elve miatt merül fel, mely a brüsszeli-luganói rezsím alapját képezi.

7.1.1. Diszkracionális kikötések

79. Az aszimmetrikus joghatósági megállapodások közül a diszkracionális joghatósági kikötéseknél nem teljesül az objektív meghatározhatóság követelménye, mivel teljes mértékben a kedvezményezett szubjektív döntésére hagyják, hogy mely bíróság előtt indít eljárást. Mindez a kikötés kötelezettje számára oly nagy fokú előreláthatatlanságot, meglepetés faktort eredményez, mely nem egyeztethető össze a joghatósági kikötés alapvető funkciójával ti. a joghatósági kockázat csökkentésével.

7.1.2. Disszociatív kikötések

80. A klasszikus és tág disszociatív joghatósági kikötések a helyes értelmezés szerint nem a világ bármely bíróságának joghatóságát alapozzák meg, hanem csak azon bíróságokét, melyek joghatósági kikötés hiányában egyébként is joghatósággal rendelkeznének. Az első értelmezés ugyanis egy olyan univerzális prorogációt jelentene, mely nem egyeztethető össze a joghatósági kikötések alapvető funkciójával, a joghatósági kockázat csökkentésével.

81. Ezen értelmezést elfogadva a klasszikus és tág disszociatív kikötéseknél is érvényesül az objektív meghatározhatóság és az előreláthatóság követelménye, hiszen a kikötés kötelezettje a jogszabályon alapuló joghatósági okokat ismerheti és azokat az ügy tényállására tudja vonatkoztatni. A szűk disszociatív joghatósági kikötések szintén teljesítik az objektív meghatározhatóság követelményét, mivel ezek esetében a felek a kikötés megfogalmazásával szűkítik a joghatósággal rendelkező bíróságok körét, mely alapján a kötelezett számára előre látható, hogy mely fórumok előtt kell majd pereskednie.

7.2. Meghatározottság – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások

82. Az egyoldalú választottbírósági kikötések (*unilateral arbitration clause*) körében az aszimmetrikus jelleg csak látszólagos problémát okoz a kikötés meghatározottságát illetően. Ezen kikötések kapcsán a választottbírósági alávetés meghatározottsága független attól, hogy csak a kedvezményezett jogosult választottbírósági útra terelni a jogvitát.

7.2.1. Egyoldalú rendes bírósági kikötések – nemzetközi gyakorlat

83. Az aszimmetria az egyoldalú rendes bírósági kikötések (*unilateral litigation clause*) meghatározottsága kapcsán merülhet fel valóságos problémaként, mivel ezek kapcsán a kedvezményezett a választottbírósági alávetés ellenére egyoldalúan jogosult a rendes bíróságok előtt jogvitát kezdeményezni. Mivel egyoldalú rendes bírósági kikötésnél a kedvezményezett egyoldalúan jogosult rendes bírósági útra terelni a jogvitát, ezen kikötések kapcsán a valódi kérdés az, hogy a választottbírósági megállapodásnak a fogalmi elemét képezi-e a rendes bírósági út teljeskörű kizárása a megállapodás megkötésének időpontjában. A nemzetközi jogtudomány többségi álláspontja nemleges választ ad a kérdésre, figyelemmel arra, hogy a felek autonómiája körébe utalja azon kérdés meghatározását, hogy választottbírósági kikötésükkel milyen mértékben és mikor kívánják kizárni a rendes bírósági utat.

7.2.2. Egyoldalú rendes bírósági kikötések – magyar jogi nézőpont

84. Álláspontom szerint a hatályos magyar jog szerint a választottbírósági alávetés kizárólagossága nem fogalmi eleme a választottbírósági megállapodásnak.

85. Egyrészt a 2018. január 1. napjától hatályos szabályozás megszüntette a választottbírósági szerződés abszolút perakadály jellegét és azt relatív perakadállyá transzformálta, melyet hivatalból már nem, csak a felek kérelme alapján lehet figyelembe venni.¹⁰⁹ Másrészt az a kérdés, hogy a felek milyen feltételekkel és mennyiben akarják a rendes bíróságok helyett jogvitájukat a választottbírók elé vinni, egyedül a választottbírósági alávetés tartalmától függ, melyet a felek az őket megillető autonómia alapján jogosultak szabadon formálni.

86. Harmadrészt, amennyiben a Vbt. a felek számára lehetőséget ad arra, hogy választottbírósági alávetésük révén jogvitájuk rendezéséből az állami bíróságokat teljesen kizárják, akkor ebben a jogosultságban – az *argumentum a maiore ad minus* elve alapján – szükségszerűen az a kevesebb jog is benne foglaltatik, hogy a rendes bírósági perutat ne teljesen, hanem csak részlegesen, illetve bizonyos feltételektől függően zárják ki. A feleken múlik, hogy a részleges, illetve feltételes kizárás

¹⁰⁹ Ld. a Vbt. 9. § (1) bekezdését és a Pp. 176. § (1) bek b) pontját 2018. január 1. napjától hatályos szövegét.

szabályait miként tudják úgy kidolgozni, hogy az a majdani jogalkalmazó számára alkalmazható legyen. Negyedrészt, a Modelltvény pro-arbitration szellemiségével jobban összeegyeztethető a nem kizárólagos választottbíróági megállapodások elismerése.

8. SZERZŐDÉSI JOGI KORLÁTOK

87. A nemzetközi fórumválasztás korlátai közül a szerződési jogi korlátok szintén relevánsak az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások szempontjából. A szerződési korlátok szintén eltérően érvényesülnek az aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások vonatkozásában.

8.1. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

8.1.1. A Brüsszel Ia Rendelet

88. A Brüsszel Ia Rendelet a joghatósági megállapodások létrejötte kapcsán kimerítő szupranacionális szabályozást tartalmaz, azonban a joghatósági kikötések anyagi érvényessége körében a nemzeti jog alkalmazásra kerülhet. A Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körében a nemzeti jog szerződési szabályainak *lex fori* címén történő alkalmazása hégzagpótló funkcióban kizárható, figyelemmel arra, hogy az aszimmetria kérdését vagy maga a Rendelet szabályozza, vagy arra a Rendelet szerint a kikötött bíróság joga (*lex fori prorogati*) az irányadó. Másrészt a nemzeti jog alkalmazása kizárható a derogációs hatás megítélése kapcsán is, figyelemmel arra, hogy ez veszélyeztetné az aszimmetrikus kikötések egységes megítélését az EU-n belül, illetve a Luganói Egyezményben részes államok körében.

89. A Brüsszel Ia Rendelet körében nem eldöntött kérdés, hogy a joghatósági kikötés aszimmetriáját a Rendelet, vagy a kikötött bíróság joga (*lex fori prorogati*) által kell megítélni. A *Societa Italiana Lastre ügyben* az EU Bíróság e kérdésben várhatóan állást fog foglalni.

90. Álláspontom szerint a Rendelet körében a nemzeti jog *lex fori prorogati* címén történő alkalmazása nem indokolt, mivel a joghatósági kikötések aszimmetriája olyan kérdés, melyet maga a Rendelet közvetlenül szabályoz. Ezen álláspontot támasztja alá i) a történeti értelmezés, figyelemmel arra, hogy a Brüsszeli Egyezmény kifejezetten szabályozta az aszimmetrikus kikötéseket; ii) a logikai értelmezés, tekintettel arra, hogy az aszimmetrikus kikötések leírhatók a rendelet által szabályozott kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági kikötés kombinációjaként; iii) a rendszertani értelmezés, figyelemmel arra, hogy maga a Rendelet szabályozza az aszimmetria kérdését a gyengébb felek viszonylatában; iv) a cél szerinti értelmezés, szem előtt tartva azt, hogy a Brüsszel Ia Rendelet célja a joghatósági kikötések hatékonyságának növelése volt, mely az aszimmetria kérdésének anyagi jogi minősítése kapcsán nem teljesül, mivel ez esetben megnyílik az út a kikötött bíróság jogának – vagy az utóbbi jog kollíziós szabálya által kijelölt jognak – az alkalmazására.

91. Feltéve, hogy egy joghatósági kikötés aszimmetrikus jellegének kérdését nem a Rendelet, hanem a nemzeti jog szabályozná, álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének kollíziós szabálya szerinti utalást a Rendelet egységes alkalmazása érdekében szűk értelemben kell felfogni, mely a kikötött bíróság jogának (*lex fori prorogati*) csak az akarathibákkal, az ügyletkötési képesség, illetve képviseleti jog hiányával kapcsolatos érvénytelenségi okaira terjed ki, ugyanakkor nem vonatkozik olyan egyéb érvénytelenségi okokra, melyben az adott nemzeti jogrend értékítélete fejeződik ki.

92. A szűk terjedelmű utalást támasztja alá i) a logikai értelmezés, figyelemmel arra, hogy a rendelet 25. Cikk (1) bekezdése kivételként fogalmazza meg az anyagi jogi érvénytelenséget; ii) a cél szerinti értelmezés, mivel minél tágabbra nyitjuk a nemzeti jog beáramlása előtt a kaput, annál kevésbé fognak érvényesülni a brüsszeli rezsím általános céljai, a joghatóságra vonatkozó szabályok EU-n belüli egységesítése, a jogbiztonság és előreláthatóság; iii) a jogszabály történeti értelmezése is: a Brüsszel Ia Rendelet egyik célja a joghatósági megállapodások hatékonyságának növelése volt, és ezen cél egyik eszközeként került bevezetésre a *lex fori prorogati*-ra utaló szabály, ugyanakkor a tág értelmezés éppen aláásná e jogalkotói célt.

8.1.2. Luganói Egyezmény

93. A Luganói Egyezmény körében a Brüsszel Ia Rendelet kapcsán kifejtettek megfelelően irányadók a nemzeti jog *lex fori* címén történő alkalmazása kapcsán, valamint a nemzeti jog *lex causae* címén történő alkalmazása vonatkozásában. Az utóbbi esetkör kapcsán külön hangsúlyozni kell, hogy a joghatósági kikötés aszimmetriájának anyagi jogi minősítése csak akkor járhatna a nemzeti szerződési jogi korlátok alkalmazásával, amennyiben a Brüsszel Ia Rendeletnek a kikötött bíróság jogára való utalását analógiás úton alkalmaznánk a Luganói Egyezmény körében.

8.1.3. Magyar jog

94. Az autonóm magyar jog alkalmazása körében a joghatósági kikötés aszimmetriájának kérdését szintén eljárásjogi kérdésnek célszerű minősíteni, figyelemmel arra, hogy az Nmjt. a Brüsszel Ia Rendeletet vette alapul modellként.

8.2. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások

8.2.1. New York-i Egyezmény, Európai Egyezmény

95. A New York-i Egyezmény és az Európai Egyezmény alkalmazási körében a nemzeti jog alkalmazása a választottbírósági kikötés létrejötte és érvényessége körében nem zárható ki, mivel az egyezmények csak részben szabályozzák e kérdéseket.

96. A New York-i Egyezmény II. Cikke a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában kifejezetten nem szabályozza a választottbírósági megállapodásra irányadó jog kérdését, azonban az uralkodó álláspont szerint az Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja szerinti kollíziós szabályok megfelelően irányadók *lex causae*-ként, az egységes megítélés érdekében. Erre tekintettel az eljáró bíróság joga, mint *lex fori* nem kerülhet alkalmazásra a választottbírósági szerződés létrejötte és érvényessége kapcsán. A választottbírósági kikötés aszimmetriájának kérdését mind az egyoldalú választottbírósági megállapodások, mind az egyoldalú rendes bírósági megállapodások esetén a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bekezdésének a) pontja szerinti kollíziós szabályok szerint irányadó nemzeti jog, mint *lex causae* szerint kell megítélni. Az Európai Egyezmény alkalmazási körében a választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdését az Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdése szerinti kollíziós szabályok szerinti nemzeti jog, mint *lex causae* alapján kell megítélni.

8.2.2. Magyar jog

97. Az aszimmetrikus választottbíróági kikötések magyar jog alapján történő elemzése kapcsán előzetes kérdés, hogy a választottbíróági megállapodásra irányadó jogot melyik jogforrás alapján kell meghatározni a kikötés közvetlen kikényszerítése kapcsán a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában. Az Nmjt. 52. §-ának *sui generis* kollíziós szabályai¹¹⁰ eltérnek a New York-i Egyezmény és a Vbt. releváns kollíziós szabályaitól.¹¹¹ Az Nmjt. ezen belső-, illetve külső inkongruenciája egymásnak ellentmondó bírósági határozatokhoz vezethet. Erre figyelemmel a választottbíróági kikötés kikényszerítése kapcsán indokolt a Vbt. mint *lex specialis* választottbíróági ítélet érvénytelenítéssel kapcsolatos rendelkezéseiben szereplő kollíziós szabályok alkalmazása, melyek segítségével a fenti problémák leküzdhetők, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van.¹¹² Amennyiben a választottbíráskodás helye külföldön van, *de lege ferenda* javasolt elsődlegesen az Nmjt. 52. § (1)-(3) bekezdésében lévő kollíziós szabályok teljeskörű harmonizálása a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontjában lévő kollíziós szabályokkal, másodlagosan pedig egy olyan *favor validitatis* kollíziós szabály elfogadása, mely a választottbíróági kikötések anyagi érvényessége kapcsán az érvényesítő elvet (*validation principle*) juttatja kifejezésre.

98. Amennyiben egy magyar bíróságnak, mint eljáró fórumnak állást kell foglalni egy választottbíróági megállapodás aszimmetriájának kérdésében, először minősítenie kell a problémát. A választottbíróági kikötés aszimmetriája a magyar jog alapján felfogható i) egyrészt a kikötés létrejöttével, anyagi érvényességével, ii) másrészt a választottbíróági alávetéssel, iii) harmadrészt a választottbíróági kikötés eljárásjogi hatásaival kapcsolatos kérdésként is. Az első minősítés legnagyobb problémája, hogy az Nmjt. „*sui generis*” kollíziós szabályának alkalmazásához vezet, melyet a fentiekben kifejtettek alapján célszerű elkerülni. A második és harmadik minősítéssel az Nmjt. alkalmazása elkerülhető. Míg a második minősítés a Vbt. anyagi jogi szabályainak alkalmazásához vezet, addig a harmadik minősítés a Vbt. kollíziós szabálya által meghatározott joghoz, jóllehet csak akkor alkalmazható, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van. Ugyanakkor a második megközelítéshez képest a harmadik megközelítés dogmatikai szempontból megalapozottabb, figyelemmel arra, hogy az aszimmetrikus kikötéseket a felek eljárási jogait, illetve kötelezettségeit befolyásoló eljárásjogi hatalmasságként határoztuk meg, továbbá legalább részben alkalmas arra, hogy csökkentse az egymásnak ellentmondó döntések kockázatát. Fentiek alapján álláspontom szerint az autonóm magyar jog körében egy választottbíróági megállapodás aszimmetriájának kérdését – mindaddig amíg a *de lege ferenda* javasolt módosításokat a jogalkotó nem fogadja el – helyesebb a *kikötés eljárási hatásai körében értékelni*, és a kérdésre a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pont szerinti kollíziós szabályát alkalmazni.

99. Amennyiben *lex causae*-ként a magyar jog szerződési szabályai irányadók egy aszimmetrikus választottbíróóság kikötésre, úgy a Ptk.¹¹³ számos érvénytelenségi okának alkalmazása merülhet fel.

¹¹⁰ Nmjt. 52. § (1)-(3) bekezdésében a választottbíróági megállapodás anyagi érvényességére irányadó jog

¹¹¹ New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek a) pontjában a választottbíróági megállapodás érvényességére irányadó jog; Vbt. 47. Cikk (2) bek aa) pont.

¹¹² Vbt. 47. Cikk (2) bek aa) pont

¹¹³ A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

Önmagában egy aszimmetrikus választottbírói kikötés nem meríti ki a Ptk. érvénytelenségi okait, azonban többlettényállás megvalósulása esetén – jellemzően atipikus kikötés esetén, mely a kötelezett választottbírói eljárás belüli jogait (pl. választottbírójelölés) csorbítja – az aszimmetrikus választottbírói kikötés tilos¹¹⁴, vagy jóerkölcsbe ütköző szerződésnek¹¹⁵, illetve tisztességtelen általános szerződési feltételnek minősülhet.¹¹⁶

9. KÖZREND

100. Végül a nemzetközi fórumválasztás korlátai közül az aszimmetrikus joghatósági és választottbírói megállapodások szempontjából a közrendi korlát is releváns. A bírói gyakorlatban a közrendi korlát a fórumválasztó megállapodások kikényszerítésének *pre-adjudikatív* fázisában egy sajátos „közrendi teszt” képében jelenik meg, mely közvetlenül a fórumválasztó megállapodás vonatkozásában kerül lefolytatásra. E közrendi teszt indokoltsága eltérő az aszimmetrikus joghatósági és választottbírói megállapodásoknál.

9.1. Közrendi teszt – joghatósági megállapodások

101. A brüsszeli-luganói rezsime alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodásoknak a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszban történő kikényszerítése kapcsán közrendi teszt lefolytatására két jogrendszer normái alapján van elvi lehetőség: egyrészt a nemzeti jog, másrészt az uniós jog alapján.

9.1.1. Nemzeti jogon alapuló közrendi teszt elvetése

102. A nemzeti jog közrendi szabályai alapján megvalósuló tesztet a leghatározottabban el kell vetni, mivel teljes mértékben aláásná az uniós jog érvényesülését (*effet utile*) és egységes alkalmazását, ezáltal a brüsszeli-luganói rezsime alapvető célját, a jogbiztonságot és a joghatósági megállapodások hatékonyságát.

9.1.2. Uniós jogon alapuló „in concreto” közrendi teszt

103. Egy uniós jogon alapuló *in abstracto* közrendi teszt lehetőségét el kell vetni, azonban *in concreto* nem célszerű teljesen kizárni. Egyrészt a brüsszeli rezsime „gyengébb feleket” védő szabályai nem tudnak lefedni minden olyan helyzetet, melyben az egyik fél erőfölényes helyzetben van a másikkal szemben. Másrészt, a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényességére alkalmazandó jog (*lex fori prorogati*) körében a tanulmány azt az álláspontot fogadta el, hogy a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke szerinti utalást szűk terjedelmű utalásként kell felfogni, mely a kikötött bíróság jogának csak az akarathibákkal, és az ügyletkötési képesség, illetve képviseleti jog hiányával kapcsolatos érvénytelenségi okait „engedi érvényesülni”, azonban a nemzeti jog szerződések érvénytelenségére vonatkozó egyéb szabályait nem. Az így keletkezett hézag kitöltésére kivételes esetekben szükség lehet, és egy *in concreto* közrendi teszt hiányában erre nincs lehetőség.

¹¹⁴ Ptk. 6:95. §

¹¹⁵ Ptk. 6:96. §

¹¹⁶ Ptk. 6:102. §

104. Egy ilyen *in concreto* közrendi teszt alapja lehet a joggal való visszaélés általános tilalma, mely az EU Bíróság joggyakorlatában számos esetben megjelenik. Az egymással mellérendelt viszonyban álló felek között a joggal való visszaélés kontrolljára alkalmas a *Kratzer ügyben kidolgozott teszt*.¹¹⁷ A *Kratzer-teszt* alapján két együttes feltétel teljesülése szükséges a joggal való visszaélés megállapításához: egyrészt i) a jogügyletnek meg kell hiúsítania az uniós szabályozás célját és ii) a jogügylet elsődleges céljának a jogtalan előny megszerzésére kell irányulnia. Amennyiben egy joghatósági kikötés vonatkozásában a fenti objektív és szubjektív feltétel együttesen teljesül, úgy álláspontom szerint az eljáró bíróságnak a vitarendezés pre-adjudikatív szakaszában is meg kell tagadnia a joghatósági megállapodás kikényszerítését. Álláspontom szerint a *Kratzer-teszt* alkalmas a szimmetrikus és aszimmetrikus joghatósági kikötések közrendi kontrolljára is, emiatt az utóbbiak kapcsán egyéb speciális közrendi teszt bevezetése nem indokolt.

105. Figyelemmel arra, hogy a joghatósági megállapodásokra irányadó hazai szabályozás a Brüsszel la Rendeletet tekintette mintaként, a magyar autonóm jog alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodások kapcsán a fentiek megfelelően irányadók.

9.2. Közrendi teszt – választottbírósági megállapodások

9.2.1. Közrendi teszt elvetése a New York-i Egyezmény körében

106. A New York-i Egyezmény alkalmazási körébe tartozó választottbírósági megállapodások kapcsán a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában el kell vetni bármilyen közrendi teszt lehetőségét. Egyrészt az Egyezmény nyelvtani, rendszertani és logikai értelmezése alapján levezethető, hogy közrendi tesztre csak a *poszt-adjudikatív* szakaszban van lehetőség, a választottbírósági határozat elismerésének, illetve végrehajtásának megtagadása körében. Másrészt, figyelemmel arra, hogy az Egyezmény a *pre-adjudikatív* szakaszban teret enged az objektív inarbitrabilitási szabályok érvényesülésének, továbbá lehetővé teszi, hogy a választottbírósági megállapodás anyagi érvényességére irányadó nemzeti jog szabályai teljes terjedelemben alkalmazásra kerüljenek, nem indokolt, hogy egy közrendi teszt címén további nemzeti jogok akadályozzák a választottbírósági megállapodás kikényszerítését.

9.2.2. Közrendi teszt elvetése a magyar autonóm jog körében

107. Figyelemmel arra, hogy a New York-i Egyezmény képezte az alapját a Modelltvörvény elfogadásának, mely a magyar Vbt. megalkotásakor mintaként szolgált, egy közrendi teszt a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában az autonóm magyar jog alkalmazási körébe tartozó választottbírósági megállapodások kapcsán sem indokolható. Ebből következően az aszimmetrikus választottbírósági megállapodások kapcsán a közrendi teszt fogalmilag kizárható.

10. KÖVETKEZTETÉSEK

108. A tanulmány hipotézise az volt, hogy az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági kikötések kapcsán a helyes jogtudományi és jogalkalmazói álláspontot a tanulmányban részletesen ismertetett két szélsőséges nézőpont között indokolt felvenni. A tanulmány emiatt az aszimmetrikus

¹¹⁷ C-423/15. sz. *Nils-Johannes Kratzer kontra R+V Allgemeine Versicherung AG* ügyben hozott határozat (2016. július 28.) ECLI:EU:C:2016:604

joghatósági és választottbírósi megállapodásokat a nemzetközi fórumválasztás szabadsága és korlátai által kijelölt koordináta-rendszerben helyezte el és részletesen vizsgálta, hogy i) a meghatározottság követelménye, ii) a szerződési jogi korlátok és iii) a közrendi korlátok hogyan érvényesülnek az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kikényszerítése kapcsán.

109. A tanulmány a meghatározottság követelménye kapcsán arra jutott, hogy annak alkalmazása indokolt az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán, mivel a vitarendezési fórum előreláthatósága a fórumválasztó megállapodások egyik alapvető funkciója a brüsszeli-luganói rezsím alapján. Emiatt a *diszkrecionális kikötések* kikényszerítése nem indokolt, ugyanakkor a *tág és klasszikus disszociatív kikötések* megfelelő értelmezés alapján (jogszünetítő hatalmasság), továbbá a *szűk disszociatív kikötések* kielégítik a meghatározottság követelményét.

110. A meghatározottság követelménye az aszimmetrikus választottbírósi megállapodások kapcsán az egyoldalú rendes bírósági kikötéseknél jelentkezik valódi problémaként. Ugyanakkor a probléma a kikötés kizárólagosságának alapkérdésére vezethető vissza, így a meghatározottság követelménye nem a kikötés aszimmetrikus volta miatt jelent korlátot. A tanulmány ettől függetlenül arra a következtetésre jutott, hogy a rendes bírói út kizárása nem szükségszerű eleme a választottbírósi kikötésnek, e kérdéskör rendezését a felek autonómiájára kell bízni.

111. Ami a szerződési jogi korlátokat illeti, a tanulmány a joghatósági megállapodásokkal kapcsolatban arra jutott, hogy a brüsszeli-luganói rezsímben a kikötés aszimmetrikus jellege kapcsán az uniós jog kimerítő szabályozást nyújt, így nem indokolt a nemzeti jog szerinti szerződéses korlátok alkalmazása. Ez a következtetés az autonóm magyar jog körében is megfelelően alkalmazandó.

112. A New York-i Egyezmény és Európai Egyezmény körében a nemzeti jog szerződési korlátai alkalmazhatók az aszimmetrikus választottbírósi megállapodások kapcsán. Ugyanez a következtetés adódik az autonóm magyar jog körében is. Ugyanakkor mivel az Nmjt. választottbírósi megállapodásra irányadó jogra vonatkozó kollíziós szabályozása külső és belső inkongruenciáktól terhelt, az ebből felmerülő problémákra a tanulmány külön megoldási lehetőséget javasol: amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van, a Vbt. mint *lex specialis* alkalmazását, amennyiben a választottbíráskodás helye külföldön van, *de lege ferenda* az Nmjt. szabályainak módosítását.

113. Végül, a közrendi korlátok kapcsán a tanulmány arra jutott, hogy joghatósági kikötések kapcsán a brüsszeli-luganói rezsímben egy uniós jogon alapuló „*in concreto*” közrendi teszt alkalmazása indokolható a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában, mely alkalmazásra kerülhet aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán is. Ugyanakkor az aszimmetrikus választottbírósi kikötések kapcsán egy hasonló közrendi teszt elvetendő.

LIABILITY OF ARBITRATORS IN HUNGARIAN LAW WITH A VIEW TO THE LATEST AMENDMENT OF THE RULES OF PROCEDURE OF THE ARBITRATION COURT ATTACHED TO THE HUNGARIAN CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

ABSTRACT

The study deals with the concept of arbitrator's liability in Hungarian law. Taking into account the rules of the older Hungarian private law on arbitration proceedings, the author pays special attention to the legal history as well as to practice of our present time, using a comparative approach.

In Hungary, Act LX of 2017 on Arbitration has been in force since 1 January 2018, based on which the Arbitration Court attached to the Hungarian Chamber of Commerce and Industry has also adopted new Rules of Procedure, which were amended with effect from 31 December 2022. The study reviews the legal regulation in accordance with the new provisions and describes the jurisprudence developed by Act LX of 2017 and the previous Arbitration Act. The conclusion of the study is that a regulation on arbitrator's liability as a separate liability form is absolutely justified.

Keywords: arbitrator's liability; arbitration agreement; Hungarian law; legal comparison

1. Historical Introduction

The former Hungarian private law contained several important rules regarding the liability of arbitrators, which - as we will refer to below - cannot be neglected from the point of view of interpretation of the applicable law. One must distinguish between the civil and the criminal liability of the arbitrator in contemporary law, even if there are some transitions between the two forms of liability. The fundamental questions of the exercise of *judicial* (and not *arbitral*) power were regulated by Article 24 of Act IV of 1869, which reads as follows: “*Judicial liability is regulated by a separate law.*”¹¹⁹ Article 19 of Act IV of 1869 contains an important rule - not insignificant for the subject - which

¹¹⁸ Prof. Dr. Ádám Boóc, Ph.D, is full professor, head of the Institute of Private Law Studies, Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary (Budapest), Arbitrator (Arbitration Court attached to the Hungarian Chamber of Commerce and Industry, Budapest) and may be contacted at e-mail: booc.adam@kre.hu.

¹¹⁹ For the text of the article see:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86900004.TV&targetdate=&printTitle=1869.+%C3%A9vi+IV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikkek&referer=1000ev> last accessed 25 January 2023) In connection with the article see HOMOKI-NAGY M.: *A bírői felelősség az 1869:IV. tc. alapján.* In: Acta Universitatis Szegediensis. forum, Acta Juridica et Politica 1 (2017) pp. 45 - 68. see: http://acta.bibl.u-szeged.hu/56961/1/juridpol_forum_007_001_045-068.pdf, last accessed 25 January 2023.

reads: “Article 19: The judge shall act and judge in accordance with the law, the regulations made and promulgated pursuant to the law and the customary practice of the law.” On this, Gábor Hamza, ordinary member of the Hungarian Academy of Sciences points out that, on the basis of this statutory mandate, judges could also take into account the influence of Roman law in applying customary law.¹²⁰

With regard to civil liability, two older pieces of legislation deserve attention: the relevant provisions of Act VIII of 1871 and the relevant provisions of the Code of Civil Procedure of 1911 (CCP by Sándor Plósz).¹²¹ Article 66 of Act VIII of 1871 on the Liability of Judges and Court Officers contains the following provisions: “§ 66 If a judge or a clerk of a court has caused damage to any person in the course of the proceedings, either intentionally or through culpable negligence, by his acts or omissions, to the extent that such damage could not be avoided by the remedy provided by law, he shall be liable to full compensation. And if the judge or magistrate has given cause for the appeal by manifest misconduct, the higher court shall, in its decision on the appeal, order him to pay the costs, on application by the party.”¹²²

In her study, Kinga Bódiné Beliznai emphasizes that Act VIII of 1871 provided that judges and court officials were liable for intentional or reckless breach of their official duties and were also liable for damages caused by breach of their official duties.¹²³

Mention is made of the historical impact of Act IV of 1869 and Act VIII of 1871, which have also influenced our current law, this being well demonstrated by the fact that the AB Decision 33/2012 (17 July 2012) considers both pieces of legislation as historical sources. It is to note that the essence of this decision is the following: “The Constitutional Court declares that Article 90 ha) and Article 230 of Act CLXII of 2011 on the Legal Status and Remuneration of Judges is unconstitutional, and therefore annuls it with retroactive effect from the date of its entry into force, i.e. from 1 January 2012.”¹²⁴

The Code of Civil Procedure by Sándor Plósz also deals with the issue of arbitrator misconduct among the rules governing arbitration proceedings, as follows: “§ 773 An arbitrator may be obliged to act as a

¹²⁰ See G. HAMZA, *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition.*, Budapest, 2009, p. 377.

¹²¹ On Act VIII of 1871, see in particular HOMOKI-NAGY M., *A bírói felelősség kérdésének megítélése a gyakorlatban* Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 2020/3. pp. 208 - 237.

¹²² See: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87100008.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei/%3Fpagenum%3D28>, last accessed 25 January 2023. For the debate in the Chamber of Deputies on Act VIII of 1871, see SCHLACHTA B. L., *„A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. képviselőházi vitája.* Jog és Állam No. 42., ed.: MISKOLCZI-BODNÁR P., Budapest, 2022, pp. 207 - 214; For older Hungarian literature, see: MÁTHÉ G., *A bírói felelősség és a bírákra vonatkozó főbb rendelkezések törvényi szabályozása a dualizmus első éveiben* Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Tom. 14, Budapest, 1972, pp. 175- 187.

¹²³ See BÓDINÉ BELIZNAI K.: *A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben.* Jogtörténeti Szemle. 2019, No. 2. 19 – 28., p.23.

¹²⁴ For the text of AB Decision No 33/2012 (17.VII.17.) see: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/0D0C4A0C9BF49CC4C1257ADA00524F96?OpenDocument>, last accessed on 25 January 2023.

*judge only on the basis of a declaration in his own document. The signature of a document containing his designation or selection shall be deemed to be an acceptance in writing. As soon as the declaration of acceptance has been communicated to the opposing party, the arbitrator may resign only with the agreement of both parties, unless there is a valid reason for doing so. An arbitrator who, without just cause, fails to perform or is late in performing the obligation arising from the acceptance of a selection shall be liable, on application by either party, after hearing him, to a fine not exceeding two thousand crowns. An appeal shall lie from any order rendered on this point. In addition, such arbitrator shall be liable to pay to each of the parties the costs and damages incurred.*¹²⁵”

In relation to the delay in delivery of the arbitral award, an important provision is contained in § 780 of the Code of Civil Procedure of 1911 as follows: “*Section 780 If the arbitral tribunal delays for any reason in deciding the case, the ordinary tribunal shall, at the request of either party, fix a reasonable time limit for the delivery of its judgment, upon the unsuccessful expiry of which the arbitration agreement shall be terminated in the present case. The tribunal shall decide on the request by order, after oral hearing and, if necessary, after hearing the members of the arbitral tribunal. The order shall be subject to appeal. This Article shall not preclude the application of Article 773.*”¹²⁶

The provisions of Articles § 780 and § 773 can be applied independently of each other, recognizing that the arbitrator's delay may not necessarily and not exclusively result in the judgment.

If one turns to the original wording of the Austrian Civil Procedure Act of 1895, which is still in force today, it contained a similar provision in § 584 (2): “*§ 584. An arbitrator who fails to perform the obligation assumed by accepting the appointment or fails to perform it in time shall be liable to the parties, without prejudice to their right to request the suspension of the arbitration agreement, for all damages caused by his culpable refusal or breach.*”¹²⁷ It is important to note that, although this section of the Austrian ZPO (the Code of Civil Procedure) does not deal with fining of judges, it regulates the basis for damages in the same way as the CPC of Plósz, which considers culpable obstruction of proceedings (*Weigerung*) or delay in proceedings (*Bezögerung*) as tortious conduct. It is clear that Austrian legislation, like that of several other Central European States, had a significant influence on Hungarian procedural law.¹²⁸

¹²⁵ See:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=91100001.TV&targetdate=&printTitle=1911.+%C3%A9vi+I.+t%C3%B6rv%C3%A9nycik&referer=1000ev> ,last accessed on 25 January 2023.

¹²⁶ See:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=91100001.TV&targetdate=&printTitle=1911.+%C3%A9vi+I.+t%C3%B6rv%C3%A9nycik&referer=1000ev> , last accessed on 25 January 2023.

¹²⁷ See: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1895&page=492&size=47> , last accessed on 25 January 2023.

¹²⁸ For a summary of the impact of the Austrian Code of Civil Procedure on the Central European states, see W-RECHBERGER: *Die Ideen Franz Klein und ihre Bedeutung für die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Europa*. Ritsumeikan Law Review 25 (2008), pp. 101 - 110. <http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr25/rechberger%81i101%95%C5%82%A9%82%E7%81j.pdf> , last accessed on 25 January 2023. For the impact of the Austrian Code of Civil Procedure on *arbitration* in Slovakia and in

Article 773 of the CCP (Code of Civil Procedure of 1911) was amended by Article 15 (1) of Act X of 1928 on certain aspects of criminal justice, changing the currency from two thousand crowns to two thousand pengő. Its provisions reads as follows: “Section 15 The amount of the fine or penalty for forestry offences (Title I, Chapter IV, Title I, Act XXXI of 1879) and of the fine or penalty which may be imposed as a punishment or order in criminal or civil proceedings or in administrative proceedings, if this was determined by legislation enacted before 1921, shall be the same number of pence as the number of crowns or the number of crowns corresponding to the amount originally determined.”¹²⁹ In addition to the change in currency, the wording of the legislation is also important, in the author’s view, because it clearly treats the arbitrator who is fined in arbitration proceedings in this respect in a similar way to the concept out-of-court procedure .

Given that the Austrian ZPO of the time did not include the possibility of fining an arbitrator, while the CCP (Code of Civil Procedure of 1911) of Plósz did, it is worth referring to the report of the House of Representatives' Committee on Justice regarding the proposal of the CCP, which Géza Ujlaki quotes as follows: “[I]t happens several times that the arbitrator named by a party, seeing that his party's case is in a bad state, thwarts the decision by not attending the court session. In view of such cases, the Commission does not consider the obligation to pay compensation for the arbitrator's misconduct, as provided for in § 773, to be sufficient, but also considers it justified, as is the case today, to fine him.”¹³⁰ It can be seen that the intention of the legislator is in fact to penalise not only the respondent who caused the damage but also the arbitrator who did not act impartially and independently from the parties to the proceedings, i.e. who may be subject to disqualification proceedings. However, Ujlaki also points out that delay or failure to perform duties properly does not in itself constitute a ground for disqualification, only if the arbitrator favours the opposing party by the delay or is incapable of administering the arbitration because of the delay.¹³¹

On what regards contemporary Hungarian regulation on criminal liability of arbitrators, of relevance is Article 8 of Act VIII of 1871 and Article 3 of Act VIII of 1871. Article 3 of Act VIII of 1871 provides the following: “The scope of this Act shall also extend to arbitrators in respect of official offences.”. Article 8 of the same Act also expressly mentions a special additional penalty for arbitrators: “Article 8: If the offence of misconduct in office has been committed by an arbitrator, in addition to the ordinary penalty and its consequences, the loss of his capacity as an arbitrator shall be ruled in the event of him being disqualified.”. In essence, disqualification from serving as an arbitrator is defined as a secondary offence. In view of the fact that this law treats arbitrators and ordinary state judges the same way with respect to the enforcement of the administrative offences, it is justified examining the regulatory

Transcarpathia, see Á. BOÓC, *Észrevételek a választottbíráskodás fejlődéséről szlovák, kárpátaljai területeken az I. világháború után* Glossa Iuridica 8:3 (2021), pp. 161 - 180.

¹²⁹ See:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=92800010.TV&targetdate=&printTitle=1928.+%C3%A9vi+X.+t%C3%B6rv%C3%A9nyek&referer=1000ev> , last accessed on 25 January 2023.

¹³⁰ See UJLAKI G., *A választottbíráskodás kézikönyve*. Budapest, author's edition, 1944, p. 172.

¹³¹ See UJLAKI, *op.cit.*, p. 175.

background of the law in more detail from the perspective of the status of arbitrator. For this purpose, we refer to Professor Homoki - Mária Nagy 's study who quotes the provisions of Act VIII of 1871 noting the legislative debate on the Act of 1871 and with respect to which István Bittó, the then Minister of Justice (later Prime Minister), said the following: "[T]he responsibility of judges is the more necessary the more independent the judge is, both downwards and upwards; because it is a tremendous power which is placed in the hands of the independent judge; [...] it is necessary to ensure [...] that the judge will not abuse this great power, and to see to it that the power exercised by the judge is not the power of arbitrariness, not the power of caprice, but the power of law. [...] But judicial responsibility is also demanded by the spirit of our Constitution, which is based on the principle of personal responsibility".¹³²

Article VIII of the Criminal Code of 1871 was repealed with the entry into force of the Criminal Code, Act V of 1878 (the Csemegi Code). Chapter XLII of the Csemegi Code regulates offences and misdemeanours in office and those committed as lawyers. Article 461 of the Code defines the public officials regulated by the Chapter as follows: "*Public officials are those who are required by their office, service, or special assignment to perform the official duties of the State, the administration of justice, or of a jurisdiction or municipality; likewise those who are employed as supervisors, physicians, clerks, or servants in public funds, hospitals, or insane asylums directly administered by the State, jurisdiction, or municipality.*"¹³³ This definition clearly does not cover arbitrators. Although Tihámér Fabinyi refers to the fact that there have been means of interpretation that, since the arbitrator, although through the parties, is entrusted by the State with the exercise of the judicial power of the State, the arbitrator could be included within the definition of Article 461, this has not been widely accepted.¹³⁴

An interesting particularity is that the Explanatory Memorandum of the Csemegi Code, at the same time, includes arbitrators at the stock exchange court in the concept of public officials under Article 461, as follows: "*...For the purposes of the Criminal Code, persons who exercise the function of arbitrator at the stock exchange courts will also be considered public officials - because they, too, by virtue of their mandate obtained by decree of the law, perform the judicial function of the state, and decide on the very important property interests of the citizens. The same reasons which make it necessary for ordinary judges to have criminal guarantees for the exercise of their powers in the exercise of their office also make it necessary for members of the stock exchange tribunals to have such guarantees. The bribery of these or the deliberate perversion of law and justice by the members of these courts, is as much an abuse of the power conferred by the State as if it were committed by an ordinary judge; the citizen is as liable to be deprived of his rights by the malice, selfishness, and unjust judgment of a member of the Exchange Court, guided by ulterior motives, as if the attempted plunder were committed by a judge of the court who has been derelict in his duty and honour. The power derived from the State cannot remain without guarantees for these subjects; no one, and therefore not the individuals in question, have obtained a patent for subverting the requirements of the legal order*

¹³² See HOMOKI – NAGY, *op.cit.* pp. 65 – 66.

¹³³ See: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=87800005.TV&txtreferer=94500007.TV> , last accessed on 25 January 2023.

¹³⁴ See FABINYI, *op.cit.*, p. 164.

by means of the power derived from the State."¹³⁵ The quotation of this relatively lengthy text may be justified by the specific position taken in the explanatory memorandum, which considers the stock exchange arbitration tribunal as a special institution whose arbitrators, if abused, can cause citizens as serious harm as if they were state judges.

We note that in the modern Hungarian arbitration literature, László Kecskés, ordinary member of the Hungarian Academy of Sciences points out that in Hungary, stock exchanges and chambers of commerce and industry have played a significant role in the operation of arbitration courts. László Kecskés refers to the fact that the first stock exchange was established in 1854, when Lloyd's set up a grain exchange in Budapest. Then on 18 January 1864 the first major Hungarian organised arbitration court was established next to the Budapest Commodity Exchange, while later on such dispute resolution forums also started to operate next to the rural produce and grain exchanges.¹³⁶

However, the principles of interpretation of criminal law do not in any way imply that other arbitrators can be considered public officials within the meaning of the Code of Criminal Procedure by an expansive interpretation.

Based on examination of case law of the time, one can conclude that the arbitrator was essentially liable in criminal proceedings, but his act did not constitute an offence against the office. Géza Ujlaki refers to Judgment No. 151 of the Criminal Chamber of the Curia, according to which arbitrators are not public officials, but an arbitrator who acts in bad faith against his principal and deliberately causes damage is undoubtedly committing a criminal offence, not a public official offence, but a common offence.¹³⁷ Ujlaki rightly specifies that the term 'principal' is inaccurate because the arbitrator, once elected and having accepted office, is considered to be completely independent of the litigant.

1. Description of the legislation in force, in the light of case law

Act LX of 2017 on Arbitration, the new Arbitration Act in force since 1 January 2018 (“**New Arbitration Act**”) contains an enabling rule on arbitrator liability in Article 57(3): “*The rules of the permanent arbitral tribunal or, in the case of ad hoc arbitration, the arbitration council and the agreement of the parties may exclude or limit the liability of the permanent arbitral tribunal, the arbitration council and the arbitrators, except for liability for damages caused by intent or gross negligence.*”¹³⁸ (The new Arbitration Act replaced Act LXXI of 1994.)

¹³⁵ See: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1875_09/?pg=384&clayout=s, last accessed on 25 January 2023.

¹³⁶ See KECSKÉS L., *A választottbíráskodás jogi szabályozása Magyarországon..* KECSKÉS L. – TILK P. (eds.): A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai.. Pécs, 2018. p. 55. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/2021-02/a-valasztottbiraskodas-es-mas-alternativ-vitarendezeesi-eljarasok-jogi-szabalyozasanak-alapjai.pdf>, last accessed on 25 January 2023.

¹³⁷ See UJLAKI, *op.cit.* p. 186.

¹³⁸ It is worth highlighting that in the original version of the New Act on Arbitration, in force from 1 January 2018, this rule was included in paragraph (4).

The Ministerial Explanatory Memorandum to the New Arbitration Act pointed out that the bill would limit the legal consequences of breach of contract to the provisions of the Civil Code, 6:152 of the Civil Code, since not only liability for intentional but also for grossly negligent damage cannot be excluded or limited in a contract concluded between the parties and the arbitral tribunal.¹³⁹ The reasoning is also relevant to the topic because it clearly advocates a contract-based approach to arbitration liability. In the author's view, the Minister's Explanatory Memorandum clearly shows the need to regulate arbitrator liability as a separate form of liability.

Pursuant to Article 67 (8) of the New Arbitration Act, the Arbitration Court attached to the Hungarian Chamber of Commerce and Industry established its Rules of Procedure at the beginning of 2018, which were last amended with effect from 31 December 2022.¹⁴⁰ (“**Rules of Procedure**”) The sections of the new amendments concerning the arbitrator's liability are discussed below.

Article 50 of the Rules of Procedure contains the following provisions regarding the limitation of liability: “*Article 50 [Limitation of Liability] The Hungarian Chamber of Commerce and Industry, the Arbitral Tribunal, its organs and its employees, the Arbitration Council and its members shall not be liable for damages or any other legal consequence, nor shall they be liable to pay compensation or make reparation on any legal ground whatsoever for any act or omission in connection with the arbitration proceedings, except for damages caused by intent or gross negligence.*”

The main difference from the previous provision, described above, is that the limitation of liability no longer applies to damage caused intentionally or by gross negligence. Professor Tamás Sárközy points out that this is in line with the liability rules of the Civil Code in force.¹⁴¹

Katalin Murányi, a former Supreme Court judge, refers in an earlier article to Article 56 of the old, no longer in force Rules of Procedure of the Hungarian Arbitration Court, which contains the institution of limitation of liability, in connection with which she makes the following - critical - comment: “*I think that this provision is not sustainable. It cannot be upheld because, on the one hand, in a court hearing a damages action could not apply such a general exclusionary provision in the Civil Code. 314(1) and (2) of the Civil Code will not take into account the general rule of the Civil Code, will not take into account the provisions of the Civil Code and will not take into account the provisions of the Civil Code. 342(1), last sentence. I do not know what justification can be given for maintaining such a provision when today in Hungary all authorities, the state court, the judge and I could list them all are clearly liable for damages (the question is to what extent), only the Arbitral Tribunal and the arbitrator should be exempt from liability for damages even if they have acted in an extreme manner, perhaps even*

¹³⁹ See: <http://www.parlament.hu/irom40/15361/15361.pdf> , last accessed on 25 January 2023.

¹⁴⁰For the Rules of Procedure in force as of 31 December 2022, see <https://mkik.hu/eljarasi-szabalyzat-20221231> , last accessed on 25 January 2023. For a presentation of the New Act on Arbitration in English, see in particular I. VARGA, *Hungary: Chapter 4*. In: C. LIEBSCHER - A. FREMUTH-WOLF (ed.), Huntington (NY) 2020² , pp. 281 - 398.

¹⁴¹ See SÁRKÖZY T., *Választottbírói helytállás – felelősség, különös tekintettel a választottbírói ítéletek érvénytelenítésére*. Gazdaság és Jog. 2019/7-8, p. 24.

committing a criminal offence. I believe that maintaining this provision will not increase but decrease confidence in arbitration, and I therefore propose the deletion of the provision in Article 56 of the CCAA."¹⁴²

The (old) § 56 of the MKIK (Hungarian Chamber of Commerce and Industry) Rules of Arbitration? (please define abbreviation since you use it below)- called for by Katalin Murányi - contains the following provision: *"The arbitrators, the Arbitral Tribunal, the Hungarian Chamber of Commerce and Industry or its employees shall not be liable to any person for their acts or omissions in connection with the arbitration."*

This provision, which excludes liability for arbitration to the fullest extent possible, is similar in content to Article 40 of the ICC Rules of Procedure, as follows: *"The arbitrators, any person appointed by the arbitral tribunal, the emergency arbitrator, the Court and its members, the ICC and its employees, and the ICC National Committees and Groups and their employees and representatives shall not be liable to any person for any act or omission in connection with the arbitration, except to the extent such limitation of liability is prohibited by applicable law."*

An important difference in the ICC Rules compared to the old ICC Rules of Procedure is that the limitation of liability does not apply to the extent that such limitation is excluded by the applicable substantive law.¹⁴³

One interpretation of Article 56 of the old MKIK Rules of Procedure of 2011 is given by the judgment of the Metropolitan Court of Appeal in case No. 5.Pf.22.234/2013, in which the Hungarian Chamber of Commerce and Industry was the first defendant: *"[T]he defendant in the first instance cannot successfully argue that the actions of the arbitral tribunal acting alongside it should not be attributed to it, nor that it has excluded liability in Rule 56 of its Rules of Procedure. Since the arbitral tribunal operates alongside the defendant I., it is not subject to the provisions of the Civil Code. 30(1) of the Statute, the activities of the First Respondent are not those of a legal entity and must be attributed to the First Respondent. The reasoning of AB 1282/1993 that the arbitral tribunal's procedure is based on two contracts, the parties' arbitration agreement and the contract of mandate concluded by the parties with the arbitral tribunal, is correct as regards the procedure itself, but does not apply to the judgment. The arbitral tribunal cannot be regarded as the agent of the two opposing parties for the purposes of its award as a result, since its decision is not based on the instructions of the parties, which are in conflict with each other, and in their interests [Article 474(2) of the Civil Code], but is independent of them. Therefore, in case the arbitral tribunal causes damage by a final judgment of the ordinary court with the same effect as a final judgment of the ordinary court within the meaning of Art. 349(3) and 339(1) of the Civil Code. Article 56 of the Rules of Procedure, which has become the substance of a contractual relationship, shall not apply to this obligation. The existence of a*

¹⁴² See MURÁNYI K., *Az állami bíróságoknak a választottbírók működéséhez kapcsolatos gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról* In KECSKÉS L. - LUKÁCS J. (eds.), *Választottbírák könyve*, Budapest, 2012, p. 353.

¹⁴³ For an interpretation of this, see T. H. WEBSTER - M. W. BÜHLER, *Handbook of ICC Arbitration, Commentary, Precedents, Materials*, London, 2014, p. 610.

contractual relationship does not preclude the application of non-contractual liability where the specific conduct, manifest error of law, which may be reflected in the content of the judgment, is unlawful even if it is not contractual. The latter condition applies to the adjudicative activity of arbitral tribunals.”

In the author’s view, the judgment makes very relevant findings with regard to the nature of the arbitration relationship as a whole - and consequently also with regard to possible liability issues. The judgment underlines the characteristic of the arbitration relationship, which has been a feature of arbitration since Roman law, namely that the arbitration relationship is essentially a contractual relationship with the characteristics of a mandate.¹⁴⁴ The contractual character is also emphasised by Hungarian Constitutional Court Decision No 1282/B/1993, which states that arbitration proceedings are based on two contracts, the parties' arbitration contract and the contract concluded by the parties with the arbitral tribunal.

Accordingly, this contractual relationship includes, among other things, the Rules of Procedure of 2011, which contain the general terms and conditions of the contract, including the limitation of liability in Article 56, a provision that has become the substance of a contractual relationship. This also means that the parties to the arbitration proceedings, by submitting themselves to the jurisdiction of the arbitral tribunal from the jurisdiction of the state court, by accepting the arbitration agreement, the applicable Code on Civil Procedure and the Rules of Procedure of 2011, define the limits which govern their legal relationship and provide a framework for it.

It should be briefly pointed out that the above limitation of liability rule applies for the period during which the arbitrator is in office. The question arises as to whether the arbitrator's non-contractual liability, and in particular the pre-contractual relationship prior to the commencement of the legal relationship, may be subject to the limitation of liability. In the author’s view, *stricto sensu*, the exclusion of liability cannot apply to a *culpa in contrahendo* relationship, in particular in light of the situation where the arbitrator's relationship is not subsequently established.

In the light of the above, question arises as to whether, under the new Civil Code (Act V of 2013 on the Civil Code of Hungary), this could mean that liability for damage caused by a judgment may be applied to damage caused by an act of public authority, we turn to Article 6:549“§ 6:549 [*Liability for damage caused in the exercise of judicial, prosecutorial, notarial and executive powers*](1) *The rules on liability for damage caused by judicial and prosecutorial authority shall apply mutatis mutandis to liability for damage caused by administrative authority, with the provision that the claim for damage caused by judicial authority shall be brought against the court, and the claim for damage caused by prosecutorial authority against the Office of the Attorney General. If the court seized is not a legal person, the claim for damages shall be brought against the court having legal personality and operating within the jurisdiction of the court seized. An action for damages is subject to the condition that the ordinary legal remedy has been exhausted. (2) Liability for damage caused in the notarial and executive capacity shall be governed mutatis mutandis by the rules on liability for damage caused in the administrative*

¹⁴⁴ In this context, see in particular UJLAKI L., *A választottbírói szerződés jogági elhelyeztettsége és tipológiája*. Jogtudományi Közlöny 46 (1991), pp. 216 - 225.

capacity. An action for damages shall be subject to the condition that the ordinary legal remedy has been exhausted."

In the context of the Civil Code of 2013 the Commentary of the Code on does not mention arbitration liability, but refers, for example, to the Hungarian Supreme Court's Civil Law Case 3/2004, which states that the former Civil Code (Civil Code of 1959) does not provide for liability for damages caused by the notary's activities in the preparation of public documents, 349 (3) of the Civil Code of 1959.¹⁴⁵ By addressing this dual nature of the legal relationship of arbitration within the meaning of the above judgment, one can speak of a further essential point of intersection between the activity of public courts and that of arbitration, in the case of liability for damage caused by a judgment rendered - which can be enforced by the State - in the case of a public court.

The position of Róbert Szakál is essentially the same: "[I]n this respect, a distinction has also been made in practice between the liability of arbitral tribunals and arbitrators for damages caused by their decisions in the course of the proceedings according to the general rules, and the liability of arbitrators for damages caused by an award with public authority of *res judicata*, finality and enforceability according to the rules of public authority."¹⁴⁶

Emphasize is made that not the arbitration award, but the arbitrator's activity, is the subject of the decision of the Court of Appeal 2010.96: "... [if] the arbitrator does not fulfil his/her obligation, i.e. the obligation to arbitrate and to decide the case, and thus causes damage to one of the parties, he/she is liable according to the general rules of civil liability for damages (Article 339 of the Civil Code)." However, in its decision published under BDT. 2014.317, the Budapest Court of Arbitration states that the arbitrator cannot be considered as the agent of the parties in any circumstances with regard to the award, since "[t]he arbitral tribunal cannot be considered as the agent of the two opposing parties from the point of view of the award as a result, since it does not act on the instructions of the parties - which are in conflict with each other - and in accordance with their interests, but independently of them."¹⁴⁷

The solution developed by the Hungarian judicial practice could probably be the approach taken by the Metropolitan Court of Appeal in the reasoning of its judgment No. 5.Pf.22.234/2013, referred to in detail above, according to which the contractual legal relationship may be applicable to the arbitration proceedings and activities with regard to a liability for damages, but not to the award, due to its public nature. According to the Court, this part of the arbitral activity therefore represents a different level, has a different legal nature, and the question of liability can therefore be settled by the rules on liability for damage caused by the exercise of public authority.

¹⁴⁵ See OSZTOVITS A. (ed.), *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. IV*, Budapest, 2014, p. 213.

¹⁴⁶ See SZAKÁL R., *Gondolatok a választottbíráskodás felelősségi kérdéseiről*. In: *A Kereskedelmi Választottbíróság évkönyve 2018*. (ed. BURAI - KOVÁCS J.), Budapest, 2019, p. 150.

¹⁴⁷ For a critical analysis of the judgments, see LÁSZLÓ A. D., *Felelősség választottbíráskodási tevékenységgel okozott károkért az új választottbírósági törvény alapján*. In: *A Kereskedelmi Választottbíróság évkönyve 2018*, ed. BURAI - KOVÁCS J., Budapest, 2019, pp. 162 - 165.

András Dániel László criticized this decision of the Metropolitan Court of Appeal - referring to the case decision of the Court of Appeal of the Republic of Hungary No. 96 of 2010 - very sharply.¹⁴⁸ The witty part of his argument is the reference to the escrow agreement as a similar situation, where the escrow holder applies the previous contractual provision to the specific situation and releases the deposit to one of the parties, regardless of the possible interest of the other party. András Dániel László states - with which the author essentially agrees - that there is no legal policy reason to justify the application of different rules to the damage caused by procedural irregularities and wrongful conviction.

From the Hungarian case law, we also mention a case dealing with the liability of the arbitral tribunal (the acting arbitration council). In the case in question, the Győr Court of First Instance acted in the first instance under No. P.20.661/2016, the judgment of the first instance was set aside by the Győr Court of Appeal by its order No. Pf.III.20.071/2017/3/I. and the court of first instance was ordered to rehear the case and issue a new decision. The judgment of the first instance (P.20.20.465/2018/4.) was upheld by the Győri Court of Appeal in its judgment Pf.V.20.031/2019/6/I. It is salient to emphasise that the fact that the Győri Tribunal and the Győri Court of Appeal acted in the case is not irrelevant for the substantive analysis of the case.

What is interesting in this case is that the arbitral tribunal was not challenged by a party to the dispute, but by another party to the proceedings, a forensic expert appointed in the case. According to the facts of the case, the arbitral tribunal appointed the expert (the plaintiff in the subsequent damages action) as an expert in the arbitration proceedings pending under No. Vb/14038 by an order dated 17 March 2015. The expert prepared a forensic expert opinion dated 23 June 2015 and submitted a list of expert fees for the amount of HUF 1,591,985. However, the arbitral tribunal, in its order dated 3 November 2015, did not award the applicant any expert fees, excluded the expert opinion from the scope of evidence and requested the expert to return the documents generated during the proceedings and those in his possession to the Secretary of the Arbitral Tribunal. According to the reasons for the order, the expert breached his obligation of confidentiality in the course of his proceedings by seeking the assistance of his university colleagues in matters beyond his expertise, which he did not inform either the parties or the arbitral tribunal. The reasoning of the order also states that it was not possible to separate the parts of the expert opinion that raised concerns from those that did not and that the entire expert opinion had to be excluded from evidence.

In the expert's view, he did not breach his confidentiality obligation. In his petition, he sought payment of the expert's fee of HUF 1,591,985 and default interest and his first head of claim was made on grounds of liability for damages in the exercise of official authority, while his second head of claim was grounded on non-contractual general liability.

The case also raised a question of jurisdiction. In its order No. Pkf.V.25.427/2016/2, the Court of First Instance changed its earlier order, in which it ordered the transfer to the Metropolitan Court of Justice under Article 52 of the old Constitution, as in its view the dispute in the litigation was a matter related to arbitration proceedings.

¹⁴⁸ See LÁSZLÓ A. D., *op.cit.* p. 164.

The Győri Ítéletábla (High Court of Justice) in its order (Pf.III.20.071/2017/3/I.) annulling the first instance proceedings (P.20.661/2016) did not share the above position, stating that the case in question is not a matter related to arbitration proceedings. On the basis of the order Pkf.V.25.427/2016/2, which referred the case to the ordinary court, the court of first instance concluded that if, according to the court of second instance, the plaintiff expert had the possibility to bring a claim for damages before an ordinary court on the grounds of unlawful conduct, the legal title of this claim could only be a claim for damages caused by a judicial (administrative) act, since otherwise the dispute would not fall within the jurisdiction of the court.

The Court of First Instance therefore decided the dispute on the basis of damages caused by administrative acts. The Court of First Instance dismissed the defendant, the Hungarian Chamber of Commerce and Industry, and held that not only the content of the judgment may contain an error of law, but also the manifest error of law in the content of the order may be unlawful and therefore may give rise to a claim for damages for the exercise of official authority.

Following the appeal, the Court of First Instance set aside the judgment and ordered the court of first instance to start a new trial. It stated at the outset that the fact that the Court of First Instance had held in an earlier order that the dispute in the action did not relate to arbitration and had therefore not referred it to arbitration could not mean that the fact that the action had been brought on that basis could not itself have been founded. The court of second instance took a principled position when it held that there was no public authority against the judgment of the court of first instance in respect of the order made by the arbitral tribunal: "*[I]n the view of the Court of First Instance, the Court of First Instance erred in finding that not only the arbitral award but also the order made by the arbitral tribunal could be considered to be of public authority. Arbitration proceedings are of a particular nature. The Arbitral Tribunal is a body chosen by the parties to a contract to adjudicate on disputes on the basis of the principle of freedom of contract. By agreeing to the procedure, the parties accept that there is a limited remedy, that there is no right of appeal and that only the annulment of the arbitral award can be made and only in the cases provided for by law. The fact that the Arbitral Tribunal's procedure is based on two contracts - the parties' arbitration contract and the parties' contract with the Arbitral Tribunal - is correct for the procedure itself. However, this does not apply to the arbitral award because, for the purposes of the award as a result, the Arbitral Tribunal is no longer the opposing agent of the two parties. Therefore, if the Arbitration Court causes damage by a final judgment of the ordinary court with the same effect as a final judgment of the ordinary court within the meaning of Article 58 of the Civil Code, the occurrence of this damage gives rise to a non-contractual obligation to pay damages caused by the Civil Code in the exercise of its public (judicial) powers (Decision BDT.2014.3137, AB 1282/B1993). The judgment can be directly linked to the state coercion (enforcement). In view of the public authority nature of the judgment and its enforceability, the Civil Code can and must be applied. 6:548-549. In contrast, in relation to the conduct of the arbitration proceedings and the orders made in the course of the arbitration proceedings, this public authority cannot be established, since there is no possibility of coercive measures, the parties can agree on*

practically any procedural issue, and the procedure is not governed by law but by the parties' own procedural rules."¹⁴⁹

The ground for the extended citation of the reasons of the order is also explained by the fact that the reasoning shows a strong theoretical basis, among other things, referring to the principle of freedom of contract in connection with arbitration. The following statements by Éva Török from recent Hungarian literature on the role of freedom of contract in economic law deserve attention: "[T]he principle of freedom of contract refers to the fact that the will of the parties is not legally bound. It is for the parties themselves to decide whether to conclude a contract, and if so, with whom and with what content. It is the contract which is the driving force behind the circulation of property, and the private autonomy of the parties is asserted in its creation. Contractual freedom is an essential element of the market economy. Economic operators are free to enter into contractual relations voluntarily, to choose their contracting partner and type, and to set the terms of the contract in the way that best suits their interests."¹⁵⁰

Contractual freedom cannot, of course, be separated from the principle of contractual risk, since it is also a kind of contractual risk if the parties deliberately choose to avoid the ordinary state court and instead resort to arbitration. Professor Tibor Nochta makes the following observation on certain links between contractual risk and economic life: "[F]rom an economic, social and legal point of view, the treaty is a cohesive, peace-building and reconciling legal instrument, and therefore the public trust attached to it must not be weakened. ... The potential risk of failure to fulfil the obligations undertaken by the parties by entering into a contract is in itself a risk, given the economic, political and social uncertainties that characterise our lives in general. For this reason, contractual risks are necessarily and consciously assumed by the parties and shared, primarily of their own free will. ... The bearing of the legal consequences of a breach of contract is also based on whose risk it was that the failure to perform the obligation in question fell within."¹⁵¹

The court proceedings continued following the annulment of the Győr Court of Appeal. In the repeated proceedings, the Győri General Court had to deal with the secondary claim - of particular relevance to our subject - of non-contractual general liability, also in the light of the annulment order of the Court of Appeal analysed here. In the retrial, the Győri General Court dismissed the plaintiff's claim on the basis of tortious liability. According to the grounds of the judgment, in the event that a dispute concerning a legal opinion prepared by a forensic expert appointed by the arbitral tribunal does not constitute an arbitration case, where the arbitral tribunal, by its order, which is fully reasoned but without any right of appeal, disregarded the expert opinion prepared by the plaintiff as evidence in the arbitration case and did not exercise public authority liability in the course of its activities, it cannot

¹⁴⁹ The Order of the Győr Court of Appeal No. Pf.III.20.071/2017/3/I. was made available to the author by the Secretariat of the Permanent Court of Arbitration of the Hungarian Chamber of Commerce and Industry.

¹⁵⁰ See TÖRÖK É., *A szerződési szabadság gazdaságsszabályozó szerepe* Debreceni Jogi Műhely Vol. 9. Issue 1-2. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/a_szerzodesi_szabadsag_gazdasagszabalyozo_szerepe/, last accessed on 25 January 2023.

¹⁵¹ See NOCHTA, T., *A szerződési jog megváltozott kockázatai*. In: MISKOLCZI BODNÁR P. – KUN A. – BOÓC Á. (eds.): *Gazdaság és jog: húsz év jogalkotási fejleményei a civilisztika területén*, Budapest. 2019, pp. 40-41.

be liable to the plaintiff's expert under the general rules of tort liability. The Court of First Instance also pointed out that the arbitral tribunal's order not to adjudicate on the expert's opinion is not subject to any appeal, so that, if that action cannot be overturned, there can be no finding either of the existence of a factual damage or of the illegality of the arbitral tribunal's procedure.

The court of second instance, the Győr Court of Appeal, agreed with the operative part of the judgment, thus upholding the dismissal of the action, while significantly changing and supplementing the reasons. It examined whether the Civil Code. 6:519 of the Court of First Instance, the reasoning of the case was examined and the reasoning was examined in the light of the Court's decision. In this respect, the Arbitral Tribunal expressly referred to the order appointing the expert, where one paragraph reads - as is customary in arbitration proceedings - with regard to co-experts: "*The Arbitral Tribunal shall invite the expert to inform the Arbitral Tribunal if the involvement of a co-expert should be necessary to answer any question.*" In this context, he referred to the rule of confidentiality, which is common in arbitration proceedings, as well as in the Rules of Procedure of 2011, both in the old and the new Act on Arbitration, and which enforces one of the core values of arbitration, confidentiality.

152

The reasoning of the judgment refers to the fact that the expert opinion itself states that, since the issues raised concern a wide range of disciplines, the expert in each case consulted the relevant faculties of the Széchenyi István University of Győr, which are competent in the matter. In addition, the plaintiff in the arbitration proceedings objected to the expert in the arbitration proceedings on the grounds of breach of the rules of confidentiality of documents, inter alia, on the ground that one of the members of the board of the defendant in the arbitration proceedings is also a staff member of Széchenyi István University of Győr.

The Court of Appeal is of the opinion that, based on the above, the defendant, i.e. the Hungarian Chamber of Commerce and Industry, is not liable in tort either, since the defendant is not liable under the Civil Code 6:519 of the Civil Code and proved that it was not responsible for the conduct by which it did not charge the plaintiff an expert fee for the expert opinion prepared. In fact, the applicant caused the damage essentially through its own fault, since it breached its confidentiality obligation and consulted other experts without informing the arbitral tribunal, even though the order for reference provided that consent of the arbitral tribunal must be sought in the event of the involvement of a co-expert. Thus, the arbitral tribunal could not be liable in tort either, since there was no finding of illegality, but there was clearly a finding of fault on the part of the injured party. The author does not agree here with the reference of the judgment of the Court of First Instance to tortious liability, since if the arbitral body had acted within the scope of the arbitral mandate - essentially within the limits of the mandate - its conduct could be judged primarily on the basis of the rules of contractual breach of contract.

¹⁵² On confidentiality and secrecy in arbitration proceedings, see in particular GELLÉRT Gy., *Új törvény a választottbíráskodásról Magyar Jog*, 45 (1995), pp. 451 - 452.

2. The Rules of Procedure of the Arbitration Court of the Hungarian Chamber of Commerce and Industry in force since 31 December 2022, concerning liability of arbitrators

The Rules of Procedure of the Arbitration Court attached to the Hungarian Chamber of Commerce and Industry have been amended as of 31 December 2022 (“**2022 Rules of Arbitration**”). The amendment was adopted by the Presidency of the Arbitration Court attached to the Hungarian Chamber of Commerce and Industry (“**Hungarian Arbitration Court**”) on the basis of the recommendations of the working group chaired by Professor István Varga.

Among the amended provisions, there are several that directly or indirectly affect the issue of arbitrator liability, so in this paper will specifically deal with the provisions of the 2022 Rules of Arbitration that may affect the arbitrator's liability.¹⁵³

Paragraph 22(1) of the Rules of Procedure has been amended and a new paragraph (3) has been added: “§ 22 [Adoption] (1) The arbitrator shall accept the nomination by signing and submitting to the Court of Arbitration a declaration accepting the nomination or appointment as arbitrator, as the case may be, in the Annex to these Rules, **no later than 30 days from the date of the notification**. The arbitrator shall ensure the accuracy of the terms of the acceptance throughout the proceedings and shall disclose to the Arbitration Council, the Parties and the Arbitral Tribunal any changes thereto that affect the proceedings. (2) The mandate of the arbitrator shall be established by the acceptance of the nomination or appointment. (3) **By accepting the appointment of an arbitrator, the arbitrator undertakes to perform his/her duties as arbitrator in accordance with the provisions of the Rules of Procedure.**(emphasis added)”

According to the internal working paper prepared for the Board of the Hungarian Arbitration Court, the rationale for these amendments can be summarised as the time limit for the submission of the acceptance statement to the Court of Arbitration in paragraph (1) and the new paragraph (3) are intended to ensure the efficiency and further expediting of the formation of the Board and the conduct of the proceedings.

While the author agrees with this reasoning, two important issues need to be mentioned with regard to the arbitrator's responsibility. If one accepts the general rule that the arbitration agreement is concluded by the signing of the arbitration statement - and, accordingly, by the arbitrator submitting it to the parties or to the arbitral institution - the obligation to deliver the acceptance statement to the institution within a certain time limit can be considered as the first actual contractual obligation of the arbitrator. In the author's opinion, this is part of the contractual and not of the pre-contractual

¹⁵³ For a full description of the amendment to the Rules of Procedure, see R. SCHMIDT, *More Than a Facelift? - New Hungarian Arbitration Rules Take Off in 2023*, available at <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/01/05/more-than-a-facelift-new-hungarian-arbitration-rules-take-off-in-2023/>, last accessed on 25 January 2023.

relationship (to which *culpa in contrahendo* could apply), since the arbitral tribunal does not make any substantive statement with legal effect in relation to the arbitral relationship after the receipt of the statement of acceptance. It should be noted that not all arbitral institutions have such a rule. Among the major international arbitration institutions, the ICC is an example, where the selection process for the arbitrator is based on the fact that the arbitrator nominated by the parties, either individually or jointly, must be expressly confirmed by the Secretary General of the ICC in order to be appointed. The ICC Rules of Arbitration 2021 (as before) contain the following provision in this regard in Article 13(2):¹⁵⁴ “*The Secretary General may confirm as co-arbitrators, sole arbitrators and presidents of arbitral tribunals persons nominated by the parties or pursuant to their particular agreements, provided that the statement they have submitted contains no qualification regarding impartiality or independence or that a qualified statement regarding impartiality or independence has not given rise to objections. If the Secretary General considers that a co-arbitrator, sole arbitrator or president of an arbitral tribunal should not be confirmed, the matter shall be submitted to the Court.*”¹⁵⁵”

Under this Article, the ICC Secretary-General shall confirm the arbitrator in office if the statement of acceptance submitted by the arbitrator does not contain a qualification as to independence or lack of impartiality or a qualification which has not given rise to an objection. The Secretary General shall report the confirmation to the ICC Court at a subsequent session of the ICC Court. In the event that the Secretary General considers that the confirmation of an arbitrator, a sole arbitrator or the chairperson of a panel should not be confirmed, the matter shall be referred to the arbitral tribunal. All this is relevant to our topic because, in light of the above, the ICC provisions show that the arbitrator's statement of acceptance cannot in itself create an arbitration agreement, as constitution of the arbitral tribunal is required. It also follows that, until this is done, there is no contract, but at most a pre-contractual relationship in an ICC arbitration, which may have an impact on the arbitrator's liability at this stage of the legal relationship.

Our second comment relates to the new paragraph (3) of Rule 22 of the Rules of Procedure of 2022. The fact that by accepting the mandate of the arbitrator the arbitrator undertakes to perform his/her duties as arbitrator in compliance with the provisions of the Rules of Procedure of 2022 is a declaration that the Rules of Procedure of 2022, with all their provisions, including the rule on limitation of liability, are an unequivocal part of the arbitration agreement. Analysing the relevant rules of several arbitral institutions (e.g. ICC, AAA), Professor Emilia Onyema stresses the same in her monography.¹⁵⁶

Paragraphs 43 and 44 have been amended in the context of the judgment. An important turn has been added to section 43(2) of the Rules of Procedure of 2022: “*Article 43 (2) The award shall be in writing and signed by the members of the arbitration panel. In the case of proceedings of more than one*

¹⁵⁴ For a presentation of the ICC Rules of Procedure 2021 in Hungarian, see BOÓC Á., *Észrevételek az ICC 2021. évi Választottbírósi Eljárási Szabályzatához (ICC Arbitration Rules 2021)* 70 *Studia in Honorem Imre Szabó* (ed.: UDVARY S.) Budapest, 2021, p. 56; KOROM V., *Az ICC Nemzetközi Választottbírósi Szabályzata*. *Gazdaság és Jog* 3, 2021, pp. 8-10.

¹⁵⁵ For the text of the ICC Rules of Procedure 2021, see: <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration/>, last accessed on 25 January 2023.

¹⁵⁶ See E. ONYEMA, *International Commercial Arbitration and the Arbitrator's Contract*, Abingdon, 2010, pp. 104 -117.

*arbitrator, the signatures of the majority of the members shall be sufficient, provided that the reasons for the lack of signature shall be **indicated and certified by the Arbitral Tribunal on the award.** (emphasis added)".*

According to the reasoning in the internal working paper prepared for the Board of the Hungarian Court of Arbitration, the authority and integrity of the arbitral tribunal is protected if the reason for which an arbitrator did not sign the award is documented in an institutionalized way - declared by the arbitral tribunal -. It also follows that the documentation of the lack of signature does not depend on the arbitrator refusing to sign and/or participating in the decision or being prevented from doing so.

The following paragraph (3) is added to Article 44 of. Rules of Arbitration year 20022: *"(3) The arbitrator who signs the award may add a written dissenting opinion to the award, which shall be placed in a sealed envelope with the case file. The President of the Arbitral Tribunal may, in justified cases, allow access to the separate opinion. The separate opinion shall not contain information concerning the internal deliberations of the arbitrators."*

This provision also aims to preserve the authority and integrity of the arbitral tribunal and to prevent, as the working paper puts it, the occurrence of unacceptable arbitral conduct that has occurred in practice and has led to the disclosure of the secret of deliberations.

The background to this amendment is with the purpose of being familiar with the practice of the MKIK (Hungarian Chamber of Commerce and Industry) in this regard and was made available in a letter by János Burai - Kovács, President of the Arbitration Court of the Hungarian Chamber of Commerce and Industry who noted that the dissenting opinion was placed in writing in a closed form in case file. Moreover, János Burai - Kovács mentioned that during annulment proceedings the judges accessed the dissenting opinion and made it available to the parties. János Burai - Kovács also stresses that the dissenting opinion is an independent, dissenting professional opinion which the arbitrators have the right to communicate.¹⁵⁷

In connection with the above, we would also like to make clear that arbitral awards have also been annulled by Hungarian courts for reasons related to the closure of deliberations. In this respect, we refer to decision No. BH 2017.4.126. published in the Court Decisions 2017, issue IV. This decision stated that if, according to the Rules of Procedure of 2011 of the arbitral tribunal, the panel renders its judgment in closed session, the requirement of "closed session" means that the members of the panel must render the judgment in such a way that they can discuss the legal issues raised in the case in a meeting held *in camera*, at the same time, in direct argument with each other. Violation of this provision of the Rules of Procedure of 2011 is a ground for annulment of the arbitral award under Article 55(1)(e) of the old Arbitration Act of 1994.

All this naturally gives good reasons to the amendment of the new Rules of Procedure as described above. As regards the liability of the arbitrator, the question arises whether, if the arbitrator intentionally violates the rules of closed deliberation, i.e., for example, by providing information on the dissenting opinion, he/she can be held liable for the damage caused, since the exception to the

¹⁵⁷ See BURAI-KOVÁCS J., *A megújult Kereskedelmi Választottbíróság első három évének gyakorlati tapasztalatairól - Ajánlások.* In: Jogi Tájékoztató Füzetek. (szerk.: SZAKÁL R.), Budapest, 2022, pp. 342 - 352.

limitation of liability in Article § 50 the Rules of Procedure of 2022 (intent or gross negligence) may apply. In the author's view, it is also theoretically possible that a breach of the deliberative privilege may cause damage not only to the parties to the arbitration but also to third parties, and in that case, too, Article 50 of the Rules of 2022. would apply, as explained in detail here.

In Annex 2 (Schedule of Fees) to the Rules of Procedure, a paragraph (4) has been added to Article 53 as follows: "*Article 53.4) The Court of Arbitration shall be entitled to reduce the fees of the arbitral tribunal if the arbitral tribunal fails to deliver the award to the Court of Arbitration within 45 days as provided for in Article 43.3 and has not requested an extension of this time limit. The difference in the fees in such a case shall be placed in the reserve fund.*"

As it is known, one of the most elementary obligations of an arbitrator is to render a judgment, however, the author's position is that the arbitrator's delay may cause harm to the parties not only by rendering the judgment, but also by other procedural acts in the proceedings.

A similar rule to the new paragraph (4) of Article 53 of Rules year 2022 can also be found in the rules of arbitration of other arbitral institutions. On 17 December 2015, the decision of the Bureau of the Court of Arbitration (Bureau), which was promulgated by the Court of Arbitration in plenary session also held on the same day, deals with the legal consequences of draft judgments sent to the Court of Arbitration by arbitrators who were unlawfully late.

Under the ICC Rules of Arbitration, draft judgments are to be sent by the arbitrators to the ICC Court, where they are reviewed under the *scrutiny* procedure before being finalised.

If the ICC arbitral award is delivered by the arbitrators beyond the period provided under Article 31 of the ICC Rules 2021, the ICC Court may, unless it finds that the delay is justified by factors beyond the control of the arbitrators or exceptional circumstances exist, reduce the arbitrators' fees under paras. 152- 155 of the ICC Note to Parties and the Arbitral Tribunal on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration (2021) by certain percentages going up to 20% or more depending on the extent of delay¹⁵⁸:

Emanuela Truli points out that, according to her own interpretation, the 1987 IBA Rules of Ethics propose an alternative remedy for the loss of the arbitrator's misconduct – the loss of entitlement to remuneration.¹⁵⁹ In Truli's view, however, this is an insufficient remedy. Although the aggrieved parties do not have to pay the arbitrator's fees, they must bear the other costs incurred in connection with the arbitration, as well as the consequences of delay. This remedy also provides little incentive for the arbitrator to avoid misconduct, as a party who has benefited from the arbitrator's misconduct may be willing to compensate the arbitrator or pay his fees in other ways. Thus, the arbitrator may even

¹⁵⁸ Available at <https://iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2020/12/icc-note-to-parties-and-arbitral-tribunals-on-the-conduct-of-arbitration-english-2021.pdf>, last accessed on 25 January 2023.

¹⁵⁹ For the text of the *IBA Rules of Ethics for International Arbitrators*, see: https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2021/03/iba_publications_ethics_arbitrators_1987.pdf, last accessed on 25 January 2023.

effectively waive the arbitrator's remuneration in the main case as described above in order to possibly obtain future arbitration assignments from the party that benefited from the arbitrator's misconduct.¹⁶⁰

Although this arbitral conduct is essentially based on a presumption, it can certainly be agreed that setting aside the award of an arbitrator alone cannot compensate for the damages caused by the arbitration. We would like to reiterate that, according to the new provision of the Hungarian Court Rules of Arbitration analysed here, the reduction of fees resulting from the delayed delivery of the award will not be returned to the parties to the proceedings, but will be paid into the Court of Arbitration's reserve fund, which is intended to cover the arbitrator's fees of a new panel in the event of a new arbitration following a possible annulment proceeding.

3. Concluding remarks

In recent Hungarian literature, Professor Ádám Fuglinszky has also dealt with the theoretical issues of arbitrators' liability. The primary subject of his investigation is whether only the rules of contractual liability apply to arbitrators' liability or whether the rules of the Hungarian Civil Code (Ptk. 6:549.§) are the appropriate legal norm. To this end, Fuglinszky refers to the ambiguity of the legal relationship of arbitration, which can be captured in the truly contractual nature of the arbitration proceedings and the system of public authority relations attached to the award. An important argument in favour of the applicability of public liability to arbitral awards is that it would constitute an unjustified privilege if the arbitral tribunal, whose award is enforceable in the same way as that of the state court, could act in a completely irresponsible manner. Mr Fuglinszky also shows that the liability of the ordinary court is not precluded if the parties designate the court by contract, using a subordinate jurisdiction.

However, Fuglinszky's final position is to favour contractual liability. With a witty analogy to the story of the Hungarian King Matthias and the clever girl, he takes notice that, in his view, the Civil Code of 2013 is not the only legal basis for the interpretation of the Civil Code. 6:549. § 6.549 of the Civil Code of 2013 has an inherent contradiction: "*[I]n particular, on the one hand, the State expressly allows legal entities to be excluded from the administration of state justice; this 'outsourcing' of justice is (also) legitimised by the enforceability of the decision thus made by public authority; furthermore, the administration of state justice may only exceptionally, primarily for procedural reasons, annul arbitral awards on the grounds of the invalidity of the arbitration clause or on the grounds of a breach of public policy; and then, as if in opposition to all these decisions, it opens the door to the pursuit of claims for damages against arbitrators and arbitral tribunals, offering a kind of secondary State legal protection against arbitral awards, thus enabling parties excluded from the State justice system to seek redress against their arbitrators instead of the State justice system in the event of an unfavourable decision, under the State's protective umbrella, on the basis of their own voluntary decision.*"¹⁶¹

¹⁶⁰ See in this regard E. TRULI, *Liability v. Quasi-Judicial Immunity of the Arbitrator: The Case Against Absolute Arbitral Immunity*, *The American Review of International Arbitration*, Vol. 17 (2006), pp. 19 - 20.

¹⁶¹ See FUGLINSZKY Á., *Kártérítési jog. Új magánjog sorozat 7.* Budapest, 2015, p. 564.

Professor István Varga, in his study on the liability of arbitrators, also basically emphasizes the contractual liability of arbitrators: "[I]f someone were to take action against arbitrators, he could only do so by virtue of the prescription *arbitri*, i.e., he could derive it from the arbitration contract as a contractual relationship of a mandate nature. If he does this, he will have very serious difficulties in terms of procedural law, to say the least, the arbitrators have an obligation and a continuing obligation to maintain confidentiality, one of the main cornerstones of this procedure is confidentiality, secrecy. ... But the fact is that sooner or later the legislator, or ultimately the jurisprudence, will have to give an answer to this arbitration contract itself, what conditions it has and presumably it will have to go in the same direction as the Western European solutions, as I have just explained, namely that we take into account the annulment suit as a pendant of the legal remedies."¹⁶²

There is a noticeable difference in the approach of Ádám Fuglinszky and István Varga - in accordance with their academic interests - because while Fuglinszky approaches the issue of liability from the substantive law side, István Varga approaches it from the procedural law side. Their final conclusion is essentially the same: they do not consider it correct to apply the provisions of the § 6:549 of the Civil Code of 2013 to the liability of arbitrators, they see the liability as being contractually based. However, it is important that both opinions express the need for special elements of the arbitration relationship which require special regulation of the arbitrator's liability.

Summarizing the above, the author's firm position is that just as the arbitrator's contract - according to several representatives of the international literature - is a *sui generis* contract, so is the arbitrator's liability a *sui generis* liability form, which deserves a separate regulation. Hopefully, the Hungarian legislator will soon create independent rules on arbitrator liability, which will contribute significantly to the development of arbitration dispute resolution.

¹⁶² See VARGA I., *A választottbírák felelőssége*. Közjegyzők Közlönye. 2019/5-6, p. 12.

VB-PORTÁL

Az alkalmazás célja

A VB-portál a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság (Kereskedelmi Választottbíróság) igényei alapján, a választottbírósági törvény és az eljárási szabályzat figyelembevételével kifejlesztett program, online ügyintéző platform, amely felhő alapú iratmegosztást biztosít és az eljárás résztvevőinek együttműködését támogatja. A portál feladata, hogy növelje a választottbírósági eljárások hatékonyságát, az átláthatóságot az ügy résztvevői között, és garantálja a résztvevők számára az adatbiztonságot és a bizalmasságot. A portál használatával a választottbírósági eljárások résztvevői biztonságos elektronikus hozzáférést kapnak az eljárás dokumentumaihoz.

A VB-portál nemcsak hozzáférést biztosít a főbb adatokhoz és a dokumentumokhoz, hanem lehetővé teszi, hogy a résztvevők a saját irataikat ezen a felületen keresztül nyújthassák be. A VB-portál a Választottbíróság valamennyi eljárásához használható. A rendszer három eljárástípust különböztet meg: az intézményi peres eljárást, ezen belül a gyorsított eljárást és a közvetítő eljárást. A platform lehetőséget biztosít arra is, hogy ad hoc eljárások esetén az intézményen kívül eljáró választottbírósági tanácsok igénybe vehessék a VB-portál szolgáltatásait külön díjazás ellenében.

A rendszer minden ügy számára külön oldalt hoz létre, ehhez az ügyoldalhoz csatlakozhatnak a felek (illetve jogi képviselőik), a választottbírók és az eljárás esetleges további résztvevői (szakértő stb.). Az ügyek egymástól szigorúan elkülönítettek, csak ahhoz az oldalt láthatják a portál használói, ahol résztvevőként meghívót kaptak az oldal használatához.

A VB-portál indítása

Az alkalmazás webes böngészőben fut. A támogatott böngésző a Google Chrome. Az alkalmazás az eljárásokban résztvevőként felvett felhasználók számára mobil eszközön is elindítható. A portál címe: **<https://vbportal.mkik.hu/>**

Az ügy résztvevői belépést kapnak az ügy oldalára, az online felület azonban csak e-mail cím birtokában érhető el. (Ebből következően, ha valamelyik fél nem rendelkezik e-mail elérhetőséggel, az ügyet nem lehet az online platformon lebonyolítani, hiszen nem tud valamennyi fél hozzáférni az elektronikus aktához. Így az eljárás hagyományos papír-alapú eljárás keretében kerül lebonyolításra.) A résztvevők (a felek - általában a jogi képviselőik-, a választottbírók, egyéb résztvevők) az általuk megjelölt e-mail címre kapnak meghívót (tájékoztató levelet), ami tartalmazza az ügy számát és a résztvevő szerepkörét (pl. felperes). Ha a fiókja még nincs aktiválva, akkor előbb az aktiválást indítja el a funkció. Külön megjegyzést érdemel, hogy a felhasználó egy azonosító számon van nyilvántartva, ehhez az azonosító számhoz kapcsolódónak az elérhetőségi adatok. A meghívást követően fontos megjegyezni, illetve elmenteni ezt az azonosító számot ahhoz, hogy a következő belépésnél is meglegyen.

¹⁶³ a Választottbíróság titkárságvezetője

Meghívás

•Az ügy résztvevői egy e-mailt kapnak a regisztrációs adatokkal. A bejelentkező oldal az MKIK honlapjáról nyílik.

Tisztelt Dr. XY!

Elkészült VB portál fiókja, melynek neve: 1568940. A fiókot aktiválni kell, amit erre a hivatkozásra kattintva tehet meg:

<https://vbportal.mkik.hu/activation/d5a187bf-06ef-44f8-9f1b->

[837e100a38f3/6+ejkcTuIOVt59uA0tG9FnNUc8VaiNe9S3m183Vbrlg=](https://vbportal.mkik.hu/activation/d5a187bf-06ef-44f8-9f1b-837e100a38f3/6+ejkcTuIOVt59uA0tG9FnNUc8VaiNe9S3m183Vbrlg=)

Üdvözlettel,

Választottbíróság

Fiók aktiválása

A portálra történő bejelentkezés egy jelszó megadásával történik. A jelszó megadását követően a résztvevő beléphet a portál felületére, és megjelenik számára az adott ügy valamennyi fontos adata. A regisztrációval a résztvevő elfogadja az VB-portál használatának feltételeit, - illetve, ha egy cég munkatársaként és képviselőjeként jár el, akkor a portál használatával a cég is kötelezi magát a titoktartási szabályok betartására. A regisztrációval a résztvevők elfogadják a portálhasználati feltételeket.

Biztonsági okokból a VB-portálra történő belépés kétfaktoros hitelesítéssel történik. Az e-mail cím és jelszó megadása után a belépési folyamat úgy folytatódik, hogy a bejelentkező kap egy jelszót az e-mailcímére, amellyel öt percen belül be kell lépnie a portálra. A belépést követően a bejelentkező megtekintheti az ügyében elvégzett legutolsó eljárási cselekményt. Azok a személyek, akik több, folyamatban lévő ügyben is szerepelnek, természetesen valamennyi ügyüket megtekinthetik. Amennyiben a résztvevő elérhetőségében, címadataiban változás történik, ezt a titkárságnak külön e-mailen kell bejelentenie. A portál felületén csak a titkársági munkatársak tudják az elérhetőségi adatokat módosítani.

Az eljárás lefolytatása

A portál segítségével a tanács megalakulásától kezdődően biztosítjuk a közös elektronikus akta használatát. Ez azt jelenti, hogy a feleknek az első beadványaikat, a felperesnek a keresetlevelet és annak mellékleteit, illetve az alperesnek a válasziratot és annak mellékleteit továbbra is elektronikus úton kell benyújtania, ezeket az iratokat a titkárság tölti fel a VB-portál felületére. Ezeket az iratokat a jövőben is be kell nyújtani megfelelő példányszámban postai úton is.

A tanács megalakulását követően meghívjuk az ügy résztvevőit és a meghívó megküldésével megnyitjuk számukra az elektronikus aktát. Ha az alperes a keresetlevél megküldésére nem válaszol, nem veszi át a postán megküldött iratokat, meghíúsítja a VB-portál használatát.

A VB-portál használata

Az elektronikus akta rendelkezésre bocsátását követően a választottbírósági tanács az előkészítő eljárás keretében, az eljárásvezető végzésben határozza meg az eljárás lefolytatásának módját, a felek kommunikációjának módját és ezen belül a VB-portál használatának módját és mértékét. A Választottbíróság titkársága készségesen áll a portál használatánál az ügy résztvevőinek segítségére. Természetesen arra biztatjuk a választottbírósági tanácsokat és a peres feleket, hogy minél inkább vegyék igénybe a VB-portált, hiszen ezen keresztül az ügy résztvevőinek egy közös (és azonos!) elektronikus akta áll a rendelkezésükre, aminek használata kizárja, hogy olyan szituáció forduljon elő, hogy az eljárás egyik résztvevője nem rendelkezik olyan irattal, ami a többi résztvevőnek rendelkezésére áll.

Dokumentumok

Az elektronikus akta megnyitását követően a peres felek és a választottbírósági tanácsok maguk töltik fel a beadványokat, illetve a perrel kapcsolatos végzéseket a VB-portálra. A feltöltést követően valamennyi résztvevő azonnal értesítést kap a rendszertől arról, hogy új tartalom található az elektronikus aktában, és megtekinthetik és a letölthetik a legújabb beadványokat/végzéseket. A Letöltés gombra kattintva letölthető a kiválasztott dokumentum. A letöltött irat a felhasználó eszközén elérhető alkalmazásokkal nyitható meg.

A Dokumentumok menü pontra kattintva táblázatos formában jelennek meg az aktuális ügyszámhoz tartozó és a felhasználó számára letölthető dokumentumok, valamint azok mellékletei. A dokumentumokat többféle módon lehet csoportosítani, listázni és szűrni pl. időrendben, a beküldő szerint csoportosítva, a beadványokat kiemelve (ilyenkor a mellékletek nem látszanak).

A VB-portál egy ügyön belül is több szintjét biztosítja az iratok láthatóságának. A felek által benyújtott iratok mindenki számára elérhetők és láthatók, a választottbírósági tanács tagjai belső levelezést folytathassanak oly módon, hogy azt a peres felek nem láthatják, és a választottbírók önmaguk számára is tehetnek észrevételeket, készíthetnek tervezeteket.

A választottbírósági törvény rendelkezése alapján választottbírósági ítéletet, a hatásköri végzést és a megszüntető végzést - eltérően a többi irattól - továbbra is papír-alapon, postai úton kell megküldeni a peres felek számára. Ezek a határozatok a postai átvételt követően kerülnek csak feltöltésre a VB-portálra és lesznek letölthetőek a portálról.

Feladatok/határidők

A végzések határidőket tartalmaznak, a VB-portál lehetőséget biztosít a végzésekben meghatározott határidők nyilvántartására. Ugyanígy tartalmazza a rendszer a tárgyalási időpontokat is, és ily módon segítséget nyújt az eljárás résztvevőinek a határidők betartásához.

Az elektronikus akta lezárása

Az ítélet átvételét követő harminc napon belül van lehetősége a feleknek, hogy a választottbírósági ítélet kijavítását, kiegészítését vagy értelmezését kérjék. Amennyiben a jogorvoslati eljárás lezárul (akár a kérelem benyújtása nélkül, akár a jogorvoslati eljárás lefolytatásával) a titkárság az elektronikus aktát is lezárja, azaz elérhetetlenné teszi az ügy iratait a per résztvevői számára. Abban az esetben azonban, ha az eljárást újra kell indítani (pl. érvénytelenítés vagy perújítás esetén) az eljárás résztvevői ismételt hozzáférést kapnak az elektronikus aktához, és az iratok rendelkezésre állnak az eljárás tovább folytatásához.

A VB-portált a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság működteti (Cím: 1054 Budapest, Szabadság tér 7.) A Választottbíróság a vb@mkik.hu e-mail címről érhető el. A Választottbíróság titkársága készségesen áll a portál használatánál az ügy résztvevőinek segítségére.

A VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI ÍTÉLET TARTALMA ELLENŐRZŐ LISTA ÍTÉLETÍRÁSHOZ

Általános formai követelmények

- a. a Választottbíróság megnevezése, / az ítéletet a Választottbíróság fejléces papírján kell kiadni
- b. Ügyszám az első oldalon a jobb felső sarokban
- c. oldalak számozása
- d. bekezdések számozása (?)
- e. Tartalomjegyzék csatolása (Kivéve, ha rövid az ítélet, ami szükségtelenné teszi a tartalomjegyzéket)
- f. Használt rövidítések meghatározása és egységes alkalmazása
- g. Idegen nyelvi idézetek fordítása az eljárás nyelvére
- h. Az Eljárási Szabályzat alkalmazott változatának meghatározása

Ítélet bevezető része

- a. a felek megnevezése, címe, a felek képviselőinek megnevezése, címe
- b. az eljárás tárgyának meghatározása, kereset és viszontkereset (beszámítási kifogás) esetében is
- c. zárt tanácskozás feltüntetése („... zárt tanácskozásban meghozta...”)
- d. Az ítélet típusának pontos meghatározása, amennyiben nem az ügyet lezáró ítéletről van szó:
 - közbenső ítélet vagy
 - részítélet.,
 - kiegészítő ítélet

Rendelkező rész, döntés a kereseti kérelmek, valamint a választottbírósági díjak és költségek, és a felek költségei tárgyában

- a. Az ítélet rendelkező részébe bele kell foglalni valamennyi kereseti kérelemben meghozott döntést (kivéve a hatáskorról szóló döntést) Az ítéletnek döntenie kell a felek valamennyi kereseti, viszontkereseti kérelméről áttekinthető és pontos szövegezéssel, beleértve a felek legutolsó kereseti kérelmeit, de nem terjeszkedhet túl ezeken a kérelmeken.
- b. Az ügyet lezáró ítélet rendelkező részében meg kell állapítani, ha vannak olyan kereseti követelések és kérelmek, amelyek elutasításra kerültek, (hacsak az ítélet jellege ezt szükségtelenné nem teszi).
- c. Fel kell tüntetni a teljesítési határidőt, ha az ítéletben nincs feltüntetve teljesítési határidő, azt azonnal teljesíteni kell.
- d. Az ítéletnek külön meghatározott összegként tartalmaznia kell a Választottbíróság által megállapított választottbírósági díj mértékét, mivel az ítélet e megállapítása pénzügyi bizonylatként szolgál a peres felek számára a választottbírósági eljárás „áráról”. Fel kell tüntetni a további választottbírósági költségeket és a felek jogi költségeit, illetve ezek viselésére vonatkozó döntést
- e. Fel kell tüntetni, ha méltányosság alapján vagy baráti közvetítői eljárásra szóló döntésre kapott a tanács felhatalmazást.

Ítélet indokolása

Az ítélet nem kell, hogy tartalmazza a kereseti kérelmek tárgyában hozott döntés indokait, ha az ítélet kizárólag a felek egyezségét foglalja magába

- a. Az ítélet alapjául szolgáló tényállás rövid ismertetése
- b. A választottbírói eljárás története
- c. Az egyes eljárási lépések összegzése dátum szerint (pl. kereseti kérelem, válaszirat, előkészítő egyeztetés időpontja, eljárásvezető végzés (ha volt) eljárási időrend, a felek beadványai, tárgyalás(ok)
- d. választottbírói tanács megalakulásának leírása (beleértve a választottbíró kijelölési döntést)
- e. Az eljárás berekesztésének időpontja (valamennyi ítéletnél)
- f. Az eljárást lezáró ítélet meghozatalának határideje, beleértve minden határidő hosszabbítást, illetve a kérelem dátumát.
- g. Kifejezett hivatkozás, hogy a választottbírói tanács tagjai a döntésüket zárt tanácskozáson hozták meg.

Választottbírói szerződés, jogválasztás, hatáskör

- a. A választottbírói szerződés(ek) teljes beidézése vagy pontos hivatkozás feltüntetése
- b. Az irányadó jogot meghatározó kikötés idézése
- c. Minden ítélet kötelező tartalmi eleme a választottbírói tanács döntése a hatáskör kérdésében

Az ítélet jogi indokolása

- a. Az ítélet alapjául szolgáló jogszabályok feltüntetése, szükség esetén azok értelmezése
- b. Tartalmazza a megállapított tényekre vonatkozó bizonyítékokat azokkal a körülményekkel együtt, amelyeket a Választottbírói tanács a bizonyítékok mérlegelésénél irányadónak vett, a tények megállapításának egyéb körülményeit,
- c. Tartalmazza továbbá azokat az okokat, amelyek miatt valamely tényállítást nem talált bizonyítottnak, vagy amelyek miatt a felajánlott bizonyítást mellőzte.

Rendelkező részben megállapított eljárási díjak és költségek viselésének indokolása (regisztrációs díj, választottbírói díj, választottbírói költségek és a felek költségei)

Záró rész - A választottbíráskodás helye, az ítélet dátuma, aláírás

- a. Az ítélet indokolása után fel kell tüntetni a dátumot, amikor az ítélet elkészült és az aláírásokat a következő módon: az ítélethozatal helye és időpontja, a választottbírók, (az egyesbíró) az elnök családi és utóneve,
- b. a választottbírók aláírása
- c. Az ítélet érvényességének nem akadálya, ha azt csak két választottbíró írja alá, feltéve, hogy az ítéletben megindokolásra kerül, hogy a harmadik választottbíró miért nem írta alá az ítéletet, és ezt a körülményt az ítéleten a Választottbírói tanács elnöke igazolja.
- d. Az ítélethez a választottbíró írásos különvéleményt adhat, amit lezárt borítékban az ügy iratai között kell elhelyezni

A választottbíráskodás helye, dátuma: _____ város

név, aláírás	név, aláírás	név, aláírás
választottbíró	a választottbírószáki tanács elnöke	választottbíró

A jelen ellenőrző lista nem foglalkozik a végzések tartalmi és formai előírásaival, de ezek vagy valamennyi választottbíró aláírását, vagy csak az elnöklő választottbíró eredeti aláírását tartalmazzák úgy, hogy a másik két választottbíró neve mellett s.k. megjelölés szerepelhet. Ez alól a tárgyalás vezető eljárási végzések képezhetnek kivételt, ahol az elnöklő választottbíró egyedüli aláírásával is közölhető a végzés.

Választottbírósági határozatok – Eljárásjogi kérdések

2/7/2019. Választottbírósági végzés (választottbírósági szerződés)

I. Választottbírósági szerződésnek minősül az írásban megkötött szerződésben választottbírósági kikötést tartalmazó iratra való hivatkozás azzal, hogy az abban foglalt kikötés a szerződés részét alkotja. [1994-es Vbt. 5.§. (5) bek.]

II. A fióktelep által kötött szerződés részét képező választottbírósági kikötést nem lehet olyan formán kiterjesztően értelmezni, hogy a fióktelep által kötött választottbírósági szerződés hatálya kiterjedne a fióktelepet alapító külföldi székhelyű vállalkozásra is. [Ftv. 3. §. (1a) bek.]

III. A külföldi székhelyű vállalkozás és a fióktelep egyetemlegesen és korlátlanul felel a fióktelep tevékenysége során keletkezett tartozásokért, az ezzel összefüggő eljárások magyar bíróság előtt is megindíthatók a külföldi székhelyű vállalkozás és a fióktelep ellen. Ezt a jogszabályi rendelkezést nem lehet olyan módon kiterjesztően értelmezni, hogy kifejezett alávetés hiányában fennáll a Választottbíróság hatásköre a külföldi székhelyű vállalkozás vonatkozásában. [Ftv. 11. §. (2) bek.]

A végzés alapjául szolgáló tényállás

[1] Felperes és I. rendű alperes 2010. márciusában szerződést kötöttek, melyet több alkalommal módosítottak. Mindezek alapján felperes tevékenysége kiterjedt adóbevallások, éves beszámoló, bérszámfejtés és könyvelés elkészítésére. Felperes a köztük fennálló szerződés és annak módosításai alapján az általa elvégzett tevékenységről számlákat állított ki I. r. alperes felé, amelyeket azonban I. r. alperes nem fizetett meg. Felperes a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviseleteiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény 3. §. (1a) bekezdése és 11. §. (2) bekezdése alapján keresetét egyidejűleg II. r. alperessel szemben is előterjesztette.

A felperes kereseti kérelme és az alperesek hatásköri kifogásai

[2] Felperes kereseti kérelmében 30.653,81 euró tőke összes és az utána járó késedelmi kamat megtérítésére kérte egyetemlegesen kötelezni I. r. alperest és II. r. alperest. A keresettel érvényesített jog alapjaként I. r. alperes tekintetében a szerződést, annak módosításait és az 1959-es Ptk 478. §-át, II. r. alperes tekintetében az Ftv. 11. §. (2) bekezdését jelölte meg.

[3] A felperes keresetlevelében a Választottbíróság hatáskörét a szerződés 9. pontjában foglalt választottbírósági kikötésre alapította.

Felperes I. r. alperes vonatkozásában előadta, hogy a szerződés – a felek által nem vitatottan – bár nem került az I. r. alperes által cégszerűen aláírásra, azonban a későbbi szerződésmódosítások igen.

I. r. alperes tehát utóbb, a módosításokkal írásban és cégszerűen megerősítette a szerződés szerződésmódosítással nem érintett részeit is, így a Választottbírósági kikötést is.

Felperes II. r. alperessel szemben a Választottbíróság hatáskörét az Ftv. 2. §. b) pontjára, 3. §. (1a) bekezdésére és 11. §. (2) bekezdésére alapozta.

[4] I. és II. r. alperesek a válasziratban a kereseti kérelem teljes egészében történő elutasítását kérték figyelemmel arra, hogy felperest díjazás csak a ténylegesen elvégzett tevékenysége alapján illette meg, azonban felperes erre vonatkozó bizonyítékot nem szolgáltatott.

[5] I. és II. r. alperesek a válasziratban hatásköri kifogást terjesztettek elő és elsődlegesen kérték az eljárás megszüntetését mindkét alperes vonatkozásában az ESZ 30. §. (3) bekezdése és 46. §. (1) bekezdés c) pontja alapján. Később I. r. alperes megszűnése okán alperesi képviselő kérte I. r. alperessel szemben az eljárás megszüntetését az ESZ 46. §. (1) bekezdés g) pontja alapján is.

[6] I. r. alperes hatásköri kifogásában hivatkozott arra, hogy a választottbírósági kikötést tartalmazó szerződést I. r. alperes nevében nem írták alá cégszerűen, így nincs írásba foglalt választottbírósági szerződés. Előadta továbbá, hogy mivel a szerződésmódosítások nem utalnak kifejezetten arra, hogy az alapszerződésben lévő választottbírósági kikötés ezzel a felek jogviszonyának részévé válik, így a módosítások nem hoztak létre írásbeli választottbírósági szerződést.

II. r. alperes hatásköri kifogásában hivatkozott arra, hogy írásba foglalt választottbírósági szerződés felperes és II. r. alperes között nem jött létre, az Ftv. 11. §. (2) bekezdését nem lehet olyan módon kiterjesztően értelmezni, hogy a fióktelep által kötött választottbírósági szerződés hatálya automatikusan kiterjedne a fióktelepet létrehozó külföldi vállalkozásra.

[7] Az eljáró tanács előkészítő egyeztetését követően II. r. alperes bejelentette, hogy I. r. alperes a cégjegyzékből való törléssel megszűnt, így mint nem létező I. r. alperessel szemben az ESZ 46. §. (1) bekezdés g) pontja alapján meg kell szüntetni. Mivel kifejezett jogszabályi vagy szerződéses rendelkezés hiányában II. r. alperes nem tekinthető I. r. alperes jogutódjának, így hivatkozott rá II. r. alperes, hogy az eljárás erre tekintettel II. r. alperessel szemben sem folytatható.

A Választottbíróság eljárást megszüntető végzése

[8] Az eljáró tanács elsődlegesen azt vizsgálta, hogy a hatásköri kérdés elbírálására és a választottbírósági eljárásra a régi vagy az új Vbt. rendelkezései alkalmazandók. Az eljáró tanács megállapította, hogy míg a választottbírósági eljárásra az új Vbt. rendelkezéseit kell alkalmazni, a választottbírósági kikötés létrejötte és érvényessége tekintetében a szerződéskötéskor hatályos 1994-es Vbt. az alkalmazandó.

[9] Az I. r. alperes tekintetében az eljáró tanács megállapította a hatáskörének hiányát tekintettel arra, hogy az I. r. alperes a cégjegyzékből való törléssel megszűnt, vele szemben a választottbírósági eljárás folytatása lehetetlen.

[10] A II. r. alperes tekintetében az eljáró tanács szintén megállapította a hatáskörének a hiányát tekintettel arra, hogy a felperes és II. r. alperes között választottbírósági szerződés nem jött létre. II. r. alperes a választottbírósági kikötést tartalmazó szerződésnek nem volt alánya, elfogadására nem tett ráutaló magatartást, valamint nem vetett alá magát az eljárásban a választottbíróság hatáskörének, hatásköri kifogását végig következetesen fenntartotta.

[11] Amennyiben nem lehetne egyértelműen megállapítani a választottbíróági szerződés létrejöttét, abban az esetben másodsorban kerülhetne sor annak vizsgálatára, hogy bármilyen más jogszabály alapján létrejött-e választottbíróági szerződés.

[12] Jelen esetben az eljáró tanács az Ftv. 3. §. (1a) bekezdését és 11. §. (2) bekezdését vizsgálta. A fenti jogszabályhelyek alapján az eljáró tanács az alábbi megállapításokra jutott: Az Ftv. 3. §. (1a) bekezdése alapján a fióktelep jogképes, a külföldi vállalkozás terhére kötelezettségeket vállalhat, azonban önállóan perképes és perelhető. Mindezek alapján nem lehet kétséget kizáróan megállapítani, hogy a fióktelep által kötött választottbíróági szerződés hatálya kiterjedne a fióktelepet alapító külföldi székhelyű vállalkozásra is. Az Ftv. 11. §. (2) bekezdése vonatkozásában, miszerint „a külföldi székhelyű vállalkozás és a fióktelep egyetemlegesen és korlátlanul felel a fióktelep tevékenysége során keletkezett tartozásokért, az ezzel összefüggő eljárások magyar bíróság előtt is megindíthatók a külföldi székhelyű vállalkozás és a fióktelep ellen”, megállapította az eljáró tanács, hogy nem lehet olyan módon kiterjesztően értelmezni, hogy kifejezett alávetés hiányában ezen jogszabályhely alapján fennáll a Választottbíróóság hatásköre a külföldi székhelyű vállalkozás vonatkozásában.

[13] A fentiekben kifejtettek alapján a Választottbíróóság az eljáró tanács az I. és II. r. alperesek hatásköri kifogásának helyt adott és hatáskörének hiányában a választottbíróági eljárást megszüntette. A választottbíróóság kötelezte felperest az általa előlegezett választottbíróági eljárási díjnak a viselésére és az alperesi ügyvédi munkadíj megfizetésére.

(Vb/18081)

3/6/2023. Választottbírósági végzés (választottbírósági hatáskör bizonyítása)

Az engedményezési láncolat bizonyításának hiánya miatt a Választottbíróság sem a legitimáció kérdésében, amely anyagi jogi döntést igényelt volna, sem a hatáskör kérdésében sem tudott állást foglalni, az eljárást meg kellett szüntetni [Eljárási Szabályzat 46.§ (1) bek. g) pontja alapján figyelemmel a 30.§ (1) – (3) bekezdésben foglaltakra].

A feleket egyenlő elbánásban kell részesíteni, és mindegyik félnek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az ügyét előadja. [Vbtv. 29.§ (1) bek.); Eljárási Szabályzatának 31.§ (3) bekezdése]

A végzés alapjául szolgáló tényállás

[1] Felperes keresetlevelében előadta, hogy a felperesi jogelőd mint „Hitelező”, valamint a kényszertörlési eljárásban a cégjegyzékből való törléssel megszűnt H. Kereskedőház Kft. mint „Adós”, továbbá a felszámolási eljárásban a cégjegyzékből való törléssel megszűnt H. Feldolgozó Kft. mint „Készfizető kezes” és az alperes mint készfizető kezes között forgóeszközhitel-szerződés jött létre, amelynek tárgya x Ft forgóeszközhitel folyósítása volt. A forgóeszközhitel-szerződés volt a Hitelező és az Adós közötti alapszerződés. Az alapszerződés 2.sz. mellékletét képezte az alperessel, mint készfizető kezessel létrejött kezességi szerződés. Az Adós és a kezesek - értve ezalatt az alperest és a törölt H. Feldolgozó Kft.-t - kötelezettségvállalásukat közjegyzői okiratba foglalva megerősítették. A bank - mint Hitelező és mint felperesi jogelőd - az Adós ellen a folyamatban volt, kényszertörlés elrendelésére irányuló eljárásban a hitelezői igényét bejelentette. A bank, mint Hitelező és mint felperesi jogelőd egyúttal a Készfizető kezes ellen folyamatban volt felszámolási eljárásban ugyancsak bejelentette hitelezői igényét. A bank követelésének megfizetési biztosítékát – az alapszerződés szerint – az óvadéki szerződés képezte.

[2] Az Adós a bank felszólítása ellenére sem tett eleget az alapszerződésben vállalt fizetési kötelezettségeinek, ezért az alapszerződést a hitelező bank azonnali hatállyal felmondta. A felmondást az alperes és a készfizető kezesek kézhez vették, de helytállási kötelezettségüknek, illetve fizetési kötelezettségüknek nem tettek eleget.

[3] A felperes előadása szerint a követelést az Adós én engedményezési megállapodással átruházta a HREFZrt. javára. Alperes készfizetőkezesség-vállalási biztosítéka - mint az engedményezési megállapodás 1.1 pontjában meghatározott ún. „engedményezett biztosíték” - átszállt a HREFZrt.-re.

[4] A felperes előadása szerint a HREFZrt. a követelésből ... Ft-ot és járulékait átruházott a ...Követeléskezelő Zrt.-re, amely azt a felperesre engedményezte. A követelés tulajdonjogát a felperes teljes egészében megszerezte, ezzel a követelést biztosító kezességből eredő jogok és kamatkövetelések a felperesre szálltak át.

A peres felek nyilatkozatai

[5] Felperes a kereseti kérelmével a kezessel szemben azon jogát érvényesítette az 1959-es Ptk. 272.§ (1) bekezdése alapján, hogy az alperestől, mint készfizető kezestől követelheti a teljesítést, mivel az Adós az esedékesség időpontjában nem teljesített. Felperes késedelmi kamat-követelése az alapszerződés 6.2 pontján alapult. A büntetőkamat-követelése pedig azon alapult, hogy amennyiben az alapszerződés azonnali hatállyal felmondásra kerül, úgy az Adósnak büntetőkamat

jogcímen fizetési kötelezettsége válik esedékessé, aminek teljesítését a felperes az alperestől, mint készfizető kezestől követelheti.

[6] A felperes keresetlevele szerint a Választottbíróság hatásköre a keresethez csatolt alapszerződés 10. fejezetén, valamint a kezességi szerződés 13. pontján alapul. Az eredetileg kikötött Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság megszűnt; e megszűnt Választottbírósággal kapcsolatos jogviták rendezésére 2018. január 01. után a jelen Választottbíróságnak van hatásköre.

[7] Alperes a 2023. január 09-én érkezett beadványában bejelentette a cégadataiban történő változást, majd a 2023. március 02-i válasziratában hatásköri kifogást terjesztett elő, amit lényegében arra alapított, hogy a felperes az általa érvényesített jogként az 1959-es Ptk. 272.§ (1) bekezdését és nem az alperes által aláírt kezességi szerződést jelölte meg, így nyilvánvaló, hogy nem hivatkozhat az alapszerződésben írt választottbírósági kikötésre az alperessel szemben.

[8] Előadta továbbá, hogy a felperes nem csatolta a keresetéhez az engedményezési láncolat első elemét - a D. Bank Zrt. eredeti jogosult és jogutódja által aláírt engedményezési értesítést -, és azt sem igazolta, hogy az engedményezési értesítőt az alperes részére is megküldte. Emiatt az alperessel szembeni követelést/biztosítékot meg sem szerezte, aminek következtében az eljárást meg kell szüntetni. Alperes a felperes követelését egyébként érdemben is megalapozatlannak tartotta.

[9] A Választottbíróság külön felhívta a figyelmet arra, hogy a felperesnek nyilatkoznia kell az alperes válasziratában írt hatásköri és legitimációs kifogásra.

[10] Felperes kifejtette, hogy az alperes az Adós tulajdonosa is volt, így az általa kötött ügylettel, a felelősségvállalása mértékével és jellegével is tisztában kellett lennie, amely tudomásáról a kezességi szerződésben kifejezetten nyilatkozatot is tett. Felperes egyebek mellett utalt a kezességi szerződés 13. pontjára, melynek 3. bekezdése ugyancsak rögzíti az eljáró Választottbíróság hatáskörét.

[11] Felperes a perbeli legitimációjával kapcsolatosan előadta, hogy a kereseti kérelméhez már csatolta F/14-15 alatt a követelés általa történt megszerzését igazoló engedményezési értesítőket. F/13 alatt pedig az engedményezési láncolat első jogosultjaként eljáró HREFZrt. általi megszerzést is bizonyította.

[12] Felperes az alperesi kifogásra tekintettel F/22 sorszámú csatolta a korábban kivonatolt formában F/13 alatt mellékelte engedményezési szerződést és az annak útján átruházott valamennyi követelést azonosító mellékleteket, teljes terjedelmükben. Hangsúlyozta azonban, hogy azok tartalma az érintett felek üzleti titkát képezi, aminek az alperes vagy bármely más harmadik személy általi megismeréséhez az érintett felek nem járultak hozzá. Ezért, hivatkozással a Vbt. 7.§ (4) bekezdése folytán alkalmazandó Pp. 163.§ (2) bekezdésre, azt a Választottbíróságon és a jegyzőkönyvvezetőn kívül más nem tekintheti meg, azt a Választottbíróság zártan kell, hogy kezelje. Felperes F/23 és F/25 alatt mellékelte továbbá a teljes engedményezési láncolatot igazoló további szerződések másolatát azzal, hogy azokat az alperes vagy bármely harmadik személy nem ismerheti meg, az iratok zártan kezelendők.

[13] Alperes eljárási észrevételeket tett, melynek során kifejtette, hogy az okiratok egy részének az alperes elől elzártan történő kezelésére irányuló magatartás ellentétes a jelen eljárásra irányadó szabályokkal. Ez érinti a felperes által benyújtott F/22-23-24-25-ös mellékleteket. A felperesi magatartás nem teszi lehetővé, hogy az alperes olyan okiratok, bizonyítékok tartalmát ismerje meg, melyekkel kapcsolatosan adott esetben nyilatkozatot, indítványt tenne. A felperes által hivatkozott Pp. 163.§ (2) bekezdés nem alkalmazandó a jelen eljárásban, és a Vbt. 7.§ (4) bekezdése is kizárólag az állami rendes bíróságoknak a választottbírósági eljárásokhoz kapcsolódó peres és nem peres eljárásainak szabályozására szorítkozik. Alperes álláspontja tehát, hogy minden jogi alapot nélkülöz és jogsértő a felperes eljárási cselekménye. A fél által benyújtott minden iratot közölni kell a másik féllel, és lehetőséget kell biztosítani számára, hogy vonatkozó nyilatkozatait megtegye, azaz az ügyét előadhassa. Felperes magatartása ellehetetleníti az alperesnek az ügye előadására vonatkozó eljárási jogát a felperesi perbeli legitimáció alátámasztására csatolt okirati bizonyítékok tekintetében. Ezzel a felperes a peres felek közötti egyenlő elbánás, a felek közötti „fegyveregyenlőség” alapvető jelentőségű

előírását a saját javára kívánja megbontani. Alperes még azt is megjegyezte, hogy a felperes elmulasztotta azt a határidőt, amit a Választottbíróság a legitimáció igazolására számára biztosított.

[14] A felperes további nyilatkozatot terjesztett elő, amelyhez új dokumentumokat is csatolt, amelyekkel – álláspontja szerint – igazolni tudja a perbeli legitimációját. Továbbra is fenntartotta azon álláspontját, hogy a már becsatolt és bizalmasan kezelendő és csak a Választottbíróság által megismerhető iratok nem közölhetőek az alperessel.

A Választottbíróság végzése

[15] A Választottbíróság álláspontja szerint a felek választottbírósági törvényben biztosított alapvető joga, hogy a fegyveregyenlőség biztosítása mellett ügyüket előadhassák. (Vbtv. 29.§ (1) bek.). A Választottbíróság Eljárási Szabályzatának 31.§ (3) bekezdése kifejezetten megerősíti ezt a garanciális szabályt, amikor úgy rendelkezik, hogy a feleket egyenlő elbánásban kell részesíteni, és mindegyik félnek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az ügyét előadja. Az nem lehetséges, hogy az eljárás során olyan bizonyítékok és iratok szülessenek, amelyet kizárólag az eljáró választottbíróság és az egyik fél ismer. Ez alapvetően megfosztaná a másik felet, hogy ezekre a dokumentumokra nyilatkozzon, észrevételeket tegyen, így az alapvető eljárási jogai sérülnének.

[16] Az alperes az eljárás során azt is kifogásolta, hogy az eljáró választottbíróságnak nincs hatásköre. Kifogásolta és kérte a teljes engedményezési lánc igazolását, amely nem csak a perbeli legitimáció igazolásához volt szükséges, hanem azért is, hogy egyáltalán van-e hatásköre a választottbíróságnak a felek jogvitájában. Ha ugyanis a felperes a perbeli követelést aggálytalanul bizonyíthatóan nem szerezte meg, így a hatáskör vizsgálatához sem tud eljutni a Választottbíróság. A választottbírósági tanács úgy ítélte meg, hogy mivel az engedményezési lánc vizsgálata az alperes által is betekinhetően nem történhetett meg, így az eljárás folytatása nem lehetséges.

[17] Bár a Választottbíróság már az előkészítő egyeztetés során is ismertette a felekkel, hogy a tárgyalás és a peres eljárás nem nyilvános, az itt elhangzottak a felek üzleti titkát képezik, amelyek a feleket és az eljáró tanácsot is kötik, a felperes mégsem kívánta - az eljárási időrendi táblázatban kifejezetten a hatáskörrel és a legitimációval kapcsolatos felhívás ellenére sem - az eljárás során az alperes rendelkezésére bocsátani azokat az okiratokat, amelyek igazolták volna, hogy a követelést az engedményezési láncolat során megszerezte. Az állam bíróságának gyakorlata is egyértelmű a tekintetben, hogy a felek a bizalmas jelleg biztosítása mellett megtekinthetik mindazokat a bizonyítékokat, amelyekre az eljárás során hivatkozni kívánnak. Ebbe természetesen a felek és a jogi képviselőik mindenképpen beleértendő. A Választottbíróság álláspontja alapján a felperes tévesen értelmezi a Vbt. 7.§ (4) bekezdését, amely - ahogy az alperes helyesen hivatkozta - valóban az állam bíróságának a választottbírósági eljárásokkal kapcsolatos feladatait peres és nem peres eljárás vonatkozásában is tétélesen rögzíti. Ezt igazolja, hogy a Vbt. 1. fejezet 6. címe a bíróságok feladatai a választottbíráskodás segítségével és felülvizsgálatában címet viseli. A Pp. pedig a választottbírósági eljárásnak nem háttérjoga.

[18] Mindezek figyelembevételével a Választottbíróságnak az eljárást a rendelkező részben írtak szerint az Eljárási Szabályzat 46.§ (1) bek. g) pontja alapján meg kellett szüntetni (figyelemmel a 30.§ (1) – (3) bekezdésben foglaltakra). Bár a legitimáció kérdése anyagi jogi döntést igényelt volna, azonban a Választottbíróság az engedményezési láncolat bizonyításának hiánya miatt még a hatáskör kérdésében sem tudott állást foglalni.

2/1/2022. Választottbírósági ítélet

(elévülési kifogás)

Választottbírósági kikötés esetén áttételre nem kerülhet sor (BH2003. 126.). Indokolatlan lenne azonban, ha ez a különbség ahhoz vezetne, hogy választottbírósági kikötés esetén a felperes joga elenyészik, míg rendes bíróság esetén ez nem következne be. A Választottbíróság ezért arra a következtetésre jutott, hogy a keresetlevél benyújtása akkor is megszakítja az elévülést, ha a bíróság a pert azért szüntette meg a keresetlevél érdemi vizsgálata nélkül, mert az ügyben választottbíróság rendelkezik hatáskörrel. [1959-es Ptk. 327.§ (1) bekezdése]

A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a követelést tartalmazó keresetlevélnek a bíróság általi kézbesítése a per megszűnése esetén is megszakítja az elévülést. Ezt ugyanis a bíróságok a követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólításnak tekintik (BH2007. 408.). Mindezekre tekintettel a Választottbíróság az alperes elévülési kifogását megalapozatlannak találta. [1959-es Ptk. 327.§ (2) bekezdése]

A bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről szóló 32/2003.(VIII.22.)IM rendelet a választottbírósági eljárásban nem irányadó, a pereszes alperest terhelő felperesi ügyvédi munkadíj összegét a Választottbíróság a pertárgy értékére és az elvégzett ügyvédi munka mértékére figyelemmel határozta meg. [32/2003.(VIII.22.)IM rendelet]

Az ítélet alapjául szolgáló tényállás

[1] A jogvita a felperesi lízingbeadó és az alperesi lízingbevevő között létrejött lízingszerződésekből eredt. Az alperes a lízingszerződésekből fakadó fizetési kötelezettségét nem teljesítette. A felperes emiatt a szerződéseket azonnali hatállyal felmondta, és felszólította az alperest a tartozások megfizetésére. Az alperes a felmondásokat átvette. A felperes a lízingtárgyakat birtokba vette és értékesítette. Az alperes tartozását a befolyt vételárral csökkentette és felszólította az alperest a fennmaradó tartozás megfizetésére. Mivel az alperes e kötelezettségének nem tett eleget, a felperes levélben ismételten felszólította az alperest a teljesítésre. Mivel az alperes a fizetési kötelezettségének nem tett eleget, a felperes a Fővárosi Törvényszéken pert indított a követelés érvényesítésére. A keresetlevelet a Fővárosi Törvényszék végzésével a szerződésben szereplő választottbírósági kikötésre tekintettel megszüntette. A megszüntető végzést a Fővárosi Ítéltábla végzésével helyben hagyta. A felperes ezután a lízingszerződésekből eredő követelését a Választottbíróság előtt érvényesítette.

A peres felek nyilatkozatai

[2] A felperes keresetében az alperes fentiek szerinti tartozásának tőkeösszege, az esedékességtől a kifizetés napjáig járó, a jegybanki alapkamat kétszeresével megegyező késedelmi kamat, továbbá a felmerült eljárási költségeinek, ezen belül a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről szóló 32/2003.(VIII.22.)IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) alapján az ügyvédi munkadíj megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Az alperes válasziratában kérte a kereset elutasítását arra hivatkozással, hogy a követelés elévült, továbbá beszámítási kifogást terjesztett elő arra hivatkozással, hogy a felperes a lízingtárgyak értékesítése során szerződést szegett. A felperes az

alperes állításait vitatta. Alperes a beszámítási kifogás vizsgálatához az Eljárási Szabályzat 12.§-ának (2) bekezdése szerinti eljárási díjat nem fizette meg, hanem a beszámítási kifogásától elállt arra hivatkozással, hogy a bizonyítékok az időmúlás folytán elenyésztek. Így az alperesi védekezés az elévülési kifogásra szorítkozott, a felperesi követelés jogalapjának és összecszerűségének vitatása nélkül.

[3] Az elévülési kifogása körében az alperes arra hivatkozott, hogy a felperes fizetési felszólítása folytán a követelés elévülése 2015. április 27-én megszakadt, ezért a követelés –a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (Ptk.) 50.§-ának (1) bekezdése szerint alkalmazandó, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 326.§-ának (1) bekezdése értelmében – 2020. április 27-én elévült.

[4] A felperes az alperesi kifogással kapcsolatban előadta, hogy a felperes követelése a felmondás következtében 2011. április 19. napján vált esedékessé, majd a 2015. április 27-én kelt, az alpereshez intézett fizetési felszólítása az elévülést megszakította. 2019. december 4. napján a felperes azzal kísérelte meg a követelését érvényesíteni, hogy keresetlevelet nyújtott be a Fővárosi Törvényszékre. Ebben az eljárásban sor került a keresetlevél kézbesítésére, az alperes ellenkérelmet is terjesztett elő. A keresetlevél benyújtásával a felperes egyértelműen kifejezte azt a szándékát, hogy a perbeli követelést érvényesíteni kívánja. A felperes álláspontja szerint a keresetlevél kézbesítéséhez ugyanolyan joghatás fűződik, mint az írásbeli felszólításhoz, tehát az elévülés megszakadt.

A Választottbíróság ítélete

[5] A felek ellentétes nyilatkozatai folytán Választottbíróságnak határoznia kellett arról, hogy a rossz fórumon megindított igényérvényesítés megszakítja-e az elévülést. E körben a Ptk. 327.§-a (1) bekezdése két rendelkezésének vizsgálata volt indokolt: bírósági úton való érvényesítésnek minősül-e a keresetlevél benyújtása, ha a bíróság a hatáskör hiányában megszünteti a pert, és írásbeli felszólításnak minősül-e a keresetlevél benyújtása.

[6] A bírói gyakorlat az új Polgári Törvénykönyvet megelőzően bizonytalan volt azzal kapcsolatban, hogy a keresetlevél benyújtása az elévülés megszakadásához vezet-e abban az esetben, ha a bíróság az ügyben nem hoz érdemi határozatot. A jelen esetben azonban nem volt szükséges, hogy a Választottbíróság e kérdésben állást foglaljon. Választottbírósági kikötés hiányában a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 174.§-ának (1) bekezdése alapján a kereset áttételének lett volna helye. Kétségtelen, hogy választottbírósági kikötés esetén áttételre nem kerülhet sor (BH2003. 126.). Indokolatlan lenne azonban, ha ez a különbség ahhoz vezetne, hogy választottbírósági kikötés esetén a felperes joga elenyészik, míg rendes bíróság esetén ez nem következne be. A Választottbíróság ezért arra a következtetésre jutott, hogy a keresetlevél benyújtása a Ptk. 327.§ (1) bekezdése értelmében akkor is megszakítja az elévülést, ha a bíróság a pert azért szüntette meg a keresetlevél érdemi vizsgálata nélkül, mert az ügyben választottbíróság rendelkezik hatáskörrel.

[7] Ugyanerre a következtetésre jutunk akkor is, ha a keresetlevél kézbesítésére vagyunk figyelemmel. A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a követelést tartalmazó keresetlevélnek a bíróság általi kézbesítése a per megszűnése esetén is megszakítja az elévülést. Ezt ugyanis a bíróságok a követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólításnak tekintik (BH2007. 408.). Mindezekre tekintettel a Választottbíróság az alperes elévülési kifogását megalapozatlannak találta.

[8] A kereset érdeme tekintetében a Választottbíróság azt – az alperes által nem vitatott – kereseti előadást tekintette alapul, hogy az alperes a szerződést megszegte azzal, hogy a fizetési kötelezettségének a szerződésekben rögzített időpontokban nem tett eleget. A felperes bizonyította továbbá az alperes tartozásának az összegét is. Noha az alperes az ellenkérelmében és a tárgyaláson is úgy nyilatkozott, hogy a felperes a lízingtárgyak értékesítése során szerződést segegett, és az ebből fakadó követelését a felperessel szemben érvényesíteni kívánja, ettől utóbb – a bizonyítási nehézségekre hivatkozással – elállt. A beszámítástól való elállás folytán a Választottbíróság megállapította, hogy a felperes kereseti követelése megalapozott, és az alperest a keresetnek helyt

adva marasztalta. A késedelmi kamat összege a lízingszerződésekben foglalt, a jegybanki alapkamat kétszeresét kitevő mérték szerint alakult. Minthogy az IM rendelet a választottbírói eljárásban nem irányadó, a pereszes alperest terhelő felperesi ügyvédi munkadíj összegét a Választottbírói eljárás a pertárgy értékére és az elvégzett ügyvédi munka mértékére figyelemmel határozta meg.

(Vb/21024)

Bírósági határozatok

Kúria Pfv. 20.510/2023/8. *(külföldi választottbírósági határozat végrehajthatóvá nyilvánítása és tanúsítvánnyal ellátása iránti kérelmének elutasítása)*

Végrehajtási eljárás

A Kúria

mint felülvizsgálati bíróság

végzése:

Az ügy száma: Pfv.II.20.510/2023/8.

A tanács tagjai: Dr. Hajdu Edit a tanács elnöke

Dr. Osztoivits András előadó bíró

Dr. Darákné dr. Nagy Szilvia bíró

Dr. Mészárosné dr. Szabó Zsuzsanna bíró

Nyíróné dr. Kiss Ildikó bíró

A végrehajtást kérő:

végrehajtást kérő neve (cím1)

A végrehajtást kérő képviselői:

DLA Piper Posztl, Nemescsói, Györfi-Tóth és Társai Ügyvédi Iroda (cím2, ügyintéző: dr. Radics György Viktor ügyvéd)

Az adós: adós neve (cím3)

Az adós képviselői:

Lakatos, Köves és Társai Ügyvédi Iroda (cím4, ügyintéző: Dr. Fazakas Balázs ügyvéd)

Az ügy tárgya: Külföldi választottbírósági határozat végrehajthatóvá nyilvánítása

A felülvizsgálati kérelmet benyújtó fél:

az adós

A másodfokú bíróság és a jogerős határozat száma:

Pécsi Ítéltábla, Pkf.IV.25.004/2021/4.

Az elsőfokú bíróság és határozatának száma:

Kaposvári Törvényszék, 1500-1.Vh.175/2019/27.

Rendelkező rész

A Kúria a jogerős végzést hatályon kívül helyezi, az elsőfokú bíróság végzését megváltoztatja, és a kérelmet elutasítja.

Kötelezi a végrehajtást kérőt, hogy 15 napon belül fizessen meg az adósnak 5.080.000 (ötmillió-nyolcvanezer) forint elsőfokú, 2.840.000 (kétfélmillió-nyolcszáznegyvenezer) forint másodfokú és 3.790.000 (hárommillió-hétszázkilencvenezer) forint felülvizsgálati eljárási költséget.

A végzés ellen felülvizsgálatnak nincs helye.

Indokolás

A felülvizsgálat alapjául szolgáló tényállás

[1] A Moszkvai Eseti Választottbíróság a 2019. május 22-én meghozott szám1 számú ítéletével - más alperesek mellett - kötelezte az adóst 49.024.599,75 euró tőkeösszeg és járulécai megfizetésére a végrehajtást kérőnek.

A végrehajtást kérő kérelme

[2] A végrehajtást kérő a választottbírósági ítélet tanúsítvánnyal való ellátását kérte annak alátámasztására, hogy a külföldi választottbírósági ítélet a magyar jog szerint a belföldi bíróság határozatával azonos módon végrehajtható. Kérte továbbá végrehajtási lap kiállításával a végrehajtás elrendelését az adóssal szemben, valamint az adós tulajdonát képező magyarországi gazdasági társaságban fennálló üzletrészre biztosítási intézkedés elrendelését.

Az első- és másodfokú végzés

[3] Az elsőfokú bíróság - megismételt eljárás eredményeként - végrehajtási tanúsítvánnyal látta el a Moszkvai Eseti Választottbíróság ítéletét a külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) I. Cikk (1) bekezdés. III. Cikk, IV. Cikk, a 12/1962. (X. 31.) IM r. 1. § a) pontja, a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 205-210. §-ai alapján.

[4] Az adós fellebbezését elbíráló másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését helybenhagyta.

[5] A határozatok indokolása szerint a választottbírósági szerződés alapján a választottbírósági kikötés az adós esetében is alkalmazható. A végrehajtást kérő a választottbírósági ítélet elismeréséhez szükséges okiratokat csatolta [a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény (a továbbiakban: Ktv.) 118. § (1), (2) bekezdés, 137. § (1), (2) bekezdés, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 323. § (3) bekezdés, 12/1962. (X. 31.) IM r. 1. §, Egyezmény IV. Cikk]. Alapítvánnyal hivatkozott az adós arra, hogy a végrehajtást kérő kérelmét formai hiányosságok miatt el kellett volna utasítani. Az adós nem bizonyította azon állítását, hogy a külföldi okirattal kapcsolatos közjegyzői hitelesítési eljárás nem volt megfelelő, és tévesen hivatkozott arra, hogy állításai bizonyítása érdekében tárgyalást kellett volna tartani. Ugyancsak téves azon álláspontja, hogy a választottbírósági kikötés nem terjedt ki rá, ezzel szemben a választottbírósági kikötés kiterjedt az adósra, továbbá a vele szemben érvényesített igényre is. Az adósnak a választottbírósági eljárás során lehetősége volt védekezése előterjesztésére, nyilatkozattételre, az iratok megismerésére. A választottbírósági ítélet végrehajtási tanúsítvánnyal való ellátását nem akadályozza az a körülmény, hogy az adós a választottbírósági ítélet érvénytelenítése iránt pert indított. A választottbírósági ítélettel kapcsolatos jogorvoslati kérelmeit az illetékes oroszországi bíróságok elutasították, továbbá a választottbírósági ítélet Magyarország közrendjét nem sérti (Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés c), és d), 2. bekezdés b) pontjai).

[6] A másodfokú bíróság utalt még arra, hogy az adós fellebbezésének elbírálása során jogkérdésben kellett döntenie, a felek számára az írásbeli nyilatkozattétel lehetősége biztosított volt, nem volt indokolt a felek képviselőinek személyes meghallgatása, tárgyalást tartani nem kellett.

A felülvizsgálati kérelem és az észrevétel

[7] A jogerős végzés ellen - annak hatályon kívül helyezése és elsődlegesen a másodfokú bíróság új eljárásra, új határozat hozatalára utasítása, másodlagosan az elsőfokú bíróság végzésének megváltoztatása, a végrehajtást kérő kérelmének elutasítása iránt - az adós terjesztett elő felülvizsgálati kérelmet. Érvelése szerint a jogerős végzést hozó bíróság tévesen jutott arra a következtetésre, hogy a választottbírósági kikötés rá is kiterjedt volna, hogy a választottbírósági szerződésben részes félként szerepelt volna. A választottbírósági szerződést alá sem írta. A választottbírósági ítélet annak ellenére tartalmaz rendelkezést rá nézve, hogy nem volt részese a választottbírósági szerződésnek.

[7] Az elsődleges kérelmét azzal indokolta, hogy a választottbírósági eljárás nem volt szabályos, ennek megítélésében is tévedett a másodfokú bíróság. A végrehajtást kérő a választottbírósági ítélet eredeti hitelesített példányát benyújtotta, a választottbírósági ítélet fordítását válasziratához csatolta, azonban erre nem lett volna lehetősége, azaz kérelmét hiányosan terjesztette elő. A benyújtott fordítás kivonatos volt, a végrehajtást kérő kérelme a formai követelményeknek nem felelt meg, ez a körülmény pedig a kérelem elutasításához kellett volna, hogy vezessen. A bíróságoknak ebben mérlegelési lehetősége nem volt. A végrehajtási ügyben eljáró bíróságok kizárólag formai szempontokat vizsgáltak, a tényállás megállapítása is hiányos volt, ami téves döntéshez vezetett.

[8] Az elsőfokú végzés elleni fellebbezésére a végrehajtást kérő észrevételt tett, ezt azonban a másodfokú bíróság nem kézbesítette, az észrevételben foglaltakat vette alapul végzése meghozatalakor anélkül, hogy ezzel kapcsolatban neki (adós) lehetősége lett volna álláspontját előadni. Tárgyalás tartását kérte annak érdekében, hogy bizonyítsa: a végrehajtást kérő által csatolt választottbírósági szerződés nem lehet eredeti, valódi, hiszen a dokumentum eredetiségét csak a tárgyaláson lehetett volna ellenőrizni. A másodfokú bíróság ezen indítványát nem teljesítette, viszont a terhére róta azt, hogy nem bizonyította ezt az állítását. Ezzel a bíróság megsértette közrehatási kötelezettségét (Pp. 6. §). Indokolt lett volna tárgyalást tartani, hiszen azt állította, hogy a választottbírósági szerződés másolatáról készült hiteles másolatot nem lehet eredetinek tekinteni.

[9] Az elsőfokú bíróság tévesen állapította azt meg, hogy a választottbírósági kikötést tartalmazó szerződés, a német nyelvű eseti választottbírósági ítélet közjegyző által hitelesített példányai, továbbá az azokról készült hiteles magyar nyelvű fordítás teljes körben csatolásra kerültek. Ezzel szemben a végrehajtást kérő a választottbírósági megállapodás fordítását hiányosan nyújtotta be. A másodfokú bíróság az ezzel kapcsolatos érveit indokolás nélkül figyelmen kívül hagyta. Az elsőfokú bíróság jogszabálysértő módon járt el, amikor a végrehajtást kérő által teljesített hiánypótlást elfogadta a kérelme elutasítása helyett. Külföldi szakvéleményeket csatolt annak alátámasztására, hogy a külföldi választottbírósági ítélet jogszabálysértő, ezt csak a jogot ismerő szakértők közreműködése által tehette meg, ebből következően téves, a Pp. 267. §-ba ütköző mindezt úgy értékelni, hogy bizonyítékként nem vehetők figyelembe, csak mint a fél előadása.

[10] A másodlagos kérelme indokai szerint a választottbírósági szerződésnek nem volt részese, ezen nem változtat az a körülmény, hogy a választottbírósági szerződésben miként definiálták az egyes cégcsoportokat, ez nem eredményezi a választottbírósági szerződés hatályának kiterjesztését rá. Azon körülmény ellen, hogy félként szerepelt a választottbíróság előtt, már a választottbírósági eljárásban is tiltakozott, hiszen egy választottbírósági megállapodás csak a megállapodás feleire lehet kötelező, akik mindebben megállapodtak. Ezen a körülményen nem változtat az, hogy a

Moszkvai Eseti Választottbíróság megállapította a hatáskörét. A választottbírósági ítélet megállapításával ellentétben a „szerződéses termékek”-re vonatkozó meghatározásból nem következik, hogy részese lett volna a választottbírósági megállapodásnak, e meghatározás egyértelmű célja a megállapodás tárgyának, és nem a megállapodás feleinek megjelölése volt. A választottbíróság hatáskörének vizsgálata során nem az alkalmazandó jogból indult ki, hanem a végrehajtást kérő érdekeiből. A választottbírósági ítélet olyan vitás ügyben született, melyre a választottbírósági kikötés nem vonatkozott, hiszen közte és a végrehajtást kérő között nem is volt választottbírósági kikötés (Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés c) pont). Ha lett volna, az ítélet akkor is túlterjeszkedő lenne, hiszen a választottbíróság nem a választottbírósági szerződésből fakadó, vagy annak megsértésére, megszüntetésére, semmisségére vonatkozó jogvitát bírált el (választottbírósági szerződés 11.6. pont).

[11] A választottbírósági szerződés tárgya az volt, hogy a szerződéses megállapodásokból eredő nyitott kérdéseket rendezzék, azaz régi kötelezettségeket érintett a megállapodás annak érdekében, hogy a múltbeli üzleti kapcsolatokat lezárják az érintettek, a választottbírósági szerződés megkötésével a szerződéssel érintett tényállásokból és üzleti kapcsolatokból fakadó minden nyitott igényt véglegesen rendezettnek, véglegesen teljesítettnek tekintenek. Ezzel szemben a végrehajtást kérő a választottbírósági eljárásban nemcsak a választottbírósági szerződésből eredő igényeket érvényesítette, hanem olyanokat is, melyek a választottbírósági szerződés tárgyi hatályától függetlenek voltak, például: opciós szerződés, operatív szerződések. Ezeken kívül a végrehajtást kérő deliktuális felelősségre is hivatkozott, azonban a választottbírósági kikötés nem terjedt ki ilyen jellegű igényre. A választottbírósági kikötés hatályát kizárólag szerződéses kötelezésekre kívánták korlátozni, deliktuális igényekre nem. A választottbírósági szerződésben megfogalmazott választottbírósági kikötés úgynevezett „szigorú” választottbírósági kikötés, melyet kiterjesztően értelmezni nem lehet. Nem a „szerződésből, vagy azzal összefüggésben felmerült” kitélt használták, hanem kifejezetten a választottbírósági szerződésből fakadó, vagy annak megsértésére, megszüntetésére, semmisségére vonatkozó jogvitákra utaltak (Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés e) pont). Állította, hogy a választottbírósági határozat az Egyezmény V. Cikk 2. bekezdés b) pontjába is ütközik.

[12] A végrehajtást kérő észrevétele a jogerős végzés hatályban tartására irányult. Okfejtése szerint a másodfokú bíróságnak a Pp. rendelkezései szerint nem volt kötelezettsége a fellebbezési észrevételeket az adós részére megküldeni, hiszen az adós akkor sem változtathatta volna meg a fellebbezését, ha ismeri az észrevételben foglaltakat. A fellebbezés tárgyában a másodfokú bíróság tárgyaláson kívül határoz, a feleket csupán a szükséghez képest hallgathatja meg. Az adós felülvizsgálati kérelmében nem fejtette ki, hogy mi lett volna az a bizonyíték, amellyel a közokirati formában csatolt iratok bizonyító erejét cáfolta volna. A megismételt eljárásban 2020. július 7-én teljes körűen pótolta a szükséges iratokat, csatolta az eseti választottbíróság német nyelvű, eredeti ítéletének közjegyző által hitelesített példányát, a közjegyző által hitelesített teljes terjedelmű választottbírósági ítélet hiteles fordítását, a választottbírósági szerződés közjegyző által hitelesített példányát és a hitelesített választottbírósági szerződés hiteles fordítását. Az adós 2020. augusztus 27-én keltezett iratában alaptalanul kifogásolta a választottbírósági szerződés teljes terjedelmű fordítását, de ő (végrehajtást kérő) 2020. szeptember 24-én csatolta a választottbírósági szerződés teljes fordítását.

[13] Utalt arra, hogy az adós a felülvizsgálati kérelmét arra hivatkozással terjesztette elő, hogy a választottbírósági kikötést tartalmazó szerződést nem írta alá, a felülvizsgálati kérelmében azonban a

megsértett jogszabályok körében nem hivatkozott az Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontjára. Kérelmét - tévesen - az V. cikk (1) bekezdés c), d), e), valamint 2. bekezdés b) pontjának megsértésére alapította.

[14] A felülvizsgálati kérelem az Egyezmény V. Cikk 1. bekezdésének c) és d) pontjai tekintetében tartalmaz jogi érvelést. A közrendbe való ütközéssel kapcsolatos kérdés ezért már nem vizsgálható. Az Egyezmény értelmében az elismerés megtagadása lehetőség, azaz a bíróság akkor sem köteles megtagadni az elismerést és a végrehajtást, ha esetlegesen az adós által feltárt bizonyítékok és jogi érvelés alapján az Egyezmény V. Cikkében foglaltakat igazoltnak találná. Az adósnak a választottbírósági ítélet érvénytelenítésére irányuló kereseti kérelmeit valamennyi oroszországi fórum jogerősen elutasította, ezen túlmenően Franciaországban 2021. április 14-án, Belgiumban 2021. április 20-án végrehajtási tanúsítvánnyal látták el (nem jogerősen) a választottbírósági ítéletet. Az adós által hivatkozott jogi vélemények a választottbírósági eljárásban is bemutatásra kerültek, a választottbíróság azokat értékelte és elutasította

[15] Az Egyezményben meghatározott megtagadási okokat szűken kell értelmezni: az elismerés, vagy a végrehajtás csak komoly esetben tagadható meg. Jelen ügyben ezek a feltételek azonban nem állnak fenn. A választottbírósági kikötéssel kapcsolatos érveit az adósnak a választottbíróság az eljárása során megvizsgálta, ítéletében értékelte, és az adóst marasztaló döntést hozott. A választottbírósági kikötés hatálya alól bármely kérdés kizárása érdekében azt közvetlenül meg kell jelölni, az adós által ebben a körben megfogalmazott érveket a bíróságok szinte mindig elutasítják, azaz egy választottbírósági ítélet felülvizsgálata rendkívül szűkörű. Az EBH2011. 2419. számú elvi ügyben is az szerepel, hogy a választottbírósági szerződés hatályával kapcsolatos kifogásoknál a bíróság a szerződés szövegéből indul ki, azt tekinti irányadónak. Az ilyen jellegű megtagadási oknak a feltétele akkor áll fenn, ha az adós bizonyítja, hogy olyan vitás ügyben hozták a választottbírósági ítéletet, amelyre nem vonatkozott a választottbírósági kikötés. Az Egyezmény V. Cikk 1. bekezdésének c) pontjában szereplő „vitás ügy” fogalma nem szűkíthető le egy szerződésre, amikor a felek az adott szerződésből fakadó szerződésszegés jogkövetkezményeit későbbi szerződésekkel kívánják elhárítani. A választottbírósági kikötés kiterjed a későbbi szerződésekből eredő jogvitákra is. Az adott esetben a felek kapcsolt vállalkozásai is bevonásra kerültek a választottbírósági szerződésbe, a szerződés összes fele felelősséget vállalt azért, hogy a velük kapcsolatban álló személyek a szerződés lezáró jellegét elfogadják. Amennyiben ezen szerződésekből vagy azok megszüntetéséből a kapcsolatban álló személyekkel szemben követeléseket érvényesítenek, akkor a választottbírósági kikötést is alkalmazni kell.

A Kúria döntése és jogi indokai

[16] A felülvizsgálati kérelem megalapozott.

[17] A Vht. 214. § (1) bekezdésének megfelelően felülvizsgálati kérelemnek van helye a másodfokon jogerőre emelkedett olyan végzés ellen, amellyel a bíróság külföldi határozat végrehajtási tanúsítvánnyal való ellátásáról, illetőleg végrehajtásának elrendeléséről döntött. A Vht. 9. §-a, valamint 224. §-ának (1) bekezdése szerint a végrehajtási eljárás során hozott bírósági határozatok elleni jogorvoslatokkal összefüggő eljárási kérdésekre - amelyeket a Vht. külön nem szabályoz - a Pp. rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

[18] A Kúria a jogerős végzést a Pp. 423. § (1) bekezdése alapján a felülvizsgálati kérelem keretei között vizsgálta. A Pp. 406. § (1) bekezdésében és a 424. § (1) bekezdésében foglaltak együttes

értelmezéséből következően az eredményes felülvizsgálatot érveléssel alátámasztott anyagi jogi, vagy eljárásjogi jogszabálysértés egyaránt megalapozhatja; utóbbi azonban csak akkor, ha annak az ügy érdemi elbírálására lényeges kihatása volt. Jelen esetben - az ügy érdemi elbírálására lényegesen kiható - eljárásjogi jogszabálysértés nem állapítható meg.

[19] A külföldi határozatok elismerésének és végrehajtásának szabályai arra adnak választ, hogy ha egy külföldi fórum határozatának belföldön kell érvényt szerezni, akkor azt milyen feltételekkel lehet megtenni. Az elismerés és végrehajtás kérdése - mint nemzetközi magánjogi kérdés - önállóan csak akkor merül fel, ha a fórum határozatát nem a joghatósággal rendelkező országban kell elismerni, vagy végrehajtani; így az elismerés és végrehajtás nem szükségszerű következménye egy nemzetközi magánjogi tényállásnak. Az elismerés és végrehajtás kérdéskörében dönteni kell arról, hogy milyen eljárásban és milyen szabályok szerint fűzhető az elismerés vagy végrehajtás fogalmi körébe eső joghatás külföldi fórum határozatához, valamint arról is, hogy milyen feltételekkel lehet megtagadni azt.

[20] Az Egyezmény IV. Cikkének 1. és 2. bekezdéseiben foglaltak szerint az elismerést és végrehajtást kérő félnek az elismerésre és végrehajtásra irányuló kérelemmel egyidejűleg be kell csatolnia: a) az (elismerni kért) határozat megfelelően hitelesített eredeti példányát, vagy annak megfelelően hitelesített másolatát; b) a II. Cikkben említett eredeti megállapodást vagy annak megfelelően hitelesített másolatát.

[21] Ha az említett választottbíróági határozat, vagy megállapodás nem annak az országnak hivatalos nyelvén készült, amelyben a választottbíróági határozat elismerését és végrehajtását kérik, a határozat elismerését és végrehajtását kérő fél köteles az iratokhoz ennek az országnak a nyelvén készült fordítást csatolni. A fordítást hatósági, vagy hiteles fordító, illetőleg külképviseleti, vagy konzuli szerv hitelesítésével kell ellátni.

[22] Az eljárás ezen szakaszában a kérelmező köteles benyújtani a szükséges dokumentumokat az előző pontban felsoroltaknak megfelelően. A IV. Cikk szerinti dokumentumok becsatolásának célja, hogy bizonyítsák a választottbíróági határozat hitelességét és azt a tényt, hogy a határozatot az Egyezményben meghatározottaknak megfelelő választottbíróági megállapodás alapján hozták meg. A határozat hitelesítése során az arra illetékes hatóság igazolja a határozaton szereplő aláírások eredetiségét. A határozat hitelesítésének célja - mind az eredeti határozat, mind a hiteles másolat esetében - annak megerősítése, hogy a szöveg hiteles és a kijelölt választottbíróktól származik. A másolat hitelesítésének célja pedig annak megerősítése, hogy a határozat másolata az eredetivel megegyező.

[23] Ha a kérelmező, a végrehajtást kérő a dokumentumokat nem nyújtja be hiánytalanul a kérelemmel egyidejűleg, nincs annak akadálya, hogy a bíróság a hiányosságok pótlására hívja fel. Az iratanyagból megállapíthatóan a végrehajtást kérő teljes körűen pótolta a szükséges iratokat. A Kúria egyetért a végrehajtást kérővel abban, hogy az ügy megítélése szempontjából nem volt jelentősége a választottbíróági szerződés egyébként csatolt teljes fordításának, mivel a teljes fordítás annyiban tért el az eredetileg csatolt irattól, hogy annak része volt a szinte csak számadatokat tartalmazó melléklet is. A Zürichi Fellebbviteli Bíróság is azt állapította meg eljárása során, hogy a választottbíróági megállapodásról szóló részen felül nem szükséges a választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés teljes fordítását benyújtani, figyelemmel arra, hogy a

szerződések mellékletekkel együtt az 1000 oldalt is elérhetik [Zürichi Fellebbviteli Bíróság 2003. július 17-i határozata].

[24] A választottbírósági ítéletek elismerésére és végrehajtására irányuló eljárás során annak van jelentősége, hogy az elismerés és a végrehajtás kérdésében döntő bíróság számára a választottbírósági szerződésnek a választottbírósági megállapodásra vonatkozó része álljon rendelkezésére. Ezzel összefüggésben csupán utal arra a Kúria, hogy a választottbírósági ítéletek elismerésének és végrehajtásának tárgyában eljáró nemzeti bíróságoktól nem idegen az a szemlélet, hogy nem gördítenek akadályt a kérelem elé az eljárási szabályok szigorú értelmezésével. Az adott esetben is annak van jelentősége, hogy a megalapozott döntés meghozatalához szükséges dokumentumok az eljáró bíróságok rendelkezésére álltak. Ha esetlegesen a kérelem formai okok miatt elutasításra került volna, az új eljárásban is - a dokumentumok csatolását követően - ugyanerre az eredményre - a tanúsítvánnyal való ellátásra - jutottak volna a bíróságok.

[25] A végzés elleni fellebbezés elbírálására vonatkozó Pp. 391. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a fellebbezés tárgyában a másodfokú bíróság tárgyaláson kívül határoz, azonban a feleket a szükséghez képest meghallgathatja. Az idézett jogszabályi rendelkezés helyes értelmezése szerint a másodfokú bíróság a végzés elleni fellebbezést mindig tárgyaláson kívül bírálja el (ez irányadó a nemperes eljárásokban is), azonban nincs elzárva attól, hogy a feleket akár szóban, akár írásban meghallgassa. Ez azt jelenti, hogy vagy írásbeli nyilatkozattételre hívja fel a feleket, vagy pedig személyes meghallgatást tűz ki. Az adott esetben a másodfokú bíróság biztosította a felek számára az írásbeli nyilatkozattétel lehetőségét, azaz eljárási szabálysértést nem követett el. A megalapozott döntés meghozatalához szükséges valamennyi dokumentum a rendelkezésére állt, a végzés elleni fellebbezés elintézésénél pedig bizonyítás felvételének nincs helye.

[26] A másodfokú bíróságnak a végrehajtást kérő észrevételét nem feltétlenül kellett megküldenie az adósnak, figyelemmel arra, hogy az észrevétel tartalma kizárólag „fellebbezési ellenkérelem” lehet. Észrevételében az ellenfél a végzés saját javára történő megváltoztatását nem kérheti, nincs tehát olyan körülmény, amit az adósnak az észrevételből kellett volna megismernie ahhoz, hogy fellebbezése rá kedvező módon nyerjen elbírálást.

[27] A Kúria mindezekre figyelemmel nem találta megállapíthatónak az adós felülvizsgálati kérelmében megjelölt eljárásjogi jogszabálysértéseket.

[28] Abban az esetben, ha a kérelmező az Egyezmény IV. Cikkének megfelelően benyújtotta a szükséges dokumentumokat, a választottbírósági ítélet elismerése és végrehajtása csak akkor tagadható meg, ha az ellenérdekű fél a határozat elismerésével és végrehajtásával kapcsolatban a Egyezmény V. Cikk 1. bekezdésében kimerítően meghatározott megtagadási okok közül egy vagy több ok fennállását bizonyítja, vagy a bíróság az V. Cikk 2. bekezdésében található megtagadási okok valamelyikét alkalmazhatónak találja.

[29] Az Egyezmény V. cikk 1. bekezdésének c) és d) pontjaiban foglaltak szerint a választottbírósági határozat elismerése és végrehajtása csak abban az esetben tagadható meg, ha az a fél akivel szemben a választottbírósági ítéletet érvényesíteni kívánják, bizonyítja, hogy a választottbírósági határozatot olyan vitás ügyben hozták, amelyre a választottbírósági kikötés nem vonatkozik, illetve amelyre rendelkezései nem terjednek ki, vagy a határozat a választottbírósági kikötés keretén kívül eső ügyre vonatkozó döntést tartalmaz, vagy a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg

a felek megállapodásának, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg annak az ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár.

[30] Az Egyezmény a már említett végrehajtás-barát és választottbíráskodás-barát megközelítést rögzíti, amely azon a vélelmen alapszik, hogy a választottbírószági megállapodás tartalmi és formai értelemben is érvényes. Nem vitásan a választottbírószági megállapodás csak annak feleire vonatkozóan keletkeztet jogokat és kötelezettségeket. Az adós állítása szerint a választottbírószági kikötés nem terjedt ki rá, a választottbírószági szerződésben félként nem szerepelt, azt nem írta alá. E körben az elsőfokú eljárástól kezdve következetesen és a felülvizsgálati kérelmében jogszabálysértésként az Egyezmény V. cikk (1) bekezdés c) pontjára hivatkozott.

[31] A Kúria utal arra: a felülvizsgálati eljárás olyan rendkívül perorvoslat, amely során a Kúria a jogerős ítéletet a Pp. 423. §-a alapján kizárólag a fél által a felülvizsgálati kérelmében konkrétan megjelölt és érveléssel alátámasztott jogszabálysértések keretei között vizsgálja [1/2016. (II. 15.) PK vélemény 3. pont]. A Kúria egyetért a végrehajtást kérővel abban, hogy ezt a hivatkozást az Egyezmény V. Cikk (1) bekezdésének a) pontja alapján kell elbírálni, mivel az a szerződés érvényes létrejöttét [Egyezmény V. cikk (1) bekezdés a) pont] és nem annak tartalmát [az Egyezmény V. cikk (1) bekezdés c) pont] érinti. A Kúria mindezekre figyelemmel a felülvizsgálati kérelem keretei között, az abban megjelölt jogszabálysértésre tekintettel érdemben nem vizsgálhatta, hogy az adós a választottbírószági szerződésben félként részt vett-e.

[32] A Kúria érdemben vizsgálta - a felülvizsgálati kérelemben megjelölt jogszabálysértésre tekintettel -, hogy a választottbírószági határozat végrehajtása a magyar közrendbe ütközik-e, valamint, hogy felek mit utaltak a választottbírószagra. A felek helyesen hivatkoztak, hogy e kérdések eldöntéséhez először a választottbírószági kikötésre irányadó jogot kell meghatározni. A Kúria megítélése szerint a felek a főszerződésben alkalmazandó jog megválasztásával - hallgatólagosan - a választottbírószági szerződésre alkalmazandó jogot is megválasztották. A főszerződés a német joghoz kapcsolódott a legszorosabban. A végrehajtást kérő német állampolgár. A szerződés a német jog hatálya alá tartozott, és valamennyi fél Németországban írta azt alá. A választottbírószági eljárás nyelveként a német nyelvet jelölték meg. A választottbírószági megállapodást a főszerződésbe foglalták, és azt is rögzítették, hogy a szerződés német és orosz nyelvű változata közötti ellentmondás esetén a német jog az irányadó.

[33] A Kúria észlelte, hogy a végrehajtást kérő ugyanezen választottbírószági ítélet végrehajthatóvá nyilvánítása iránt több országban is eljárást indított az adóssal szemben. A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, a továbbiakban: BGH) 2023. március 9-én meghozott szám2 számú határozatában a végrehajtást kérőnek ezt a kérelmét elutasította. A Kúria egyetért a végrehajtást kérőnek a felülvizsgálati eljárásban tett nyilatkozatával, amely szerint ennek a határozatnak a hatálya csak Németország területére terjed ki, és az nem köti a magyar bíróságokat. Tény azonban, hogy a BGH ugyanazon felek között ugyanazon választottbírószági kikötést vizsgálta, amire a német jogot kellett alkalmazni. A BGH német jogon alapuló döntése, bár formailag nem kötelező, az mégis irányadónak tekinthető a magyar bíróságok számára is.

[34] Az Egyezmény V. Cikk 2. bekezdés b) pontja alapján a választottbírószági határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kérik megállapítja, hogy a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak közrendjébe ütköznék.

[35] Az Egyezmény V. Cikk 2. bekezdésének *b)* pontja nem ad támpontot arra vonatkozóan, hogy mit kell érteni a közrend fogalma alatt, továbbá azt sem tisztázza, hogy a belföldi vagy a nemzetközi közrend elveit kell-e figyelembe venni a kérelem Egyezmény szerinti elbírálása során. Jellemzően a végrehajtással szemben védekező felek hivatkoznak az V. Cikk 2. bekezdésében megfogalmazott okokra, de ettől függetlenül az V. Cikk 2. bekezdésében írt okok azon ország közrendjét hivatottak védeni, ahol a választottbírói határozat elismerését és végrehajtását kérelmezik, ennek megfelelően a bíróság hivatalból köteles észlelni ezen okok fennállását kérelemtől függetlenül. A közrend magában foglalja az igazság és moralitás állam által védett alapvető elveit; azon jogszabályokat, amelyek egy állam gazdasági, politikai és társadalmi berendezkedésének alapvető elvei védelmére hivatottak; illetve a más államok, vagy nemzetközi szervezetek felé az államok által vállalt nemzetközi kötelezettségek védelmét.

[36] Ezen elveknek, értékeknek a sérelme, vagy annak veszélye az adott esetben azonban nem állapítható meg, nem áll fenn olyan körülmény, ami a közrendi klauzula alapján kizárná a Moszkvai Eseti Választottbírói ítéletének elismerését.

[37] Annak megállapítása során, hogy a felek mit utaltak a választottbíráskodásra, figyelemmel kell lenni a választottbírói megállapodásra és a felek által előterjesztett kérelmekre. Kiemelt jelentősége van a választottbírói megállapodás azon része megfogalmazásának, amelyben a felek rögzítették, mely kérdések eldöntését utalják választottbíráskodásra, ugyanis a választottbírói eljárása ezen a körön nem terjeszkedhet túl. A választottbírói a 2007. március 5-i egyedi megállapodásokat egymástól elválaszthatatlan egységeknek tekintette, aminek értelmében a kölcsönös követelésrendezési szerződés hatálya az azt követő időszakokra is kiterjedt, és ebben a tekintetben „lefedte” a többi megállapodás rendelkezéseit. A Kúria megítélése szerint ez a megállapítás nem volt összhangban a kölcsönös követelésrendezési szerződés tárgyával és céljával, valamint az abban foglalt választottbírói záradék ebből eredő - korlátozott - hatályával. A kölcsönös követelésrendezési szerződés úgy értelmezendő, mint a „kezdeti szakaszból” származó korábbi üzleti kapcsolatok rendezésére vonatkozó szabályrendszer, és ezáltal megkülönbözteti magát a későbbi „bővítési szakaszból” származó jövőbeli üzleti kapcsolatokról, amelyekhez az „Új Szerződés csomaggal” önálló szerződéses alapot teremtettek.

[38] A szerződő felek szándéka szerint a kölcsönös követelésrendezési szerződés 11.6. pontjának választottbírói záradéka kizárólag az ebben az (egyedi) szerződésben szabályozott jogviszonyra vonatkozott. Ezt támasztotta alá a „szerződésből eredő jogviták” megfogalmazás, amely sokkal szűkebben értelmezendő, mint a választottbírói jogban egyébként szokásos „jelen szerződéssel kapcsolatos jogviták” megfogalmazás. Ezzel összhangban állt a választottbírói záradék külön-külön történő felvétele az egyes szerződésekbe. A Kúria mindezekre tekintettel megállapíthatónak találta az Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés *c)* pontjának sérelmét.

[39] A Kúria mindezekre figyelemmel a jogerős végzést a Pp. 424. § (3) bekezdése alapján hatályon kívül helyezte, az elsőfokú bíróság végzését megváltoztatta, és a végrehajtást kérőnek a külföldi választottbírói határozat végrehajthatóvá nyilvánítása és tanúsítvánnyal ellátása iránti kérelmét elutasította.

[40] Az adós felülvizsgálati kérelme eredményre vezetett, ezért a Pp. 83. § (1) bekezdése alapján a végrehajtást kérő köteles az adós elsőfokú, másodfokú és felülvizsgálati eljárási költségének megfizetésére, melynek összegét a Kúria a Pp. 82. § (3) bekezdése alapján - figyelemmel a 32/2003.

(VIII. 22.) IM rendelet 3. § (2), (5) és (6) bekezdéseire - határozta meg a ténylegesen kifejtett ügyvédi tevékenységgel arányban állóan. A pertárgy értékét - és ehhez igazodóan a felülvizsgálati kérelemmel vitatott értéket - a követelés összegéhez (49.024.599,75 euro) igazodva állapította meg, és ehhez viszonyítva számolta az Itv. 47. § (1) bekezdése alapján a fellebbezési (300.000 forint) és az Itv. 50. § (2) bekezdése alapján a felülvizsgálati eljárási illetéket (1.250.000 forint) is, amit szintén a pervesztes félnek kellett megfizetni.

[41] A Kúria a végzés ellen benyújtott felülvizsgálati kérelmet a Pp. 405. § (1) bekezdés szerint irányadó 391. § (1) bekezdés alapján tárgyaláson kívül bírálta el.

[42] A Kúria végzése ellen a felülvizsgálatot a Pp. 407. § (1) bekezdés *d)* pontja zárja ki.

Budapest, 2023. augusztus 29.

Dr. Hajdu Edit s. k. a tanács elnöke, Dr. Osztoivits András s. k. előadó bíró, Dr. Darákné dr. Nagy Szilvia s. k. bíró, Dr. Mészárosné dr. Szabó Zsuzsanna s. k. bíró, Nyírőné dr. Kiss Ildikó s. k. bíró